GÂNDIREA

No. 4.

PACIFISM

DE

NICHIFOR CRAINIC

Semnul spiritului contimporan e internaționalismul. Dar există un internaționalism războinic și un internaționalism pacifist. Cel dintâiu e însuflețit de ideea proletară a socialismului (azi considerabil rectificat de realitățile naționale) și a comunismului (în fază de furioasă experimentare). Cel de-al doilea e însuflețit de ideea colaborării națiunilor la opera comună a păcii și se bucură azi, mai pretutindeni, de un prestigiu oficial. Ar mai fi și o a treia formă da internaționalism — umanitarismul — predicat de câțiva diletanți visători și deosebindu-se de cel dintâiu (a cărui unitate e *proletarul*) și de cel de-al doilea (a cărui unitate e *națiunea*) prin conceptul abstract de *om* ce i stă la bază. Dar cum în realitate *omul* nu există, umanitarismul apare gol de conținut uman și plutește, inform și leșinat, în văzduhul inofensiv al utopiei. Internaționalismul comunist, cu toată faza-i de experimentare rusească, își poartă destinul în însăși natura lui violentă și extremistă; puterile naturale ale vieții, cărora le-a declarat războiu, vor sfârși prin a-l înfrânge și a-l modera în formele unui socialism localizat în sfera muncitorimii industriale. Experiența istorică ne învață că viața e o medie a extremelor și că aceste extreme n'au decât o durată accidentală. Într'o altă perspectivă decât aceea a luptei de clasă, internaționalismul pacifist, a cărui unitate e națiunea, ca organism politic-social, vrea să reprezinte această medie a extremelor și în moderația lui se ascund sâmburi de viabilitate. El se bucură azi de un consens aproape unanim fiindcă pare firesc și necesar. E semnul dominant al spiritului contimporan. El pretinde o desmărginire, o depășire de noi înșine pe un plan superior, într'o multiplă și complexă colaborare la opera păcii universale. Dar această depășire a propriilor noastre granițì nu e înțeleasă ca o desființare a lor, căci admițând prin imposibil desființarea a tot ce ne deosebește, națiune de națiune, am admite totdeodată confuzia și anarhia generală ce trebuie să fi stăpânit în învălmășeala babilonică a faimosului turn din legenda biblică. Internaționalismul contimporan vrea să se întemeieze pe realități. Voind să fie practic, adică realizabil, el preferă utopiei datele reale. Lumea e o multiplicitate de unități felurite ce trebuiesc considerate ca atare, iar voința de pace, insistent afirmată de pretutindeni, stă în armonizarea acestor diversități ale lumii ca note particulare în simfonia păcii universale. Internaționalismul pacifist e, prin urmare, tendința de unitate pe un plan superior a diversităților naționale.

Spiritul ce însuflețește aceste noi tendințe e opus spiritului ce a răscolit întregul veac al XIX-lea. Veacul al XIX-lea reprezintă, dusă la paroxism, voința de diversificare a lumii, care a fost ideea caracteristică a epocei moderne. Spiritul care a dominat în

© BCU Cluj

această epocă întrupa revolta împotriva universalului şi apologia fanatică a particularului. El desgărdina bucată cu bucată particulele măreţului edificiu al unităţii medievale şi le asvârlea spre periferie, desinestătătoare, orgolioase şi duşmănoase unele altora. Din dinamismul acesta centrifugal şi pulverizator s'a născut dogma naţionalismului care stăpâneşte veacul al XIX-lea, şi furiosul proces de diversificare naţională care avea să culmineze în războiul mondial. De fapt, veacul al XIX-lea culminează şi sfârşeşte cu războiul mondial.

Faţă de acest proces de pulverizare a lumii, dela universal la particular, dela internaţional la naţional, desfăşurat în istoria modernă ca o revoltă împotriva lumii medievale, spiritul contimporan, — cel puţin atât cât se poate întrevedea din tendinţele lui actuale, — se desemnează ca o mişcare dela periferie spre centru, dela fragment spre întreg, dela particular spre general, dela naţional spre internaţional. El nu pare a tăgădui cuceririle istoriei moderne; după toate semnele, el are aerul că le acceptă şi pleacă dela ele ca dela nişte pietre unghiulare pe care vrea să reclădească templul noului pacifism. Faţă de spiritul modern, pulverizator şi analitic, cristalizat în formaţiunile naţionale ale istoriei recente, spiritul contemporan înfăţişează năzuinţa sintetică de a reuni particularismele naţionale într'o organizaţie supranaţională care să garanteze pacea şi prosperitatea omenirii. Instrumentul prin care acest nou spirit caută să se realizeze în lume e Societatea Naţiunilor cu sediul la Geneva; — instrument imperfect, fără îndoială, dar socotit ca perfectibil de toţi cei cari cred în posibilitatea unei păci elaborate prin cooperare internaţională *(arbitraj, siguranţă, dezarmare* şi toate celelalte puncte de nesfârşite discuţii). Instituţia dela Geneva urmăreşte o îndoită tendinţă de pace: planetară şi continentală. Forma în care se doreşte realizat pacifismul continental e *Suprastatul european*, cum l-a numit romancierul Heinrich Mann, sau *Statele-Unite ale Europei*, expresie popularizată de mişcarea paneuropenistă a d-lui Coudenhove-Kalergi.

Dar ce înseamnează această idee a unei Europe considerate ca o mare unitate politică decât întoarcerea, într'un fel, la unitatea medievală, sfărâmată de istoria modernă? După procesul de dezagregare europeană în formaţiunile particulare ale statelor naţionale, procesul acesta nou de reagregare a lor într'un organism supranaţional ne face, fără voie, să ne gândim la epoca Evului Mediu. Succesul de circulaţie, extraordinar, al titlului pus de filosoful rus Nicolae Berdiaiew pe una din cărţile sale: *Evul Mediu cel nou*, stă dovadă de apropierea spontană ce se face în mintea noastră între pacifismul contimporan şi acea dispărută epocă de unitate europeană care a fost Evul Mediu. „Nimic nu e nou sub soare" — zice amarnic Eclesiastul. Dar aceeaşi idee dispare, anacronică, sau reapare, actuală, după misterioasa dialectică istorică.

Nu e, cred, lipsit de însemnătate să subliniez că, faţă de ironia sceptică ce taxează drept utopie ideea pacifismului contimporan, aderenţii şi propagandiştii acestui pacifism îi caută rădăcinile în tradiţiile comune ale Europei. Voiu cita sub acest raport pe d. Robert de Traz care în cartea sa, *Spiritul Genevei*, spune următoarele: „De altfel, dacă Societatea Naţiunilor reprezintă o noutate în raport cu era particularismelor naţionale, ea se leagă prin trăsături esenţiale de o epocă mult mai veche. Nevoia de universalism, neglijată de vremile ce ne-au precedat, Evul Mediu a cunoscut-o, a satisfăcut-o. Ce era sfântul imperiu roman germanic dacă nu o federaţie a popoarelor în vederea păcii şi a schimburilor? Oamenilor cari — chiar fără s'o ştie, — reiau această idee ancestrală, cari o adaptează, cari o desvoltă, să nu li se reproşeze că inovează cu exces şi că încearcă o aventură imposibilă. Dimpotrivă, ei se inspiră din tradiţii venerabile." *(L'esprit de Genève, p. 95.)*

Să notăm însă că tradiţiile venerabile în care d. Robert de Traz caută să fundeze ideea pacifismului contimporan sânt, de fapt, ignorate în substanţa lor de pacifiştii din categoria sa. Ei văd ideea unităţii medievale, sau, mai precis, forma unităţii medievale,

© BCU Cluj

dar trec peste marea taină care a dat viață și realitate acelei unități. Lumea medievală își avea un singur centru de gravitate, plasat dincolo de sfera ei naturală, în transcendența Dumnezeirii. Peste creștetul ei lumina un focar supranatural ce-și exercita atracțiile tainice asupra societății omenești, fascinând-o și solidarizând-o în unitate văzută ca un reflex omenesc al Chipului unic și nevăzut. Ierarhiile puterii și ale unității pământești nu erau altceva decât corespondențe după chip și asemănare ale unei ierarhii cerești și veșnice. (Filosofia lui Dionisie Areopagitul și a Fericitului Augustin exercită o influență covârșitoare asupra doctrinei și structurii medievale). E adevărat că ierarhiile medievale erau greșit și imperfect așezate pe realitățile omenești întru cât conțineau privilegii pentru cei puțini și nedreptăți sociale pentru cei mulți. Ele nu erau imagini desăvârșite ale ierarhiei cerești, — dovadă că s'au prăbușit. Dar nu e mai puțin adevărat că armonia medievală și-a datorit durata acelui centru unic de gravitate, transcendent, care regula și echilibra feluritele cantități ce intrau în compoziția unității medievale. Lumea era una fiindcă unul era centrul ei transcendent, de gravitate. Într'asta zace taina marilor tradiții ale Europei în care pacifiștii caută să fundeze ideea internaționalismului contimporan.

În realitate, această idee apare, în forma ei actuală, despuiată de prestigiul misterului religios, seacă și rece ca ghiața, înfățișată nouă ca decurgând cu necesitate din imperativele vieții economice. Pan-Europa sau Statele-Unite-ale Europei își caută întâia formă de realizare, de trecere dela ideologie la faptă, într'un sistem economic internațional: Uniunea vamală a Statelor europene. Sântem în războiu vamal, — din el decurge mizeria materială a continentului. Trebuie să încheiem o pace vamală,—din ea va decurge fericirea materială a popoarelor... Iată substanța materialistă a pacifismului contimporan! Văzută în această lumină crudă și brutală, fermecătoarea ideologie a păcii europene nu apare ca un simplu păinjeniș tremurător pe vârfurile stâncoase ale diferitelor blocuri de interese ce nu cedează tendințelor nivelatoare și armonizatoare, oricât de nobile ar fi aceste tendințe? E un adevăr bătrân ca lumea: interesele materiale nu unesc pe oameni și nu unesc popoarele; interesele materiale desbină pe oameni, desbină popoarele. Dacă materia în sine nu este incomensurabilă, interesele materiale sânt incomensurabile: fiindcă apetitul posesiunii, odată deslănțuit, nu cunoaște limite. Sau cunoaște una singură: un apetit similar mai puternic decât el, care-l înfrânge și-l limitează. Dar calea care duce la această limitare e războiul, iar nu târgul împăciuitor. E posibilă, așa dar, o uniune vamală, adică o perfectă armonizare de interese atât de contrarii prin natura lor? Și dacă ar fi posibilă la un moment dat, are ea sorți de durată când interesele materiale variază dela o dată la alta? Iată ce temelie șubredă și jucăușă se oferă pacifismului contimporan!

Pacea și buna învoire între oameni e concepută ca o expresie socială a iubirii de aproapele. Dar iubirea de aproapele nu e întemeiată pe interese. Iubirea adevărată, ca factor moral al solidarității omenești, e condiționată de o sublimă dezinteresare. Oamenii nu se iubesc creștinește fiindcă își sânt necesari unii altora, ci fiindcă sânt frați și sânt copii ai aceluiași Părinte. Umanitatea sau iubirea ca element de solidarizare a societății omenești își are, deci, izvorul dincolo de sfera naturală a acestei societăți: în principiul transcendent al paternității cerești. Pacifismul contimporan, întemeiat pe factorul economic, apare despuiat de moralitate și, oricât de paradoxal ar părea, lipsit de umanitate. Seducător în tendințele sale de a înfrăți și armoniza popoarele într'o mare unitate simfonică, el sufere de un vițiu originar care-l face inoperant: își are obârșia în calculele reci ale rațiunii practice. E o concepție farmaceutică ce bântuie epoca noastră, și are în vedere numai ponderabilele vieții socotite că se pot doza și echilibra în cântarul de precizie științifică, pecând, de fapt, viața adevărată stă într'un complex de imponderabile misterioase ce scapă cântarului de precizie, dar determină marile acțiuni și hrănesc marile idealuri

© BCU Cluj

ale omenirii. Ei bine, tocmai aceste puteri tainice din ale căror adâncimi se hrăneşte viaţa nu sânt angajate în ideologia pacifistă a Genevei. Raţionalistă şi glacială, această ideologie nu e capabilă să stârnească entusiasmele şi să adape eroismele, cu toată frumuseţea ce licăreşte în finalitatea ei. („În faimosul său discurs din 18 Iunie 1929, la Pilgrims' Club în Londra, generalul Dawes, citând pe Edmond Burke, declară: Politica trebuie ajustată nu raţionamentelor oamenilor, ci naturii umane în care raţiunea nu e decât un element şi un element care nu e cel mai de seamă." Revista *Etudes*, 5 Martie 1930 p. 534).

Adevărul acesta se poate verifica uşor la noi acasă. Şi noi suntem cuprinşi în angrenajul simetric al Genevei. Avem acolo reprezentanţi permanenţi şi trimitem anual reprezentanţi extraordinari. Avem în ţară alcătuite toate asociaţiile care corespund diferitelor biurouri internaţionale ale Societăţii Naţiunilor. Ele lucrează, ţin şedinţe, ţin întruniri publice, conferinţe, dau banchete şi recepţii fastuoase iluştrilor oaspeţi ce ne sosesc dela biurourile centrale. Şi totuşi, cei mai mulţi dintre noi nu cunoaştem nici din nume aceste asociaţii, iar activitatea lor, oricât de onorabilă, nu are niciun răsunet în sufletul nostru. In cercurile intelectuale, unii se manifestă deadreptul ostili ideii geneveze, cei mai mulţi o privesc cu indiferenţă, puţini sunt convinşi de necesitatea ei, dar nimeni din aceşti puţini convinşi nu desfăşură o pasiune impresionantă pentru cauza internaţională şi pacifistă a Societăţii Naţiunilor. Cât despre marea massă a poporului, vastul aşezământ, menit să elaboreze pacea universală e ca şi cum n'ar exista. Şi totuşi poporul e iubitor de pace, iar Societatea Naţiunilor e concepută pe baze fără greş democratice. Ideia ei se adresează popoarelor pentru a le ferici, iar popoarele o privesc cu un ochiu străin fără să-i împrumute aderenţa fierbinte a sufletului lor. Să fie oare sufletul poporului incapabil să adere la o idee universală, când e capabil să adere la o idee naţională? Noi suntem convinşi că sufletul poporului poate să reacţioneze tot aşa de entusiast la o idee universală, precum reacţionează la ideea naţională. Dar observăm că Societatea Naţiunilor ignoră încă drumul prin care se poate ajunge acolo.

Ideea Societăţii Naţiunilor este o idee laică, adică despuiată de orice mister religios. Şi nu suntem noi cei dintâi cari observăm incapacitatea ei de a se aprofunda în sufletul mulţimilor. S'a zis, referitor la această incapacitate, că ideologia Societăţii Naţiunilor ar avea nevoie de o nouă mitologie pentru a deveni efectivă. O nouă mitologie e, fireşte, tot un termen laic. Dar înşişi gânditorii laici, deci antireligioşi, simt nevoia unor simboluri cuprinzătoare în care să-şi întrupeze ideile socotite mântuitoare pentru omenire. Antireligioşi, ei admit necesitatea de a parodia religia pentru a ajunge la inima popoarelor. Căci ce altceva înseamnă această nouă mitologie a limbagiului laic, necesară ca un vestmânt misterios ideologiei pacifiste, decât o parodie a religiei? Intr'o operă internaţională omul are într'adevăr nevoie de anumite sugestii pentru a-şi depăşi oricum natura obişnuită. Şi niciodată el nu s'a întrecut pe sine plasându-şi idealurile în sine însuşi ci numai atunci când a întrezărit aceste idealuri aninate sus, de cuiele de aur ale stelelor. („E de remarcat că oamenii nu comunică între ei cu adevărat decât trecând prin Fiinţă sau printr'una din proprietăţile sale. Numai astfel evadează ei din individualitatea în care îi închide materia, zice Jacques Maritain în *Art et Scolastique*). Dacă universalismul medieval e un fapt istoric, el s'a datorit credinţei religioase care găsea centrul de gravitate al lumii dincolo de lume, în adâncul cerului.

Ideologia pacifismului contimporan care vrea să reediteze, într'un fel, universalismul medieval, vine însă ca o reacţiune, ca o încercare de sinteză a particularismelor naţionale create de istoria modernă. Dar pacifismul contimporan nu trebuie să piardă din vedere că fărămiţarea Europei în mici organisme naţionale, corespunde stingerii credinţei religioase ca factor al solidarităţii universale. Pierzându-şi centrul de gravitate comun şi trans-

© BCU Cluj

cendent, popoarele şi-au creat în locul Dumnezeului universal şi veşnic, zei naţionali: Raţiunea franceză, Dumnezeul Englez, Dumnezeul german, Hristosul rus al slavofililor şi al lui Dostoiewschi. Din transcendent, centrul de gravitate s'a fărâmiţat în bucăţi, prăbuşindu-se în sânul naţiunilor şi îmbrăcând forma personificată a geniului naţional. In epoca modernă, religia trece printr'o fază de degradare a supranaturalului în natural, o fază de acerbă naţionalizare. In locul unicului centru de gravitate, transcendent şi comun, o multiplicitate de centre omeneşti, — egoisme naţionale simbolizate, — ce luptă între ele pentru întâietate pământească. Conceput în această epocă de desdumnezeire a Universului, pacifismul contimporan sufere de acelaş păcat originar: e copilul ateismului modern ca şi naţionalismul pe care vrea să-l înlocuiască. Când gânditorii laici şi pacifişti vorbesc de necesitatea unei mitologii pentru a da prestigiu şi fecunditate ideii Societăţii Naţiunilor, ei recunosc, fără să vrea, pe deoparte, insuficienţa pacifismului ateu şi materialist, iar pe de alta necesitatea unui centru de gravitate al lumii, dincolo de lume, personal şi transcendent, fără care nu e posibilă o reintegrare a popoarelor, — după analogia Evului Mediu.

Voim unirea popoarelor? Nu vom ajunge niciodată la ea prin uniuni vamale sau prin orice alte uniuni de ordin material. Unirea popoarelor nu e posibilă decât prin unirea inimilor în aceeaşi dragoste isvorîtă din sânul supranatural al lui Dumnezeu. Ideologia Societăţii Naţiunilor rămâne străină de inima popoarelor fiindcă ea îşi are originea în eroarea materialismului modern după care materia domină Spiritul, iar nu Spiritul domină materia. Deaceea pacifismul ei începe lamentabil cu uniunea vamală în loc să înceapă cu uniunea inimilor. Sedus de concepţia marxistă a materialismului istoric, pacifismul actual a uitat de unde să pornească în marea şi nobila-i acţiune: „Căutaţi mai întâiu împărăţia lui Dumnezeu şi toate celelalte se vor adăuga vouă!"—chiar şi uniunea vamală!

Care e atitudinea noastră faţă de Societatea Naţiunilor?

Ideea păcii e scumpă oricărei inimi creştine. Pentru pacea de sus, pentru mântuirea tuturor, pentru unirea tuturor, — se roagă toate bisericile lui Hristos. Noi considerăm pacifismul ca o expresie politică şi socială a dragostei de oameni. Impărăţia lui Dumnezeu îşi are domeniile nesfârşite înlăuntrul sufletelor noastre, iar legea acestei împărăţii e dragostea dumnezeeească, singura putere care înfrăţeşte pe oameni. Odată realizată această dragoste universală, toate celelalte se vor adăuga nouă, iar programul ideal al Suprastatului european se va înfăptui ca dela sine. Aşezat pe aceste temeiuri lăuntrice ale spiritului, pacifismul ajunge capabil să târască în curentul său inima profundă a popoarelor. Căci în memoria acestei inimi profunde zac tradiţiile obşteşti ale Europei creştine de odinioară. Ele nu pot fi rechemate la viaţă şi transformate în puteri vii decât printr'o acţiune creştină, printr'un prestigiu creştin care să învăluie în lumina lui de aur marea idee a Societăţii Naţiunilor. In această nădejde, bisericile lui Hristos privesc cu ochiu atent şi prietenos spre Geneva. Însuş catolicismul, atât de exclusivist prin structura şi mentalitatea lui, acordă o nereţinută simpatie Societăţii Naţiunilor. In ce priveşte biserica ortodoxă, afinităţile şi analogiile organizaţiei naturale a păcii cu structura supranaturală şi duhul acestei biserici sânt mult mai strânse. Să amintim în treacăt principiul sinodalităţii ortodoxe care îşi găseşte reflexul natural în organizaţiile democratice şi principiul autocefaliilor naţionale independente ca administraţie, dar unificate în spiritul universal şi în dogma ecumenică. Acest principiu al diversităţilor naţionale, unificate supranaţional în spiritul şi în dogma universală, poate fi considerat ca arhetipul viitoarei confederaţii a statelor europene. Afară de aceasta, în atitudinea ei socială, ortodoxia nu are preferinţe pentru o clasă sau alta; pentru ea valorează credinţa omului, indiferent din ce clasă

© BCU Cluj

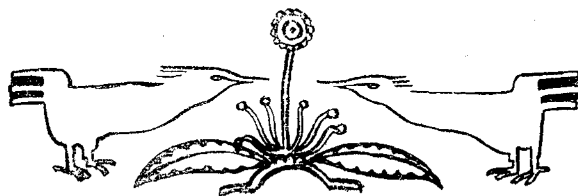
face parte. Privilegiile de clasă sânt necunoscute structurii şi mentalităţii ortodoxe. Astfel că faţă de structura de totdeauna a ortodoxiei, democraţia contimporană nu pare decât o imagine inversată în ordinea materială a lucrurilor. De aceea un conflict între ortodoxie şi democraţie n'a existat în sensul în care acest conflict s'a desfăşurat în Occident, între catolicism şi democraţie.

În raport cu aceste adevăruri, un rol înnălţător se desemnează pentru România noastră în opera păcii internaţionale. Pacea e condiţia desvoltării noastre. Ea e motivul pentru care aderăm la ideea Genevei. Dar o aderenţă juridică dela distanţă, nu însemnează neapărat o pace înrădăcinată în realităţile din noi şi dimprejurul nostru. Pentru noi, pacea nu se poate realiza decât în restabilirea raporturilor de prietenie sufletească cu vecinii noştri. Aceşti vecini sânt în cea mai mare parte de aceeaşi credinţă cu noi. Creştinismul balcanic e cel mai vechiu creştinism european. Slava culturii creştine de-aici s'a reflectat şi asupra Occidentului. Şi dacă în veacul al XIX-lea, creştinismul acesta venerabil al Răsăritului a suferit silniciile şi desfigurările unor naţionalisme violente, e vremea ca popoarele Balcanului să se regăsească în acel fond sufletesc comun, de două ori milenar, care este credinţa lor ortodoxă.

In sufletul popular al acestui Răsărit mocneşte, greu şi bogat de amintiri, acest fond al universalismului creştin. El se regăseşte în monumentele aceleiaşi culturi de stil bizantin, el se regăseşte în paginile istoriei de strădanii şi rezistenţe comune, ale acestor popoare nenorocite sub păgânătatea turcească; el se regăseşte în acele imense binefaceri cu care Ţările româneşti şi voievozii lor au dăruit întregul Orient; el se regăseşte în memoria inimii acestor popoare trăite în aceleaşi condiţii; el se regăseşte mai presus de toate în conştiinţa lor religioasă că mărturisesc aceeaşi credinţă universală şi veşnică.

In anul 1913, armatele noastre treceau Dunărea să pacifice Balcanul încăerat în măcel. Păstrez de-atunci o amintire pe care o socot vrednică de reţinut şi de comunicat. Revăd pe drumurile albe de vară ale şesului dunărean pâlcuri de mame bătrâne care îşi petreceau feciorii soldaţi ce plecau în Bulgaria. Plângeau, fireşte, acele mame bătrâne şi rostiau cuvintele despărţirii. Dar aceste cuvinte nu erau aspre şi neîndurate ca ale femeilor spartane. Ele sunau înlăcrimate şi duioase ca o rugăciune către feciorii soldaţi: „Maică, maică, să nu-i împuşcaţi că e păcat: şi ei sânt creştini ca şi noi" !...

In cuvintele acelor mame bătrâne dela ţară eu văd revelat fondul sufletesc al conştiinţei universalismului creştin. El trăieşte acolo, în sufletul popoarelor, acumulat de două mii de ani. Şi dacă veacul al XIX-lea l-a ignorat şi l-a înnăbuşit sub doctrinele sale ateiste, a sosit vremea să-l desgropăm şi să-l prefacem în putere vie a solidarităţii omeneşti. Cine va considera acest fond de tradiţii străvechi şi'n straturile lui va înrădăcina ideea pacifică a Societăţii Naţiunilor, va face operă durabilă şi dumnezeiască „Fericiţi făcătorii de pace că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema".

© BCU Cluj

MUNTE VRĂJIT

DE

LUCIAN BLAGA

Intru în munte. O poartă de piatră
încet s'a închis. Gând, vis și punte mă saltă.
Ce vinete lacuri! Ce vreme înaltă!
Din feregă vulpea de aur mă latră.

Jivine mai sfinte-mi ling mânile. Stranii,
vrăjite, cu ochii întorși se strecoară.
Cu zumzet prin somnul cristalelor sboară
albinele morții și anii. Și anii.

© BCU Cluj

CARTEA MUNTELUI SFANT

DE

SANDU TUDOR

Vizitiul meu cu faţă de aramă şi nas de pasăre, pentru că nu înţelege nici o limbă străină îşi opreşte fugarii negrii în faţa unei clădiri albe cu câteva caturi adunate între stâlpi şi arcade, ceva curat, de stil nou, dar ca o amintire veneţiană, Mediteranian-Olimpic: cel mai mare hotel al Salonicului, în cel mai de seamă chei al portului. Prima oară după două zile şi două nopţi de călătorie îmi primenesc faţa cu apă răcoritoare şi mă curăţ de urmele drumului. Proaspăt ca un om nou, ies în şoseaua largă de preumblare care duce în lungul cheiului. E o zi limpede. Pacea stăpâneşte peste ape. În ce borangic strălucitor îşi preschimbă uneori marea, apele. Mângâioasă în suflet, gingăşia culorilor ei te pătrunde cu atâtea subînţelesuri de cântec.

Un oraş străin şi o lunecare peste apele mării care bat malurile Calcidicei, iată ce mă mai desparte de muntele meu. Încerc o voioşie nespusă, veselia să te simţi singur, rătăcitor într'o lume necunoscută căreia nici limba nu i-o cunoşti. Ce înviorător simţimânt de uşurare să ştii că nu eşti al nimănui, că nu te cunoaşte nimeni, că nu mai porţi nici un nume, că te-ai liberat de tot şi de toate. Urc la întâmplare o stradelă şi mă căsnesc să-mi adun gândurile, să-mi dau seama ce trebue mai nimerit să fac. Răsbat într'o uliţă largă pe care aleargă tramvae verzi. Mă pomenesc lângă o cafenea cu cristalurile geamurilor mari ridicate. Câţiva harnici pătimaşi bolborosesc în carafa cu apă a narghilelei, dis-de-dimineaţă. Mirosna fumului unui anumit tutun se risipeşte plăcut din tigăiţele lor cu cărbuni.

În graiul francez, tot la întâmplare, întreb pe cineva îmbrăcat cu totul alb care îmi iese înainte. Cască colonială, pantofi şi haine de pânză de in de o curăţenie luminoasă, cu faţă bună şi bărbătească, rasă proaspăt. Întreb unde se află Consulatul românesc. Omul meu străin, ca o pată de alb, în loc de răspuns mă întreabă la rândul lui într'o desăvârşită franceză dacă nu cumva sunt Valah. La răspunsul meu uimit, mă face să înţeleg că nu trebue să mă mir din pricină că şi el este Valah, din părţile Macedoniei, dintr'un sat de sub muntele Olimpului. Nu cunoaşte decât limba lui de Aromân, nu a fost niciodată în ţara cea mare a neamului, dar totdeauna simte de departe pe cineva care soseşte din părţile acelea. Şi inima acestui om alb şi fără nume, îmi destăinueşte în câteva vorbe o durere ascunsă.

— Noi, adevăratul neam al acestui pământ, dinaintea Turcilor, dinaintea Bizantinilor, dinaintea Elinilor, ne nimicim pe zi ce trece. Suntem siliţi să ne înecăm sufletul în viaţa

© BCU Cluj

g ecească şi venetică care ne-a cutropit. Nu cunosc limba românească, ci sila limbii greceşti. A fost odată câteva clipe o rază care ne-a făcut să nădăjduim aci o vajnică ţară a Aromânilor.

Urcăm amândoi în vagonul verde al tramvaiului care aleargă pe firul lui de aramă în tot lungul oraşului. Consulatul e departe spre un capăt liniştit al Salonicului de altă dată. Tăcerea dintre mine şi tovarăşul meu necunoscut se leagă cu priviri prietenoase. Ca două rude bune, între care bucuria unei întâlniri neaşteptate nu face cu putinţă în mulţime decât destăinuirea graiului privirilor, a unei ascunse înţelegeri în sânge şi în suflet, nu mai vorbim decât mici nimicuri. Ne spusesem într'o clipă tot ce se poate spune în ani de zile: o vorbă adevărată şi fără înconjor. O strângere de mână puternică şi năluca mea albă, după ce-mi împărtăşeşte cele din urmă îndrumări: unde trebue să scobor şi cum să aflu mai uşor strada Consulatului românesc, scoboară şi piere cu un ultim semn de mână. Fâlfâie, ca o aripă părerea de rău a despărţirei, salutul Aromânului alb. Suntem liberi numai pe gesturile noastre, nu şi pe ursita noastră. După încă alte trei opriri ale vagonului verde, scobor şi eu. Nimeresc într'o uliţă prăfoasă şi tăcută cu porţi înfundate cu totul în ziduri.

Un tânăr în mijlocul uliţei, cu capul gol, strigă sus cuiva dintr'o fereastră deschisă de la al doilea etaj. Glăsuieşte limpede şi bine româneşte. Îi pun o mână pe umăr. Pururi îmi vor sta în amintire cei doi ochi rotunzi de uimire mută, când m'a auzit vorbind la rândul meu româneşte şi înţelese că sosesc în acea clipă din ţară. Curata bucurie care urcă din sufletul acelui tânăr, nu se poate tâlcui prin grosolana şi batjocorita vorbă: patriotism. În om tresar clipe de desăvârşită simţire sfântă, care vin din inima pământului sau cad din catapeteasma cerului. Fulgeră o clipă veşnicia prin sufletul omului şi prindem totul într'un clinchet al genelor. Povesteşte-l mai târziu nepăsăprii altora. Ajunge searbăd şi neputincios. Ucidem clipa aceea nemărginită care tremură pe sufletul nostru ca un bob de rouă pe un lujer al dimineţii. Aşa se nasc în colţul privirilor, lacrimile fără pricină şi fără voe. Tânărul meu nu ştia ce să-mi spue, cum să mă ajute. În simţământul lui mi se dărui înduieşetor, să mă călăuzească peste tot. Îndrumându-mă prin străzile cu ziduri şi verdeaţă, tânăra mea călăuză mi se destăinueşte. E tesalonician aromân, elev al şcoalei româneşti. Cu suflet turburat îmi vorbeşte aproape în taină, despre mirajul ţării pe care n'a văzut-o niciodată până acum, cum munceşte vacanţa şi îşi strânge încet-încet banii de trebuinţă ca să poată călători odată acolo departe, la Dunăre şi la munţii Carpaţi unde are şi atâtea rude plecate tot de pe aci. Îmi vorbeşte despre neamul aromânesc, despre graiul şi lămurirea vorbirii aromâneşti de atâtea cuvinte streine luate dela Bulgari şi Greci.

Batem în uşa scundă care înfundă un zid sub verdeaţă de pom. Ne deschide un Albanez, paznicul Consulatului. Nu aflăm pe nimeni ai casei. Albanezul ştie româneşte. Îmi mărturiseşte cum a învăţat singur de zece ani de când e portar aci. Citeşte şi ziare din ţară. Ştie toate cele ce se petrec la noi. Cunoaşte partidele politice şi numele miniştrilor. M'a întrebat şi de regele nostru cel mic.

În curte am văzut patru bărbaţi, voinici din munţii Pindului. Înalţi în straiele lor de dimie albă şi mohair negru. Oameni dintr'o bucată, osoşi, cu chipuri aspre şi severe. Sunt trimişii unui sat întreg cuţovalah, o sută de familii care şi-au vândut gospodăriile în întregime şi au scoborît din munţi pentru un cuvânt. Au fost hotărâţi să facă aceasta de însărcinaţii veniţi din ţara noastră. Li s'au dat de mai multe ori făgăduinţe că vor fi colonizaţi în Cadrilaterul de Miază-zi. Aceşti ţărani au ascultat. Cuvântul dat pentru ei este lege. Acum din dragoste pentru neam, o sută de familii înfometate, pe drumuri, aşteaptă de câteva luni sub prigoana grecească. Aşteaptă zadarnic, uitaţi. Trebue cineva să fi văzut

© BCU Cluj

cu ochii, chipurile brăzdate și întunecate de amară desamăgire ale acelor înalți soli ai țăranilor aromâni, ca să înțeleagă toată crima de neam pe care nevrednicia și lipsa totală de chibzuială poate s'o înfăptuiască.

Ne aflând pe nimeni care să-mi dea vreo deslușire, am pornit călăuzit de micul meu Macedonean să aflăm Siguranța Generală elinească, pentru pecetea sosirii pe pământul acesta străin. Apoi ceea ce e și mai însemnat: aprobarea deosebită ce trebue să o câștig dela Guvernatorul locului, pentru a putea intra în Muntele sfânt. Se pun piedici streinilor de către guvernul elin la intrarea în Atos. Îmi dau seama că nu-mi e deajuns ocrotirea micului meu consângean, dar o pornesc la întâmplare. Am simțământul că Altcineva mă poartă peste tot și mă ajută.

Pe străzi dau năvală spre noi o mulțime de copii sdrențăroși, arși de soare, murdari, care cu strigăte de o neînchipuită sălbătecie răgușită, ne îmbie să le cumpărăm ceva din nimicurile tărăbilor pe care le poartă. Așa din stradă în stradă îți trebue o anumită dibăcie să scapi de mulțimea aceasta care țipă, urlă, se împinge, fără să poți scăpa ușor de urmărirea ei.

Mergând, mă frământă gândul la cine să mă îndrept ca să pot avea mai lesnicios aprobarea pentru Sf. Munte. Cum trec marea piață, care se desface liniștită în fața bazilicei Sf. Ințelepciuni, Sofia, în fața noastră se opresc în vorbă doi inși în hainele largi ale fețelor bisericești. Cu o umbrelă neagră desfăcută în soare, mândru și rotofei în anteriu de mătase neagră, culion înalt de preot, barbă neagră, cel dintâi asculta pe un al doilea care voește să dovedească ceva, un bătrân mic cu barbă speriată, în rasă roșcată, adus din spinare. După mătăniile aspre de păr pe care le mișcă acesta cu degetele și straele smerite, e un călugăr.

— Cu adevărat minune. Numai D-zeu vă scoate pe drumul meu.

In chipul acesta, intru între cei doi convorbitori, cari mă privesc nedumeriți, cu uimire lungă și gesturi. Astfel am cunoscut pe părintele Brindu, preotul Aromânilor din Tesalonic și cuvioșia sa Elisei Schimonahul, oltean dela Sf. Munte.

Totdeauna am avut credința cum că neprevăzutul se împlinește în deobște, iar nu ceea ce ai chibzuit de mai înainte. Plecasem din țară singur, fără a cunoaște limba pământului unde mă duceam și fără nici o îndrumare, străin, numai cu nădejdea în marea întâmplare neașteptată. Imi dau seama, șirul peripețiilor neprevăzute începe să capete un tâlc din fiecare pas ce fac. „Coincidențele" își vor depăna firul cu un subînțeles anumit. Presimțământul că toată această călătorie nu e o călătorie întâmplătoare a ajuns să se preschimbe într'un neînduios și viu simțământ. Grăuntele de credință ce ascund în suflet mă face să înțeleg că nu „întâmplare" se numește această îmbinare uimitoare de fapte și peripeții, care mă poartă așa de vădit spre o țintă pe care n'o pricep încă. La fiece pas, îmi iese omul trebuincios în cale. Totul ar părea o născocire, o glumă orânduită de cineva ascuns. Intâlnirea cu Aromânul cel alb, cu micul Tesalonician și acum cu cele două fețe bisericești, pentru mine sunt semne.

— Cucernice părinte, sfinția ta îmi ești trimis anume să-mi faci înlesnirea aprobării speciale pe lângă Guvernatorul Salonicului.

Spui respicat părintelui Brindu, Președintele Comunității române din oraș, cel mai cunoscut om din Solonic, cum singur m'a informat mai târziu.

— Iară cuvioșia ta, mi-ești trimis anume să-mi fii însoțitor și ajutorință peste mare și în munte.

Adaug tot așa de convins și smeritului călugăr Elisei Schimonahul sosit dela Sf. Munte în ajunul intrării mele la Salonic.

— Maica Domnului te ajută, îmi răspunde inchinându-se călugărul care mă cerceta cu mirare.

© BCU Cluj

Amândoi trimişii mei nu stau însă la îndoială, fiindcă sunt oameni cucernici şi cred în semne dumnezeeşti. Şi s'a adeverit întocma presimţământul meu. Cugetând mai târziu la întâmplarea întâlnirei noastre, fiecare din cei doi trimişi ai mei mi-au mărturisit cu amănunţime uimită, peripeţia ciudată care îi făcuse să se afle la acel ceas în piaţa Sf. Inţelepciuni.

Acum trei luni tocmai pe când eu plănuiam plecarea mea la Muntele Atos, bătrânul Elisei Schimonahul în chilia lui, într'un pustiu al Sf. Munte, se hotărea să facă o călătorie până la Salonic, să legalizeze o procură pe care avea în gând s'o trimeată în ţară pentru nevoile familiare. Voia să se deslege cu totul de ce-i mai rămăsese în ţară: avere şi rude, care îi tot turburau pacea schivniciei. Ar fi trebuit să se arate el însuşi în faţa Tribunalului la facerea actelor în ţară. Făcuse cerere de mai multe ori Sf. Sinod român să-i îngădue intrarea în ţară. Nu a avut însă vreun răspuns. E acolo cineva care se împotriveşte cu greutatea cârjii lui. Niciun călugăr român din Sf. Munte sub nici un motiv nu poate să intre în ţară.

— Îl ştim cât de rău este. De multă vreme e duşmanul nostru cel mare al călugărilor, Domnule. Spune că noi călugării suntem murdari, proşti şi tâlhari şi răsculăm ţara. Asta fiindcă nu putem svârli calendarul cel vechi cum l'au svârlit ca pe o sdreanţă dumnealor. Noi nu suntem de capul nostru aci, suntem călugări. Predaniile nu se pot schimba. Şi apoi c noniceşte noi ţinem de Patriarhul Ţarigradului. Ce au cu noi de nu ne lasă să ne vedem de păcatele noastre? Vei vedea D-ta câtă suferinţă şi turburare ne-a adus nouă românilor în Munte hotărârea asta blestemată. Suntem daţi pierzării. Aici în ţara asta, Grecii ne sunt duşmani, în ţara noastră, Românii. De când suntem fără ocrotire, toţi ne asupresc. Trei luni de zile mi-a trebuit să umblu în Munte, ca să ajung în putinţă să capăt zapisul acesta de voe şi să viu până la Salonic. Uite, numai pentru o singură pecete şi o iscălitură pe un petec de hârtie, a trebuit să plătesc bacşiş Grecilor 1500 drahme, mai mult de 3000 lei numai să pot nimeri aci la Consulatul românesc. Asta pentrucă sunt Valah şi sunt socotit ca un câine fără adăpost. Biletul care pe un Grec nu-l costă nimic, nu poate să fie dat unui om ca mine, fiindcă sunt socotit vagabond, nerecunoscut ca făcând parte din vre-o obşte, sunt Român urgisit. Am avut noroc de am păstrat ceva bani din care mi-era în gând să-mi cumpăr de la vre-o mânăstire un loc şi să-mi fac şi eu o colibă pentru bătrâneţile mele călugăreşti. Dacă nu-i aveam puteam să mor. Mai bine de cinci sute de călugări români se chinuesc aşa, şi mai rău încă, ca nişte blestemaţi. Noi Românii, din sudoarea noastră am făurit mândria Muntelui Sfânt. Atâta aur şi bogăţie au dăruit Domnii noştri cei vechi şi boerii şi câţi ţărani! Mereu, mereu, veacuri de veacuri. Iară azi trebue să ne facem argaţi celor pe cari i-am îmbogăţit. Nu ne lasă nici în pustiuri să trăim. Pe moşia mânăstirei celei mari a Vatopedului, într'un pustiu sărac de tot, s'au înmulţit colibele aschiteilor români. Mânăstirea a avut frică să nu se înfiripeze un schit românesc. Le-a poruncit de mai multe ori să părăsescă locul pe care totuş il cumpăraseră cu bani adunaţi din pomeni de la noi din ţară. Iară într'o zi, au venit trimişii soborului mânăstiresc şi au pus foc întregei gospodării şi munci, care făcuse să crească măslini şi legume pe piatră. Au fugit oamenii care-încotro prin păduri. Suntem urmăriţi ca fiarele sălbatece. Asta fiindcă nu avem nici o ocrotire. Asta nu e nimic. Ai să vezi D-ta cu ochii altele mai grozave. Dar vezi tot răul îşi are şi binele. Dacă nu mă împiedicam eu trei luni, cu drumul meu, nu-ţi mai eram călăuză în Munte azi şi D-ta nu-mi mai erai mie martor. Toate sunt minunate în iconomia lui D-zeu, îmi închee cu un zâmbet de blândeţe bătrânul schimonah.

Ne-am întors la Consulat să stau martor împreună cu părintele Brindu la Legalizarea procurei schimonahului Elisei cel întristat, neaşteptata mea călăuză în Muntele Sfânt.

© BCU Cluj

CEL DE AL DOILEA CAP LA CARTEA ACEASTA

Cum peste ape, peste întuneric şi vorbe, în zorii zilei se ridică arătarea minunată a Muntelui-Sfânt.

Ne mână încă din urmă vântul pământului de unde am plecat care abia se mai zăreşte dungă albastră. Ne împinge molcum către larguri. În picioare, de pe podina de de lemn şi smoală a năvii, îmi rotesc privirea. Nava noastră neagră şi ruginită întovărăşită de delfini, lunecă încet peste linul singuratec al mării binevoitoare, dealungul tăcerilor coastei calcidice. Suntem în mijlocul marelui golf tesalonician. Peste nesfârşirea mişcătoare de apă, flăcările uriaşului ochi al zilei dau în scăpătat. Joacă gingaş polei schimbător. Ţărmurii cu limanuri de prundiş şi capete de cremene se învăluesc în limpezimea plutitoare. Zare se îndulceşte, priveliştele uscatului depărtat se idealizează să se topească într'un vis vioriu. Curând vom rămânea singuri sub rotunda depărtare a zărilor numai de apă.

Călătorii aşa de vorbăreţi sub fiorii plecărei din port tac pe rând cu toţii in faţa minunii apelor ce-şi schimbă la nesfârşit smălţuirile moi de lumină. Fiecare şi-a aflat un loc de răgaz undeva pe punte, de unde să privească în voe peste nemărginire, să-şi rumege gândurile şi să viseze numai pentru sine, la adăpost de privirile celorlalţi. Fiecare e în aşteptare întinsă, pândeşte să vadă ochiul uriaş şi roşu al soarelui scufundându-se în mare. Liniştea deplină nu-şi îngână în urechile noastre decât răsuflarea rară a maşinilor şi gâlgâitul ritmic al undelor care mângâe pântecul ruginit al bătrânei năvi.

Vântul cade deplin, pace adâncă se adună şi se revarsă în toate. Roata soarelui alunecă acum pe dunga apelor, s'a dublat o clipă în miraj, apoi a trecut dincolo, dedesubt, încet, cu măreţia veşnică de la începutul lumii. O clipă se întunecă ca sub o pleoapă căzută. Umbrele joacă sus peste rotarea clopotului de cleştar safiriu al cerului, apoi se topesc treptat în clar de umbră aurită. O seninătate neaşteptată se lămureşte până în afundurile cele mai nebănuite ale depărtărilor. Limpezimea înserării se ridică ca o uşurare uriaşe, ca un oftat neauzit al zărilor. Pacea aceasta tămăduitoare te deslipeşte de totul. Din fiecare suflet sboară o pasăre şi, ca peste o urnă de cenuşe, uitarea de orice griji şi frământări omeneşti îţi pecetlueşte făptura. Fiecare stă ţintit locului sub puterea unui simţământ mut şi nespus, chiar şi cei mai aspri. O clipă, clipită de împăcare desăvârşită eşti nemărginit cum nemărginit stă cerul, pământul şi apa. Nicăeri ca'n largurile mărilor liniştite din miază-zi nu poţi să încerci simţământul acesta adânc odihnitor.

Noaptea e scoborâtă. Aurul viu al stelelor arde în albastrul întunecat de adâncă fântână al cerului. Aşa sub aşezările acestea de răgaz paşnic a început deodată să-mi povestească viaţa lui Elisei Schimonahul. Cu vorba înceată şi grea îngânată de isonul împletit al undelor şi răsuflul greoi al năvei de sub noi:

— Cale de douăsprezece ceasuri de noapte, înaintea noastră către soare răsare, aci, în drumul răsăritului dăm peste Munte. Intoarcem pe sub Casandra şi Sichea. Mâine îl ajungem în zori acolo. Câtă apă, la larg, parcă mergi spre capătul Lumii. E a doua oară de când fac drumul ăsta spre capătul Lumii. Mai sunt blestemat să-l mai întorc a treia oară şi nu mai ies din pustiu decât cu tălpile înainte pe năsălie, călătoria cea din urmă.

Un fior de uimire mă făcu să-i ascult sunetul ciudat al vocii aceleia, căzând frântură cu frântură, în mijlocul tăcerii generale. Vorbea limpede şi molcom cumpănind fiecare cuvânt, rar şi cu greutate ca apa căzând picătură cu picătură. Il ascultam şi pentru prima oară privii în faţa tovarăşului meu de drum. In noapte o barbă albă flutura uşor vreo cincizeci de ani sub o privire blândă şi isteaţă. Totul de pe chipul acela te făcea să încerci mulţumire şi încredere. Plutea peste sbârciturile anilor o luminiţă de copilărie înţeleaptă pe care vârsta şi lumea nu o întinase niciodată.

© BCU Cluj

— Lungă viaţă mai are omul ! Povestea mea ? Nu e mare lucru. Am fost altădată cârciumar bogat într'un oraş oltenesc.

Şi prinse să-mi depene tot firul peripeţiilor vieţei lui, ca atâtea altele.

— Intr'o zi m'am speriat cu totul de mine şi nu am putut să-mi odihnesc inima decât pe pietroiul ăsta în mare, tocmai aci în Muntele sfânt. O, grozav e când se înfricoşează omul de el însuşi. Nu e groază mai mare. Nu te uita la mine. Am trăit în îmbuibare şi în scârbă. Eram ca un burduf unsuros. Din toate plăcerile, din toate păcatele, m'am mânjit cu zoaie. Abia îmi mai purtam greutatea. Până şi sufletul mi-era înfundat în grăsime. Intr'o zi am simţit că mă înăbuş să mor şi am fugit. O, acolo în lume orice ai fi şi ai face, la urma urmii rămâi tot numai o burtă tivită cu dinţi şi limbă, chinuită de foame şi setea tuturor poftelor trupului. Uite, mă întorc dela Salonic şi e proaspăt simţământul meu. În oraşe oamenii nu mai au deloc chipuri, sunt fără obraze. Chipul lui Dumnezeu e întunecat, e nimicit în fiecare. Faţa oricăruia e o oglindă spartă în care nu vezi nimic, numai ceva întunecat, posomorât şi speriat. Aleargă cu toţii în toate părţile, buimaci ca nişte făpturi trezite cu somnul neisprăvit. Oamenii şi-au pierdut oglinda chipului. Să te gândeşti mai mult la lucrul acesta.

Bătrânul puse mâna pe umărul meu şi mă privi în aşa fel că tot adevărul vorbelor lui îi ţâşni din suflet şi-i lumină mare de tot chipul alb :

— Acest om, îmi spusei, are un obraz.

— Am lepădat tot ce agonisisem, griji şi avere, de m'am adus singur în faţa lui Dumnezeu. Voiam să fiu gol şi slobod, dar atâtea comori nefolositoare îngropate de vârstă în inima mea s'au târât cu mine fără să vreau până în muntele sfânt. Nu e uşor azi să fii sărac, mai ales cu duhul cum porunceşte Domnul. Cine poate să numere şi să stăpânească gândurile şi ispitele călugărului cu părul alb !

Şi Elisei Schimonahul tăcu. Mireasma puternică de sare apăsa pe orice lucru gustul ei mut şi greu. Tăcerea nemărginită cât cerul, cât pământul, cât apa, ne înţeleni locului multă vreme. Buzele mi-erau mute şi uscate, vorba de prisos.

Târziu m'am rupt de mreaja farmecului şi am scoborât pe o scară sub punte. Căutam puţină apă, gura mi-era de sare, mi-era sete. Pe un coridor îmi ieşi un flăcău pipernicit, cu faţa de 19 ani murdară, cu ochii jucând două bile de cristal colorat şi un bot ascuţit de şoarec.

Pe aceiaşi coaje de fier ruginit care e orice navă, plutitoare peste întinsul lumii de apă, viaţa e dublă, cu două ursite : oamenii de pe covertă, zlobozi, lupii de mare, cu vântul, cu visul, cu zările, şi oamenii din burta năvii, ocnaşii de bună voe, galerienii de altă dată, cu şobolanii, cu lanţurile ancorilor, cu maşinile.

Cer puţină apă flăcăului cu bot de şoarec. Nu cunoaşte decât limba lui. E însă ager şi m'a înţeles din gesturi. Mi-aduce repede o sticlă mică cu apă minerală. Beau şi întreb preţul cu acelaş limbaj internaţional al muşchilor feţii şi degetelor mâinii. Mi-l scrie cu creionul pe scândura peretelui. Ne având schimbat îi dau o hârtie de 50 drahme. Iute aleargă într'o cabină alături. Restul ce mi-l numără pe palmă cu luare aminte, e însă numai la jumătatea sumei ce-i dădusem. Protestez şi îi scriu suma ce trebue să-mi înapoeze tot pe scândura peretelui. Cele două bile de cristal ale ochilor în care mă uit sunt verzi şi se mişcă acum şi mai iute, parcă vădesc o neînchipuită uimire. O ridicare din umeri, o strâmbătură repede din vârful nasului de şoarec, tăcere. Inţeleg pe dată : pipernicitul meu coborâtor al Danailor trage folosul întreg din faptul că nu ne pricepem unul altuia graiul cel viu, mă fură pe faţă. Inţeleg că totul e pierdut. Dealtmintreli ca şi în Salonic, şi în toată Grecia azi nu se fură decât tot în acest fel, antic şi naţional, pe faţă. Elinii sunt cel mai tradiţionalist popor în această privinţă, mai ales după revoluţie,

© BCU Cluj

când poliția statului lor se poate mândri să stea lângă aceea a celui mai civilizat stat din lume.

Iată realitatea. Băiatul acesta pipernicit cu bot de şoarec mă trezeşte parcă dintr'o ameţeală de somn hipnotic Prin culuar, micul bec murdărit de muşte aduce mai mult besnă de cât lumină. Imi amintesc de povestea proaspătă în care mă învârtise atâtea ceasuri schivnicul, firul de păiajen al vorbelor lui, cum ajunsese el în Muntele Sfânt. Mă scutur înfrigurat Sus, afară, pe punte am părăsit ceva ciudat. O clipă totul îmi pare că s'a petrecut cu mine ca într'un vis greu. Ce caut aci în plină mare? De ce călătoresc? De ce mă duc acolo? Nu mai pot să cuget, mă simt obosit. Imi adun mintea între palme, îmi apăs pleoapele tare cu degetele. Totul îmi trece prin minte îngăimat ca într'un somn absurd. Omul cel mai sănătos își vede viața uneori în năluciri, ca un bolnav de friguri. E ceva neobișnuit care se petrece cu mine, parcă, sunt năucit, nebun. Alerg după fantome. Realitatea trăeşte în acest fiu de şoaric grecesc care m'a furat pe faţă. Mai mult de 50 lei un pahar cu apă. Minunat! Ce prostănac te face visăria! Deschid uşa careului şi intru jumătate inciudat şi jumătate uimit de isteţimea negustorului meu cinstit, adevărat hoţ neprins. In umbra din fundul micei încăperi sub icoana sfântului Nicoară, izbăvitorul corăbiilor, o candelă fumegând licărirea ca un păiajen mic de aur. Restul încăperii sta umplut de cuprinderea lucitoare a mesei careului. In mijlocul mesii o pată rotundă de lumină căzând de sus se leagănă domol în ritmul năvii și ține sub umbră doi inși. Pe marginea mesei două coate cu aur vechi de galoane îmi desluşesc pe comandant: omul cu lulea. Alături un domn de o însemnătate covârşitoare după aerul trufaş cu care își poartă capul tuns între umeri. Simplu într'o cămaşe de mătase, pantalon alb de colonist şi pe masă aceiaş cască de plută pe care o întâlnesc peste tot în Elada cea nouă. Mă privește cu mirare obosită și măreață printre rotocoalele subţiri-albastre care şerpuesc încet din vârful cu scrum al ţigării. Sub un surâs de dulceaţă citesc o faţă alb rotundă cu ceva care nemulţumeşte. Privind mai cu luare aminte bănuesc un fel de răutate și șiretenie atavică, iară străveziu de tot semnele degenerării. O clipă apoi totul se ascunde sub poleiala surâsului zugrăvit dulceag. M'am adresat comandantului, dar de alături străinul meu îmi intră îndată în vorbă drept tâlmaciu binevoitor în cel mai desăvârșit graiu al diplomaților. Aşa l'am cunoscut pe d. Alecos, omul cel mai cunoscut dintre Salonic şi Muntele Atos. Alecos Papaiani moşteneşte din neamuri dreptul de a fi singurul om care poate să speculeze în mare, buna credință și naivitatea celor şapte mii de călugări ai Muntelui Sfânt. El e marele aprovizionar în toată zahareaua şi cele de trebuință vieții republicei călugăreşti.

— La Atos veți avea desamăgiri. Ar fi fost mai plăcut o vacanţă în Apus. Cunosc ţara asta călugărească din copilărie. Nimic altceva decât sărăcie, murdărie, sălbătăcie.

— Pentru mine, pentru neamul meu, cred că e mai rodnică cunoaşterea Atosului decât orice loc din Apus.

— A! Dumneavoastră urmăriți să ajungeți un om folositor ţării şi Dv. înși-vă? adăugă muşcător străinul meu.

— Intr'un anumit înţeles, da, voesc.

— Pentru mine, diletant veşnic, frumosul şi plăcerea sunt totul. Din pricina aceasta iubesc Apusul şi femeea. Civilizaţia şi trupul sunt singurele adevăruri. Restul e minciună. D-zeu o minciună din rugăciuni și posturi, veşnica minciună sub care se ascund toate păcatele și tot întunericul, ca să se adune în aceste făpturi păroase și ipocrite care sunt călugării. Numai fiindcă aci e oprită intrarea civilizaţiei şi a femeiei s'a adunat toată barbaria şi nebunia asta. O mie de ani de când nu întâlneşti niciuna, nici o femee, mai mult încă, nici chiar un animal femel în tot cuprinsul ţării. Dela Constantin Monomacul,

© BCU Cluj

Impăratul Răsăritului, de când vechiul acest obicei a ajuns lege scrisă și întărită care stăpânește și azi: „Ougunaion olos ekei xunaulia", aci nici un lăcaș pentru femei. Câtă perversitate, câtă josnicie, câtă noapte a adus hrisovul acesta! Aci în Atos am învățat să iubesc femeea și Apusul acesta unde femeea și lumina și-au câștigat azi toate libertățile, toate drepturile.

— Apusul nu are farmec tocmai pentrucă e așa cum spuneți. E prea cunoscut, prea lesnicios, trăește sub lumina felinarului roșu al tuturor libertăților, tuturor egalităților și fraternităților. Totul se vinde, totul se cumpără. Nimic nu se află secret, nici sufletele, nici casele, nici pădurile, nici chiar munții. A năpădit civilizația de turism și americanism. Oriunde, o înlesnire, o întâlnire, o călăuză care descrie amănuntul, un hotel în care orele trenurilor, albumul cu fotografii, afișate și o aventură potrivită, toate te primesc și știu mai dinainte că ai să vii. Chiar de ași voi să fac numa o călătorie de plăcere tot în spre aceste părți de lume aș alerga. Nu mă poate mulțămi decât o țară săracă cu pustiuri și nopți înalte și singuratice cum e Atosul, care să nu-mi amintească doar de fiorul cărnii, al împreunării, al rodniciei grase.

Convorbitorul meu începe să râdă cu răutate.

— Toți cei ce vin încoace sunt bolnavi, trebue să aibă o țară de moștenire.

— Unde e omul sănătos? îl întreb.

Din nou aceleș hohot de râs care îmi arată un șir de dinți ascuțiți și albi.

— Iei toate prea în serios. Universul acesta nu e decât o uriașe glumă. E prea grosolană absurditatea care stă la temelia totului, ca să nu o vedem și să fie luată în serios de vreun om inteligent. Să dorești cât mai multe repetiri și amplificări ale plăcerei tale, iată toată filosofia. Ești un întârziat, domnul meu. Nici călugării d-tale din Atos nu-și mai iau viața în serios. De ai ști d-ta câte se petrec acolo!

Și începu să-mi povestească o anecdotă picantă cu călugări. Vorbia lesnicios și plăcut. Omul acesta care îmi făcea teoria libertinajului, a plăcerii și a cinismului, era însă cel mai aspru judecător al vieții călugărilor. Cu agerimea unui adevărat procuror îmi desvălui repede o mulțime de năravuri ciudate, de obiceiuri mârșave și perverse, uitând bineînțeles tot ce era dincolo, tot ce ar fi fost bun sau demn de luat aminte. Cu o fantesie și o patimă uimitoare, Muntele Atos era cufundat în iadul tuturor viciilor.

Fără să vreau îmi amintii ceeace cineva îmi spusese odată, sau poate citisem undeva: omul vulgar simte că desfrâul, beția, prostia, sunt numai drepturile lui; dacă cineva deosebit cade în vreunul din aceste păcate, el se răsvrătește, țipă și condamnă ca și cum i-ar fi uzurpat dreptul.

Desgustat, desamăgit, cu îndoiala în suflet am părăsit pe diabolicul meu tovarăș de călătorie care îmi surâse mulțumit de isprava pe care cred că o citea pe chipul meu. Am urcat iară pe punte. Toată lumea tăcea sau dormea. Părintele Elisei Schimonahul își făcea rugăciunea citind dintr'un ceaslov vechi. Cum mă arătai mă privi îngrijorat. Îi povesti pățania.

— Il cunosc și pe acesta. Trăește pe spinarea noastră și ne vorbește de rău. Și tatăl lui tot așa a fost. Maica Domnului l'a blestemat și într'o zi s'a aruncat în prăpăstii din fereastra unei mânăstiri. Nu te scârbi. Culege ca albinele din flori ce e bun. Vii din lume în Munte; vrei să înveți aci bucurii noui. Fii vârtos! Văzduhul ăsta are aerul tare și hereți care fâlfâe semnele suferinții și tristeții. Acolo unde e viață adevărată e și umbră și durere. Și cântecul verde al primăverii, să nu te înșeli, tot durere este. Cu câte țipete de mamă se trudește pământul să nască din pântecul lui uscat și negru un sfârc plăpând de iarbă. Aleșii Domnului veghiază ascultând cu ascuțimile auzului neprihănit și se înfioară până la lacrimi și sfâșiere, ghicind înapoia turor minunilor vii ale lumii tot o răstig-

© BCU Cluj

nire, tot un mormânt, tot o tristeţe, dar nu hulesc ci se închină şi se roagă întru izbăvire şi iară veghiază ascultând cu urechia plecată şi se închină şi se roagă cu nebuna nădejde a auzirii paşilor Celui ce va porni într'o zi peste veacurile de apoi să pună capăt marei durerii a neamului omenesc. Să nu te scârbeşti! Impotriva nădejdii să-ţi fie nădejdea, după scriptură, asta e taina duhului care biruește și moartea.

— Dar oare, cuvioase părinte, aşa să fie? Dece tocmai aci în locul acesta sfânt atâta nemernicie şi atâta tristeţe?

— Nu te sminti fiule, îţi zic. Numai părere este. Cu ochii lumeşti aşa se arată. După judecata pământească toate nu se pot vedea decât alăturea de întunericul lor. Aci în Munte însuşi răul cel mai mare vine să tivească cu bezna lui raza soarelui. Unde e lumină mare, mai neagră e şi umbra. Până în ceasul de apoi asta e soarta sfinţeniei, lumeşte vorbind. Care a fost pentru ochii cei fireşti sfârşitul marei veniri a însuşi Domnului Dumnezeului nostru pe ăst pământ? Alta nimic decât o tristă, cea mai tristă înfrângere. Intr'o înserare roşită cu sânge, doi trei credincioşi sfioşi au târât trupul rece a acelui ce Hristosul lumii era. In urma lor câteva femei tânguiau cu lacrimi fierbinţi marea durere. Sfârşitul, ca pentru tot ce e al acestei lumi: un capac de piatră grea în gura mormântului. Atâta ştie ochiul pământesc. Dar viaţa veşnică a biruit moartea prin moarte. Nu trăim noi oare din ea azi? Nu vom învia noi din ea mâine?

— Da. Insă orice s'ar spune, dacă şi Muntele sfânt, cetatea armatelor bisericii lui Hristos se dă biruită, atunci vom fi noi puşi în mormânt şi numai minunea va putea să ne mântue.

— Nu huli frate, că e păcat. Nu vezi, numai sufletele venetice ale celor ce sunt asemenea păgânitorilor şi dracilor, născocesc fel de fel de darabane ca să bată în ele vestea mincinoasă a pieirii Bisericii noastre ortodoxe. Nu uita că trupul Domnului care e Biserica Lui chiar şi în mormânt nu s'a răpus minunea, trăia în el şi nu a fost supus putregiunii. Biserica noastră pravoslavnică a fost şi e o mare luptă cu moartea care strigă pururea: „Hristos a înviat!" E una sfântă sobornicească şi apostolească şi nu va pieri în veac. Aci în Muntele sfânt vin să ispitească cei mai iscusiţi draci, fiincă ei năzuesc mai vârtos pe sfinţi să câştige, nu pe ceilalţi cari sunt ei înşişi draci cu chip de om. Şi vezi D-ta, diavolii ăştia cari vin aci nu sunt de cei de toată mâna cum îi ştie lumea, cu coadă şi corn, ci frumoşi, îmbrăcaţi asemenea îngerilor de lumină şi tare vicleni şi iscusiţi, cu greu îi poţi cunoaşte. Asta ca să înşele pe sfinţi, îmi inchee surâzând Elisei Schimonahul.

Obosit şi cu toată blândeţea şi înţelepciunea ce ascultasem, stau destul de trist. Trupul mă cere culcărei. Caut un loc ferit de ceilalţi călători. Peste scândura vârtoasă a unei bănci de covertă sub puntea de comandă, întins cu mâinile pe piept, aştept să mă bată fâlfâirea domoală, aripile blânde ale tainicului duh al adormirii. Simt cum alunec într'o sfârşeală aromitoare, peste tihna necuprinsă a vremii, prin boarea sărată a apelor, peste unduirile de borangic ud ale mării egeice, undeva în nevăzut, spre marginea înoptată a zării, sub care stă acoperit Muntele cel sfânt, încă doar o năzuinţă turburătoare şi neatinsă. Cum stau întins ca pe năsălie, aur stelar picurează în plinul feţii mele de sus, din mii de mii de candele prin slava uriaşei înoptări albastre. Un cântec care nu sună trece prin mine, de dincolo de aşezarea acestei firi, mă fură cu aţipirea dulce. Şi somnul, fratele morţii, îşi pune peceţiile pe pleoapele mele cu inelul lui fermecat. Adorm întins pe scândură, plutind între cele două adâncuri ale nopţei acesteia de apă şi văzduh şi noaptea cealaltă a tainei şi veşnicei întrebări, adorm în amintirea unui stih vestit:

Suntem din aceeaşi stofă ca şi visele.
Şi scurta noastră viaţă e împresurată de somn.

© BCU Cluj

Mult sau puţin şi minunea somnului trece. Intr'un târziu după câteva ceasuri, peste ritmul odihnitor al răsuflării mele, o boare de vânt din larg mă deschide iară în afară la viaţă. Tresar. Durere de oase mă face să aflu că sunt pe aceeaşi scândură tare a băncii de covertă. Ridic capul cu pleoapele abia uscate de pecetiile somnului. Şi uimire: minunea dimineţii din afară mi se dărueşte neaşteptat, cu o desluşire neclintită într'o limpezime de basm, cu un belşug fermecător de smălţuiri gingaşe de tot. Nu e încă ceasul revărsatutui, zorii sunt încă departe pe mare, zefirul dimineţii încă nu s'a ridicat. Dar prin albeaţa opală a zilirii care se plămădeşte, între prospeţimile de la capătul fără de prihană ale luminărei, din adânc, din zamfiriul ud şi mătăsos al apelor, ca din mările liniştite ale unui alt ţărm, se ridică singuratecă, piramida de tăcere uriaşe înmărmurită în piatră, marele Munte Sfânt al Maichii Domnului.

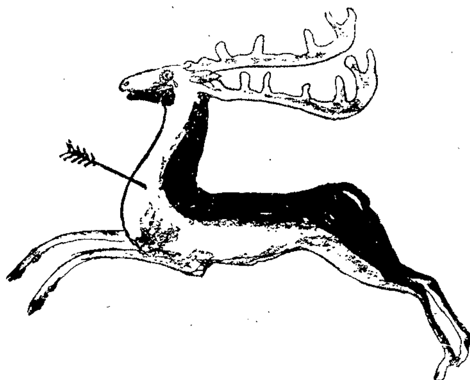
Piscul ascuţit în văzduhul trandafiriu cu pete de nori nălucitori pare să atingă pragurile de dincolo în aoreolă de slavă. Tot trupul acesta svelt de cremene, stă învăluit într'o maramă viorie de un farmec negrăit.

Vaporul nostru somnoros mereu în mijlocul rotundului cerc al morţii abia înaintează spre Munte. Noi de pe punte, pe băncile de lemn, aşteptăm în uimire, îndelung, cu privirile ţintă.

Bura egeică a apelor, grea de lumina nelămurită încă, ca o pâclă uşoară şi caldă, se ridică în faţă şi pune taină şi mai gingaşe peste Muntele Sfânt, o taină de Orient liniştitoare şi largă. Doi pelerini ruşi cu bărbi lungi pun mătănii şi se închină Muntelui fără să le pese de nimeni din preajmă. Măreţia aceasta curăţă sufletul, se revarsă darnică ca o apă nevăzută de botez duhovnicesc. Simt peste orice îndoeli că am ajuns ţara sfinţeniei. Aşi voi să fac şi eu ceea ce fac cei doi pelerini bărboşi. Să mă joc şi eu ca un copil nevinovat cu rugile dumnezeeşti. Dar bestia civilizată din mine mă împietreşte locului. O, bestia civilizată!

Pâcla se iriziază străvezie. Culorile în curgerea lor de izvoare din ziua născândă cântă toată psaltirea cerurilor, în isonul apelor aci smaraldice, aci zamfirii, aci de purpură. Sfinţenia, acest fapt neaşteptat, minune a lumii lăuntrice, se împlineşte în marmura violetă a Muntelui înaintea mea. Vedenie de frumuseţe cerească urcat peste liniştea dimineţii ca un herb al tainelor, Atosul cucereşte pentru vecie sufletul omului.

Arătarea Muntelui numai a fost deajuns să mă curăţească de toată mâhnirea din ajun. Simt în mine iară voioşie proaspătă. Aci în Muntele sfânt legătura, vieţuirea, înrâurirea rodnică a Lumii de Dincolo, e netăgăduită. E o datorie de cinste omenească să îndrăsnesc să sparg toată piedica părerilor, prejudecăţilor şi înşelărilor care m'ar opri astfel să ating sufletul neprihănit al Atonului. Numai aşa voi putea afla în piscuri tainica icoană dintre Văzut şi Nevăzut prin care se ţine „marea legătură" de aşa trebuinţă tuturor, mai ales acolo în ţara mea, unde din vitrigie şi necredinţă s'a sfărămat şi s'a pierdut.

© BCU Cluj

CIMITIRUL ALB

DE

GEORGE GREGORIAN

In cimitirul ce s'a subţiat
Şi bate 'n zări cu-o margine 'n surdină
Mormintele-s tăiate în lumină
De soare ars şi 'n veci cristalizat.

Pe funduri şi 'n pereţii de polei
Ce 'nchid năluci din zborurile'n zdrenţe
Toţi morţii — ca 'ntr'un vis — sunt transparenţe
De ciripiri şi legănări de tei.

Tărâmul tras pe pleoape viorii
Şi tors în basmul rece de beteală,
Încremenirea lui e-o amăgeală
Pe apele de totdeauna vii.

Aşa cum doarme 'n sine limpezit
Cu clopotele 'n somnul de opal,
Un vânt de veci l-a deslegat de mal
Pornindu-l pe oceanul din zenit.

Gheţar în mers, cu turma şi cu magii
Încremeniţi în coasta lui curată,
Tăcerea cu tot blocul o înoată,
Cu turlele-aurite de miragii!

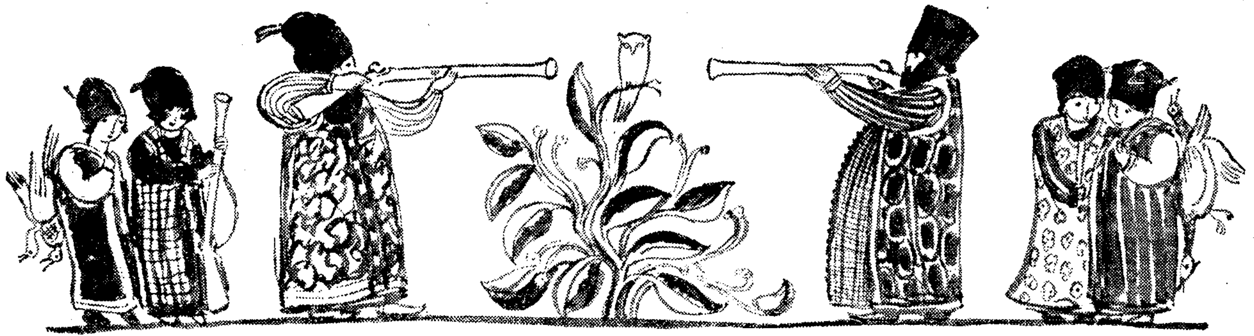
Sloi greu şi nouă pagină de carte
Cu literele 'n fund din tot culesul,
Se duce micşorându-şi înţelesul
Sub stelele care-l citesc departe.

Mai luciu în albastrul de milenii
Luminile întinderei ori poate
Cutremurarea lui de cele toate
L-aprinde, fluturându-l de vedenii...

Şi'n urma lui, pe ţărmii duşi întruna,
Din ceru 'ntreg bat nopţile de vară,
Şi cântă'nfiorările de-afară
Frunzişuri calde ce 'mbăiază luna.

© BCU Cluj

P A R A D O X A L

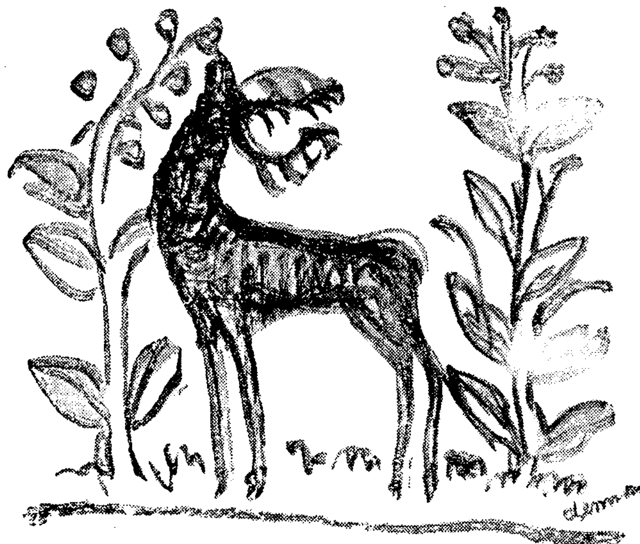
DE

V. CIOCÂLTEU

Să piei din fața mea, femee rea,
Cu gura sfredel și cu dinții suliți,
Cu ochi perfizi, spărturi de peruzea,
Cu sânii cât pietroaele din uliți.

Cum cocostârcul păzitor de lacuri
Măsoară spațiul stând într'un picior,
Când mă gândesc că'ți dau un sens în veacuri,
Ursuz pustiul vieței îmi măsor.

Și totuși te iubesc!. Paradoxal!.
Prin tine cuget și prin tine sufăr.
Îți mângâi trupul pe furiș în bal
Și-acasă te-aș închide într'un cufăr.

© BCU Cluj

DIN INSEMNARILE LUI SAFIRIM

DE

N. M. CONDIESCU

Pentru dumneata, — iubirea mea, — am făcut aceasta... îi șoptise pătimaș Kolia, și de-atunci, în casa lui Jupân Țenea, se cuibărise iarăși dragostea, de data aceasta mai mistuitoare în dogoreala ei înflăcărată, decât toți fiorii încercați în alte dăruiri trupești, de către Coana Profira. Din tinerețea fragedă a ofițerului, se revărsa un prisos de energie afrodisiacă, pe care femeia îl simțea cum trece și pulsează,—cu îndemnuri în spre pofte niciodată săturate, — prin vinele ei încordate, biciuind cu svâcneli sângele care gonia întărâtat și care îi încingea cu fierbințeli, ucigător de dulci, trupu-i de șerpoaică, croit pentru înlănțuiri și frângeri, sub brațe vânjoase de voinic. După desamăgirile dragostelor, — dovedite întâmplător și ucise în clipa înfăptuirii, — cari îi lăsau trupul, în aceiași încordare de arc cu neputință de a fi destins, pentru prima oară simția, cum peste golul sufletului se așeza suspinul unei bucurii ne mai simțite, de-a cărei pierdere se îngrozia. Ii se părea că, toată viața ei stă cuprinsă în zilele de-acum, cari treceau repezi, grele de covârșitoare patimă. In fiecare gest, în fiecare gând, trăia Kolia. El era acela care surâdea în surâsul ei, tremura în clipirile genelor lungi și'n cristalul lacrimei, se aprindea în cărbunii ochilor și sta întipărit pe buzele-i tot mai setoase de mușcătura săruturilor, lungi cât veacul. Toată făptura lui se topise în carnea ei, chinuită de poftă și, cu cât îl doria mai mult, cu cât îl vrea mai al ei, cu atât creștea frica pentru clipa când i-se va dărui. Îndepărta, cu dureroase frământări momentul acela, care bătea tot mai apropiat, cerându-și prada. Avea credința că fericirea ei va să urce atunci în spre culmile luminii pentru ca, apoi, tot atunci, să se prăbușească în neguri. La început, o timiditate copilărească, nemai încercată, îi paralizase mijloacele de seducere, cu cari de atâtea ori, cinică și fără pic de rușine, își potolise setea. Copilandrul acela, cu îndrăzneli neîngrădite și cu mărturisiri de plăceri nebănuite îi strecura o teamă care o fericea, îndurerând-o. Se simția fără de ocrotire, față de năvălirea vijelioasă a acestei iubiri, pe care o socotia, — mințindu-se cu bună credință, — drept singura care o încercase până atunci. Roșia toată, ori de câte ori vorbia cu dânsul și se socotia pierdută, ori de câte ori Kolia, — sigur de atotputernicia lui biruitoare, — începea să-i suspine, cu vocea timbrată de-o vibrătoare tristeță, iubirea lui de rob.

Zilele se petreceau, în strângeri repezi de mână, în priviri încărcate de destăinuiri, în sărutări fluturate din tremurul buzelor, în scrisori pe cari și le treceau îngrijorați, pândind momentul care să le topească trupurile în fiorul păcatului pe care dânsa cerșindu-l cu toți porii făptuirei ei, îl vrea totuși cât mai îndepărtat, ca o supremă, crudă

© BCU Cluj

şi neiertătoare răsplată, după care trebuia să vină noaptea mustrărilor şi chinul marilor aduceri aminte, atunci când el va fi departe şi pentru totdeauna.

Potriveau, — pândind ocaziile prielnice, — să se'ntâlnească, aşa din întâmplare, prin coridoare, pentruca, în străfulgerarea clipei, să-şi rupă gurile în apropieri începute cu atingeri sfioase şi terminate în muşcături. Gustul cald şi metalic al sângelui pe cari şi-l sorbiau îi înebunea

Şi toate acestea le înfăptuiau, cu seninătate, fără grijă de cei din juru-le, convinşi că nimeni nu bagă în seamă această continuă joacă a dragostei, pe care însă, toţi o urmăriau cu o crescândă curiozitate. Ofiţerii, — siguri de izbânda finală a lui Kolia, — aşteptau ziua, în care s'o ghicească din înfăţişarea biruitorului. Generalul, cu oarecare grijă,—nu de aventură, ci de urmările ei,— atrase părinteşte, atenţia lui Kolia, să fie mai stăpân pe sine şi-ii dădu să înţeleagă că nu-i imposibilă o mutare din statul major al diviziei în regimentul din care făcea parte. Iar Jupân Ţenea îşi da seama, din felul tot mai urâcios al dumneaei de-a se purta cu dânsul, că ceva se petrece, ceva care scăpa mijloacelor sale de cercetare, în timpul scurt pe care il îngăduiau daraverile negoţului să-l petreacă acasă. In ochii Coanei Profi, cetea mai mult de cât indiferenţa despreţuitoare cu care se obişnuise când seara, târziu, rupându-se din atmosfera sindrofiei din salon — unde ascultase, dusă de pe pământ, coruri căzăceşti şi cântece din balalaică peste cari pluteau chemările dragostei,— intra în iatac să se culce. Privirea îi se opria asupra Jupânului, care, culcat de mult, se trezea, pentru ca repede apoi să treacă la al doilea somn. O scârbă, amestecată cu un fel de teamă, o coprindea atunci şi desbrăcându-se se minuna cum de-a putut trăi atâta amar de vreme cu un astfel de om şi cum de nu şi-a făcut seama singură. Privindu-şi trupul gol în oglindă, o apuca jalea pentru toată această frumuseţă:

— Iată, pentru cine m'a făcut Dumnezeu, aşa cum m'a făcut...

Şi nu odată, Jupânul, tresărind din somn, a surprins săgetări încărcate de ură, trimise din minunaţii ei ochi, întunecaţi şi înrăiţi, cari-l fixau cu licărituri de cruzime. In astfel de momente, ea uita tot ce omul acesta bun se străduise să facă pentru dânsa. Toată iubirea lui, aşa cum se pricepuse să i-o dovedească, toate umilinţele şi toate îngăduinţele precum şi complecta încovoere a personalităţii lui, nu-i spuneau pimic. Până atunci, îl dispreţuise:

— Nemernic, născut să fie slugă...

Dar, de când clocotul dragostei îşi revărsase arsura peste făptura ei, simţia că-l urăşte.

Picase toamna, o toamnă umedă şi friguroasă, cu umbre grele în amurgurile scăldate de ploaie. Svoniau veşti despre lupte crâncene, în cari pierise muscălime multă. Intr'o după amiază, la ceai, generalul spuse, liniştit, Coanei Profi:

— Cred că, veţi scăpa în curând de toate neajunsurile pe care, fără să vrem, vi le-am pricinuit. In curând, — cel mult peste două săptămâni, -- voi fi cu Cazacii mei dincolo. Se pregăteşte o mare bătălie.

Profira, a încercat să-şi compue surâsul de rigoare şi să găsească răspunsul afabil cerut în astfel de împrejurări, dar s'a pomenit exclamând, cu pătrunzătoare durere:

— Cum?

Şi ochii ei, au încremenit mari şi pierduţi însemnaţi pe mărgeaua lor marină, cu pecetea groazei. A simţit năvălindu-i în suflet, vuet de ape mari şi 'n tâmple au izbit-o ciocane. Un singur gând, înfipt ca un piron, în mintea-i rătăcită, îi dovedeşte că încă mai trăeşte:

© BCU Cluj

— S'ar putea una ca asta?

Şi'n noaptea acea, Jupân Ţenea, cu ochii înpăenjeniţi de somn, la umina săracă a candelei de la icoane, a văzut-o sărutându-şi îndelung şi pătimaş albeaţa braţelor şi mai apoi, a auzit plâns cu suspine, năbuşit în perină.

Cu mare îngrijorare a dat s'o desmierde. Dar l'a îngheţat, răspunsul tăios, care i-a încins sufletul cu lovituri de biciu:

— Lasă-mă'n pace... Nu pot să te sufăr, auzi? Cum de nu înţelegi, — cum ?...

Bietul om n'a mai închis ochii toată noaptea, frământându-se cu fel şi fel de gânduri. Câteodată îi se părea cum că ar înţelege ceva, — dar se scutura ca de nişte închipuiri urâte ce nu-şi pot avea locul sub acoperişul casei lui.

— Să iubească? — Dar pe cine?

Trecu pe dinainte-i pe toţi oaspeţii lui nepoftiţi şi deodată, în negura minţii luminară, cu scăpărări de cremene, privirile a doi ochi, purtători de patimi în noaptea de catifea a pupilelor:

— Koliuşca!

Nimicuri observate în treacăt şi cărora nu le dăduse nici o însemnătate, sclifoseli de-ale Profirei, anume convorbiri, atitudinea ei tot mai vrăjmaşă faţă de dânsul, dar mai cu seamă ochii aceia purtători de pofte, toate se legau acum, se susţineau, statornicind temeinic în sufletul Jupânului îndoiala care sfâşie cu meşteşug drăcesc:

— Să fie într'atât de păcătoasă?

Dimineaţa, înainte de-a părăsi iatacul ca să coboare în prăvălie, spuse Coanei Profira, blând şi sfătos:

— Cred că ţi-au trecut nevricalele de azi noapte, cari numai întâmplător te-au înbolnăvit... Multe înfăptueşte omul cu gândul, muncit de-atâtea câte se sbat, fără de voia sa, într'însul... Dar, cum pe gândul său, numai el e stăpân, dacă păcatul e săvârşit numai aşa, n'are cum să fie dovedit, necum pedepsit.

Şi cum dânsa, îl privea dispreţuitor dintre perine, cu braţele larg încolăcite în jurul capului, Jupânul, cu nespusă milă în glas, adăogă:

— Profi, — dacă te muncesc diavolii, gândeşte-te la Katy... văd că de mine, n'ai îndurare. Ea nu trebue, nici măcar să bănuiască vreodată, cum că maică-sa a fost în stare să umple casa de ocară...

Fără de nici o tresăritură în suflet, — ca şi cum n'ar fi auzit nimic, — ea continua să-l privească, rece şi îndepărtată, despărţită par'că printr'un abis de tot ceace fusese viaţa ei de până atunci. Un singur gând îi sfredelea mintea şi-o singură dorinţă, — care îi părea mai mare de cât toate cele purtate vreodată de vre-un suflet omenesc, — îi agita simţirile. Ochii lui Kolia grei de patimi, acopereau goliciunea trupului care se dăruia pe când buzele lui se lipeau dintr'odată, într'un sărut monstruos pe întreaga ei făptură, uşoară ca un fulg în marele spasm pe care ea îl ghicea asemuitor fiorului morţii.

Şi'n ziua aceia,— l'a avut al ei, în odaia lui, unde s'a furişat şi unde el o aştepta. Cetise, în privirile ei, împlinirea făgăduinţii. Ca şi cum cuvintele ar fi rupt vraja tainei în care se scufundau, gurile lor mute s'au lipit încleştate, braţele lui au stăpânit biruitoare trupul înfiorat pe când din adâncuri vechiul gest reapărea nou în repetirea lui banală. Teama de a fi surprinşi trecea o nebănuită şi sălbatecă voluptate înlănţuirei care-i contopise. Aceleaşi cuvinte, totdeauna tinere în gârbovita lor bătrâneţe, vin acum, printre sărutări obosite, pe buzele lor:

— Toată viaţa mea, stă de-acuma prinsă în zâmbetul tău, în ochii tăi, în toată făptura ta dumnezeiască...

— Iubirea mea,— singura,— cui mă laşi? Ce am să mă fac eu, când tu vei fi departe?

© BCU Cluj

Şi pe când el, biruitorul, o desmierda cu îngăimări de cuvinte aprinse, în ochii ei umezi licăria încă extazul nebuniei trăite.

— Trebue să plec... Dar de-acum, aşteaptă-mă oricând. Voi veni mâine, şi poimâine, şi'n toate zilele şi... totdeauna, dădu să zică dânsa, dar cuvântul muri nerostit. Toată durerea ce va veni şi toată fericirea trăită trecu în sărutul pe care şi-l dădură, îndelung.

Zilele treceau. Ei îşi trăiau dragostea, folosind fiecare moment prielnic, tot mai însetaţi şi mai robiţi fiorului. Jupân Ţenea, — întunecat şi închis, — se frământa, văzând şi nevroind totuşi să vadă, înţelegând şi tălmăcind totuşi altfel, dorind din tot sufletu-i să rămână în chinul îndoelii. Tot mai bine aşa, decât certitudinea năruirii vieţii lui nepătate. Toată durerea o spunea, fără de cuvinte.

Retrăia trecutul, împletind îndepărtate bucurii cu mâhniri vechi, cari de la început statorniciseră ritmul căsniciei lui. Cercetându-se, — cu probitatea inerentă sufletelor simple, — căuta în fundul conştiinţei pe care o răscolia, să-şi găsească vre-o vină care, scoborându-l în propia-i stimă, să îndreptăţească urâtele purtări ale Profirii.

— Ursuz, zurbagiu şi ciufut, — cum îi striga dânsa, ori de câte ori o apucau *nerfele*, — voi fi fiind, — îşi zicea Jupânul, — că, de, — când trebue să ai în fiece moment mintea limpede şi când toate gândurile ţi-s prinse în plasa atâtor îndeletniciri negustoreşti, nu poţi să sbenguești după poruncă, nici să trăncăneşti la fleacuri, turnând cuvinte de duh, de dragul ochilor muerii. Iar câte-odată, se prea întâmplă, necăjit cum te vei fi aflând, să te-apuce şi-o toană de mânie, care să te facă să-ţi ieşi din sărite, spunând vorbe de ocară, dar, — după astfel de înfăţişări se cântăresc cele bune ale omului? Ş'apoi, — lipsitu-i-a vreodată ceva? Avut-a vre-o dorinţă şi nu i-am împlinit-o? Cerut-a dânsa desmierdări şi nu ii le-am dat, cu toată căldura unei inimi iubitoare?

Şi torsul gândurilor Jupânului se oprea aici. N'ar fi putut să înţeleagă vreodată, — oricât de limpede i s'ar fi spus, — cum că, pe albia sufletului omenesc, — odată cu zidirea din urmă, — s'au aşternut şi zac, nebănuite îndemnuri, cari svâcnesc încet, cu clocot surd, vreme îndelungată, pentru ca apoi, dintro'dată, fără de nici o cauză pipăibilă, să isbucnească cu revărsări de lavă, mistuind însăşi sufletul chinuit ce le-a purtat, moştenire a atâtor existenţe cari din negurile neființei vor încă să-şi impună poruncile, dar mai cu seamă să strige pătimaş, frenetica bucurie de-a trăi, pe care n'au izbutit s'o risipească pe de-a'ntregul, în scurtul lor popas prin viaţă. Pentru Jupân Ţenea, bilanţul socotelilor scris în catastiful sufletului Profirei, ducea la o singură încheere:

— Căţea nărăvaşă... Şerpoaică fără de suflet... De bună seamă, nu-i acum pentru întâiaşi dată când calcă strâmb. Apoi, cleştele îndoelii, îi strângea iarăşi judecata: dar dacă cum-va toate arătările mint? Cine poate să descurce oare adevărul adevărat, tupilat în ascunzişurile sufletului mueresc? Bietul om, simţia atunci cum toată fiinţa lui, gata să se prăbuşească, cerea disperată sprijin punţii şubrede pe care însuşi se căznea s'o întindă peste marea lui durere. O singură mângâere îi rămăsese şi-un singur rost: Catinca, — nu Katy, — cum îi schimonisise dumneaei numele, mângâind-o cu nespusă dragoste. O mare mulţumire îi răcorea sufletul, dându-şi seama că nu-i frumoasă, că n'a luat nimic din farmecul drăcesc al mamă-sei şi că'n sufletul ei fraged s'a statornicit bunătatea, mila şi înţelegerea.

Katy şi-a isprăvit lecţiile, şi-a aşezat cu grijă cărţile în săculeţul de pânză, apoi a eşit în coridorul cel lung şi-a rămas cu nasul lipit de geamlâc, privind cum se cerne

© BCU Cluj

ploaia prin lumina murdară de-afară. Cât va fi stat așa, — n'ar putea să spună, — dar de-odată a auzit șopotituri în spre capătul care da în sala cea mare și întorcând capul într'acolo, a văzut, — de-atunci, s'a tot întrebat încontinuu: *a văzut?* — pe mamă-sa cu brațele încolăcite în jurul gâtului lui Kolia, pe care-l săruta îndelung, așa cum niciodată nu-i mai fusese dat să vadă. Și-a rămas împietrită, cu inima făcută mototol, cu răsuflarea gâtuită. Dânșii n'au simțit'o. Intr'un târziu, a dat buzna în cămăruța ei, ș'acolo a plâns mult, dându-și seama, — fără să poată pătrunde până'n adâncul rostului întâmplării, — că mama ei a săvârșit o faptă rea, care nu se cuvine să mai fie spusă nimănui. Pe ea, — mai des certată și bruscată, decât desmierdată, — n'o sărutase maică-sa niciodată cu atâta plăcere. Și-a adormit în seara aceia, cu apăsătoare jale în sufletul ei plăpând, ca să se trezească apoi curând, în plâns pe care-l plânge acum reținut, cu oftături năbușite în perină, ca să n'o audă Despa, roaba care a dădăcit-o. Dar Despa, a auzit-o:

— De ce plângi, îngerul mamii. — Ce ai visat?

— Nimic.

— Păi atunci, de ce plângi?

— Știu eu, m'am pomenit așa...

— Doamne, — Maică Precistă... ce-o mai fi și năzdrăvănia asta! Cum să te trezești așa, plângând fără rost... Te-o fi luat cu frig?

— Mamă Despo, — se poate să vezi ceva, care numai să ți se pară că-i așa, dar care să nu fie?

— Vai de mine, fata maichii, ce cimilituri îmi dai să tălmăcesc la miez de noapte... Ce te-a apucat?

Și Despa îi ia mânuțele să vadă dacă-i ard și-i încearcă cu dosul mânei obrajii și gâtul:

— Mi-e frică că te-i fi înbolnăvit... M'aşi duce să scol boerii.

— Nu, — să nu faci una ca asta... n'am nimic, — zău, n'am nimic. Pe semne, cum ai zis și dumneata, am visat ceva, dar nu mai țin minte... Uite, n'am nimic. Și Katy se căznește să râdă.

S'a prefăcut apoi că adoarme. Târziu, — cu ochii deschiși mari înspre negura tavanului,—geme neputând să gonească imaginea care o va urmări multă vreme: brațele albe ale mamă-sei, încolăcite în jurul gâtului lui Kolia și gurile lor încleștate într'un sărut, nesfârșit de lung.

Și lacrămile dau iarăși năvală.

Din vâltoarea în care îi asvârlise dragostea, ei nu mai primiau nimic din lumea de-afară. În vuetul revărsărilor de senzații, continuu reînoite, murea tot ce nu era ei, iar la porțile de foc ale patimei, se opria înțelegerea lor. La început mai temători, apoi tot mai imprudenți, folosiau orice prilej întru glorificarea păcatului, prin a cărui înfăptuire se socotiau de-asupra obișnuitelor îngrădeli meschine. Indemnuri nebune îi împingea în spre îndrăzneli, de unde pândea neobosită pierzania. Se căutau pretutindeni, se cereau veșnic împreună și nici nu mai cercau să ascundă,— măcar de ochii celorlalți cari acum văzuseră îndeajuns, — întâlnirile zilnice din odaia lui, unde stau zăvoriți, cu ceasurile.

In privirea lor purtau, cu străluciri învăpăiate, flacăra plăcerilor furate. Drapați în mândria lor erotică, gustau cu deliciu sfidarea ce se resfira din frământarea voluptuoasă a trupurilor, croite pentru nestinsă înfiorare. Glasuri din adâncuri necercetate, le răscoliau

© BCU Cluj

simţirea, le biciuiau nervii, niciodată destinşi, purtând marele spasm până în culmile unei dureroase fericiri. — Superba lor tinereţe sta de-asupra vremii. Şi totuşi zilele se scurgeau, scurte, pentru dînşii, cât secundele.

Peste 7 zile, Divizia lui Kolia pornia înspre Dunăre.

Gândul că, în curând se vor despărţi, că ea va rămâne singură, osândită să-şi petreacă restul zilelor lângă Ţenea, între păreţii casei care ocrotise atâta iubire, unde fiecare colţ păstra ceva din sufletul patimei trăite acolo şi fiecare lucru i-ar fi vorbit despre dînsul, o înebunia.

— A ! dacă el se va reîntoarce...

De această reîntoarcere, lega toată viaţa ei. In ceasurile lor de dragoste, când după nebunele înlănţuiri, îşi mărturisiau durerea ce-o simţiau că se va abate destrămătoare, el îi făcuse mari făgăduinţe. Şi se vedeau fugari, prin imensitatea stepelor muscăleşti sburând înspre domeniile lui cu mii de robi, liberi şi dăruiţi pentru totdeauna, — dacă el se va reîntoarce...

O singură dorinţă rămăsese neîndeplinită, în toată această goană a dragostii. Nu avuseseră a lor, — întreagă — măcar o noapte. Şi iată că, într'o zi a Sâmbetei, pe la amiază, Jupân Ţenea spune Coanei Profira :

— A venit Mărin logofătul, cu socotelile de la Mierleşti. Sunt multe de pus la cale, pe acolo... Plec mâine'n zori, pentru vre-o trei-patru zile...

Şi zicând astfel, a privit, cu sfioasă şi multă rugăminte în ochii femeiei, cari scăpărau de bucurie. Şi n'a mai cuvântat alt nimic, până'n clipa plecării, când deşteptând-o, caldă, din aşternut, a sărutat-o apăsat şi i-a spus :

— Ai grijă de Catinca...

© BCU Cluj

T R E I M E

(I C O A N Ă)

DE

R. HAN

Stau drept în mantii largi pe banca scundă
Şi ţiu în palme lumea cea rotundă,

Cu ochi de cerb privesc fără să vadă
Pasărea-duh în hău cum stă să cadă.

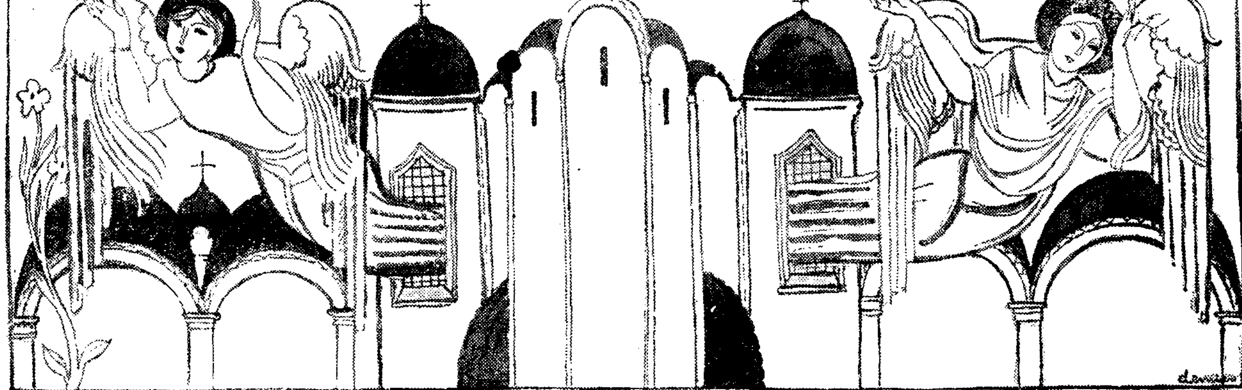
În jurul tronului cu ramuri de sulfină
Prielnic, noaptea în două se desbină.

Cresc ierburi printre fulgere ascultătoare
Ce luminează slab în loc de soare.

În fund turnuri pustii şi apeducte seci
În nemişcarea stăpânind de veci.

© BCU Cluj

INTR'O BISERICĂ BENEDICTINĂ

(SCRISOARE)

DE

VASILE BĂNCILĂ

Am fost de curând la o biserică, unde am urmărit cea mai alinătoare dintre slujbele religioase, la cari am luat parte aici. Ştiam preţul unic al acestui loc răznit de rugăciune, fiindcă mai fusesem odată acum câţiva ani. Un prieten, căruia îi îndrept amintiri recunoscătoare şi al cărui destin e legat de viaţa religioasă a acestui oraş, m'a introdus, cu gravitate de rit, între aceste zidiri minunate, după ce mă priveghiase îndelung. Întorcându-mă la Paris, gândurile mi se duceau în primul rând către această bisericuţă uitată de lumea de azi pentru fericirea puţinilor iniţiaţi, cari au mai salvat ceva din sufletul de odinioară şi cari se refugiază aici spre a fi aproape de Dumnezeu. Acest umil monument de spiritualitate monahală nici nu e trecut în ghiduri căci pentru vocaţia turistică nu prezintă nimic. Lui Huysmans însuş i-a fost greu să-l descopere, iar când i s'a dăruit prilejul, a avut accente ce au însemnat mult în drumul nou, pe care-l începea. El era covârşit de puritatea arhaică a cântărilor, de valul continuu şi «serafizat» al inspiraţiei religioase şi de «uguitul» de îngeri al vocilor, cari «ardeau în ele» fără să se consume, pentru a întona, şi ceresc şi timid, iubirea către Împăratul cel mai dinăuntru. Umbra nefericitei prinţese de Bourbon Condé, care, cu un veac în urmă, a întemeiat această comunitate de închinare, după ce-şi adunase sufletul martirizat mai întâi în propria sa ţară şi apoi în multe din celelalte, poate fi acum deplin liniştită: în modesta sa fundaţie a fost captat unul din cele mai rare, mai limpezi şi mai îmbietoare izvoare de viaţă religioasă. Acesta impune atâta respect, atâta sfială gravă, încât nici nu te încumeţi să-ţi îndrepţi paşii spre ghizdurile lui, până nu te-ai pregătit anume. Laşi să trecă primele săptămâni şi să crească mai mult setea izbăvitoare. Pe o stradă curată, modestă şi liniştită, biserica aceasta aproape minusculă, acoperită de ziduri şi locuinţe ca un rod nestemat între frunze, pare o sihăstrie, deşi e în Paris. O tăcere desăvârşită a ecourilor, şi materiale şi sufleteşti, ale lumii, o izolare complectă caşi când te-ar despărţi mii de leghe de zbuciumul impur şi indiscret al veacului, iar, pe de altă parte, o comuniune de o inefabilă dulceaţă cu sferele divine, îţi dau, de îndată ce asişti la slujba de aici, o stare sufletească de o siguranţă perfectă şi o jubilare curată şi ascendentă caşi când sufletul ar fi făcut din parfum de flori şi lumini de zăpadă.

© BCU Cluj

Ziua era frumoasă, crudă, în dimineaţa cu reflexe viorii şi aurii când am mânecat spre această biserică benedictină de maici de pe rue Monsieur. Îmi simţeam sufletul voios şi ţesut din reverenţe infinite, ca în copilărie când mă duceam la biserica din sat. Pe lângă aceasta, regăseam un moment sufletesc de acum câţiva ani, a cărui amintire îmi revenea în ţară ca una din cele mai armonioase şi mai ezoterice promisiuni, ca un ecou al transcendentului — şi regăseam, în acelaş timp, pe Dumnezeul naiv şi înconjurat de îngeri al copilăriei. Când m'am apropiat de intrare, am avut impresia că şi încep să mă identific cu mine din momentul când am păşit întâia oară aici: de data aceasta, amintirea era aşa de asemenea cu realitatea, încât istoria dispăru în curând. Nu mai erau două momente, ci o singură dată fusesem în această biserică. Momentul prezent şi cu cel trecut făceau una. Ceeace vedeam mi se părea şi nou şi cunoscut. Beneficiam de istorie fără să-mi dau seama de ea, spectacolul fiind totodată original şi intim. Acoperirea cu momentul trecut sau, poate, fuziunea, era aşa de completă, încât nici nu eram conştient de ea căci atunci aş fi fost tulburat de această întâlnire a timpului cu el însuş.

Totul era mic în această chinovie, abea mai mare decât o clasă de şcoală. Stâlpi graţioşi şi miniaturali o susţineau, ornamente fragile şi totuş rezistând timpului o împodobeau, culori albastre, purpurii şi cafenii îi izvodeau vitraliile potrivite, aşezate sus ca lumina să se cearnă darnic şi discret în acelaş timp, ca să vină deadreptul din cer, de la Dumnezeu. Clopotele înseşi veneau de afară într'o ademenitoare surdină. Preoţii cântau încet şi clar. Clopoţelul liturgic suna abea auzit, auzit deadreptul de suflet, parcă era un clopoţel de păpuşi. Iar orga venea de departe, din cuib de nouri albi, şi expira aici: sunete limpezi în ton minor, realizate atât cât să fie perceptibile — ca o înflorire a tăcerii. Sunetul jos, profund, burdonul orgei, era aşa de neînchipuit de încet, ncât te îndoiai dacă-l auzi sau nu: o umbră, un fond abea cenuşiu, o estompare de chemătoare gravitate, mai mult vibraţie pură, tremur în emisiune continuă, decât sunet, îl percepeai mai mult cu tactul, cu simţul presiunii — dar de ajuns ca să adaoge nota de virilitate, condiţie a vieţii religioase adânci. Helen Keller, surdă, mută, oarbă, ar fi gustat aici voluptatea sa: prin lespedele de piatră, venea, ireal, şuvoiul de vibraţii şi, de jos în sus, se transmiteau corpului, purificându-l şi asimilându-l cu complexul mistic înconjurător. Pe această matcă de transfigurare gravă, toate celelalte sunete se alungau unele pe altele într'o continuitate primordială ca nişte linii albe ondulate. Se înfrăţeau cu tăcerea, încât în cele din urmă trăiai muzica fără să ştii că e muzică. Trăiai tăcerea prin muzică. Trăiai rugăciunea. Rugăciunea epurată şi permanentă, realizată până la maximum de biserică şi de sunete, cari se întreceau discret să sugereze necurmat şi crescând sufletului starea de rugăciune, fără să-l cucerească pentru ele ca sunete. Făceau sufletului o nacelă vibrantă şi ireală, care să-l susţină în drumul spre cer, fără ca el să o ştie, dar chezăşuindu-i zelos şi prevenitor înălţarea. N'am văzut până acum nici un lăcaş de închinare convergând ca acesta, prin liniile arhitecturii, modestă totuş, prin aşezarea vitraliilor, dar mai ales prin felul muzicii, spre cer — atât spre cerul fizic cât şi spre cel spiritual.

Dar corul! Un adevărat cor de călugăriţe, aproape tot atât de multe cât şi lumea din biserică. Aceasta avea parcă două naosuri, perpendiculare în dreptul treptelor altarului, biserica părând ca o cruce cu două braţe lungi şi cu două braţe strânse. Al doilea naos era despărţit de cel dintâiu printr'un svelt perete de gratii, ce mergea până sus la boltă şi care lăsa să se vadă misterios o lume de umbre, de siluete venite aici, în casa lor, pentru a se ruga şi a cânta lui Dumnezeu. Slujba însăş desigur că era făcută în primul rând pentru ele. Credincioşii din biserică erau în adăpostul închinătoarelor lui Iisus. Câteva erau şi printre ei, imobilizate într'o adâncă devoţiune şi organizând oarecum,

© BCU Cluj

prin simpla lor prezenţă, pietatea mirenilor. Totuş graţia religioasă venea mai ales odată cu efluviile melodice, cari străbăteau peretele de gratii ca un parfum sonor, ce invada sufletul de alb orbitor şi de frăgezime. Ai fi zis că sunt fulgi de zăpadă, ce cântă legănându-se în aer. Sau murmurul unor ape cereşti. Melodiile acestea, înfrăţite într'o curgere parcă fără început şi fără sfârşit, căpătau o existenţă de sine stătătoare ca nişte fiinţe aeriene. Disciplinate şi libere totodată, se cântau pe ele însele, fără să le producă altcineva din afară de ele. Erau tot ce poate fi mai delicat, mai adânc şi mai strălucitor în acelaş timp. Vor fi fiind livezi cu flori în cer, prin cari au trecut mai întâiu aceste cântece? Altădată aveau uşoare nuanţe de cântece de leagăn sau de colinde. Nu sunt acestea nişte rugăciuni cântate de suflete tinere, înfiorate de devoţiune şi iubire în faţa vieţii noui, care înmugureşte tainic, sau pentru celebrarea faptelor religioase din trecut? Învăluit în aceste cântece, ridicat de ele, simţeai că devii imponderabil — recăpătai un suflet de prunc în scutece, complect candid şi complect şi infinit fericit. Aşa ar trebui să fie înainte de a muri: să auzi de undeva aceste cântece uşoare încât parc'ar fi ţesute din ecourile lor, curate ca roua raiului, mângâetoare ca o ploaie de graţii. Ce nesimţită ar fi atunci trecerea în valea umbrelor! Oare aşa au murit sfinţii?

Muzica este aliatul cel mai de seamă al vieţii religioase. Căci ea îmbracă cel mai fidel sufletul, dând expresie totodată năzuinţelor din afundul lui. Muzica dispune aproape instantaneu, creiază atmosferă, şi, dacă e mereu de calitate, are puterea suverană să păstreze această atmosferă. Pe urmă, e abstractă în acelaş sens, în care e şi viaţa religioasă. Unul din farmecele vieţii religioase e că pune sufletul în afară de timp sau cel puţin în afară de timpul istoric. Muzica luptă şi ea contra percepţiilor obişnuite, uneori suferă de prezenţa lor, alteori reuşeşte să dizolve, sau măcar să dilueze, chiar categoriile intelectului. Fără a urma până la sfârşit pe Schopenhauer în valoarea metafizică, pe care o atribuie muzicii, trebuie totuş să se acorde că ea e mai în legătură decât toate celelalte manifestări exclusiv umane, cu fondul realităţii. Prin toate aceste însuşiri, muzica era predestinată să servească religiei. Întrebuinţată în acelaş timp cu dansul în riturile religioase de demult, ea a câştigat mai târziu favoarea exclusivităţii. Căci dansul ori împiedică misticismul ori produce un soiu de extaz, pe care nu-l mai poate admite religia azi: extazul dinamic, anarhic, cu exces de instincte, cu tăiuşuri războinice, cu manifestări stranii. Misticismul autentic religios e contemplativ, iluminat, umil sau e prins în disciplina unei acţiuni de salvare. Pentru aceasta muzica, se înţelege că o anume muzică, e un mijloc mai mult decât excelent. Tot aşa după cum muzica la rându-i, muzica adâncă, să-i zicem muzica metafizică, nu numai că foloseşte de pe urma religiei, dar are nevoie de aceasta. Căci fără conţinutul dat de religie, muzica în chestiune, dând drumul vibraţiilor adânci ale realităţii, destrămând categoriile logice, rămâne fără obiect, fără semnificaţie, fără echilibru moral, conducând la o desperare dinamică şi mută: muzicei de acest nivel, care frizează transcendentul, numai religia îi poate da sens.

Valoarea şi, în acelaş timp, caracteristica acestei bisericuţe de benedictine, lăsând la o parte autenticitatea vieţii religioase a acestor închinătoare, care e întâiul merit, constă în felul întrebuinţării muzicei pentru promovarea religiei. Aici se vădeşte dealtfel unul din aspectele vieţii religioase în general a acestui oraş. E interesant şi însemnat că bisericile şi catedralele pariziene au fiecare altă caracteristică, răspunzând unei anume nevoi a sufletului. Deaceea orice credincios îşi poate alege biserica, ce-i convine sufleteşte sau, mai mult, fiecare se poate duce la biserica, ce răspunde nevoii lui sufleteşti din acel moment. Dintre aceste caracteristice, trei, mi se par mai evidente. Saint-Sulpice, Notre Dame, Saint-Séverin, punând înainte bisericile general cunoscute, întrupează rând pe rând aceste caracteristice. Cea dintâiu, mare şi luminoasă, cu orgă puternică aseme-

© BCU Cluj

nea unei mașini cerești de războiu, are ceva vajnic de cazarmă dumnezeiască. A doua, clar-obscură și artistică, izolează imperativ de lume, realizează misticismul profund, despoaie eul individual și-l indentifică cu destinul speciei. Cea din urmă, redă dulceața vieții divine, artistic și intim. La Saint-Sulpice te duci când îți simți sufletul viguros ca al unui cruciat, căci forța iubește forța, sau când vrei să capeți această vigoare oarecum războinică pentru a lupta în viață pe drumul cel mare. La Notre-Dame te duci, lăsând la o parte ispita prestigiului ei de artă gotică atât de reprezentativă, pentru a face o călătoîn cer cu o navă aeriană de piatră și pentru a adânci sensul destinului uman. Iar la Saint-Séverin te duci ca să uiți, pur și simplu. Să uiți durerile, atât cât trebuie să le uiți, să iubești și să speri. Biserica de benedictine de pe rue Monsieur are nota dela Saint-Séverin, mai puțin complexă, dar dusă la o desăvârșire neînchipuită, având ceva de pe alte tărâmuri și profitând de privilegiul unei vieți ascetice, a cărei autenticitate nu se găsește în altă parte. Cași la Saint-Séverin — care dealtfel pare laică pe lângă această bisericuță — se întrebuințează, pentru acest rezultat, mai ales elementul muzical. În bisericile exagerat de mari nu poate exista harul acestei intimități religioase. Saint-Séverin nu e dintre bisericile mari; biserica maicilor e însă deadreptul mică. Cu toate acestea, fără întrebuințarea muzicii în sensul de puritate și intimitate, n'ar putea atinge niciodată acest rezultat. Și ce rezultat! Aici nu ți se comandă să-ți desființezi sufletul personal, țintuindu-l în formele geometrice ale speciei ori împingându-l în lupta suprapersonală, ci, purificându-te, ți se dă o hrană intimă și suavă. Pentru realizarea aspectului de dulceață și interioritate religioasă cu nesfârșite și subtile preveniri pentru suflet, gata să sufere la cea mai inconsistentă amintire ori atingere, cași, pe de altă parte, pentru realizarea acelei imaculate ascenziuni a sufletului, odată eliberat de întinare și durere, și înfloriri a lui în imnuri interioare de bucurie și iubire religioasă, nu cred să fie, în aceste împrejurimi, un loc mai potrivit decât această așezare a călugărițelor benedictine. În biserica lor, ori recapeți sufletul de copil ușor deschis la fericiri celeste, ori durerea existenței, sursă a vieții religioase, ce apare personală dar în fond e întodeauna anonimă, e izolată și dusă la depărtări, cari o fac suportabilă și chiar scumpă, fiindcă fără ea n'ar fi fericirea acestor supreme izbânzi și alinări. E, cu adevărat, un altar al consolărilor.

S'ar greși însă dacă s'ar crede că se poate surprinde cea mai ușoară nuanță de efeminare, de sentimentalitate, în acest sanctuar al jertfei și al cântecului. Nota de dulceață religioasă se realizează la o temperatură așa de înaltă, încât ea nu poate fi decât convertire supremă a sacrificiului celui mai bărbătesc, floare care a crescut într'o brazdă de foc, răsplată dumnezeiască a mortificării voluntare și inspirate. Viața de duritate, pe care o duc călugărițele în această mânăstioară, ar umple de spaimă nu numai pe un mirean, dar și pe un monah de la altă mânăstire. Cântecul religios, rugăciunea muzicalizată, e mângâerea acestor ființe aparte, cari țin să trăiască religia prin cântec, după ce știu să-și învingă trupul până la a-l face aproape un fel de al doilea suflet ceva mai puțin pur. Asprimea majoră, care condiționează intimitatea și surâsul final al vieții religioase de aici, lămurește de altfel de ce misticismul monden nu s'a apropiat niciodată de această casă a Domnului.

Ceeace e prețios deasemenea la acest lăcaș este selecționarea naturală a credincioșilor. Biserica e întodeauna plină, dar nu e niciodată îmbulzeală. Oamenii, care vin aici, au în adevăr educație religioasă și educația discreției. Bătrânii și, mai ales, bătrânele, sunt puține; în schimb, sunt oameni valizi, mulți tineri, adică aceia cari sunt în stare să interiorizeze o viață religioasă virilă, adâncă, luminoasă, având și simțul firesc al tuturor delicatelor preveniri pentru cei din jur. Se vede bine că sunt oameni în plină elasticitate de viață, la cari e o inițiativă personală de a veni la biserică, o vocație sau măcar o

© BCU Cluj

nevoie deliberată, iar nu habitudine ori bigoterie. Nimic deasemenea din aventurile sentimentului religios, cum ar fi fanatismul, ci inteligenţă şi lumină. Chiar dacă unii nu vor fi crezând, dar caută credinţa, cu necontenite şi arzătoare zbateri de aripi lăuntrice, şi aceasta e mai mult decât credinţa placidă. Nu vin aici din nevolnicie sufletească, ci din prisos, din generozitate şi din chin în care germinează luminişuri vaste. Prea adesea, aderenţa la religie, când nu e simpla expresie a unui sport monden sau academic, este urmarea unei insuficienţe sufleteşti, iar nu disciplina unei înfiorătoare puteri lăuntrice, cum trebuie să fie de fapt, pentru a se numi adevărată experienţă religioasă. Credincioşii de aici, dau, fără să ştie, un impresionant exemplu de maturitate a gândului religios. Aceasta se vede din întreaga lor atitudine: fără să se cunoască unii pe alţii, alcătuiesc totuş ca un cerc de iniţiaţi, sunt bucuroşi că au descoperit acest loc de închinare, respectă cu zel şi gingăşie tot ceeace se acordă cu ambianţa interioară a bisericii, respectă pe ceilalţi în acelaş efort pe care-l fac cu toţii, până la felul uşor cum merg, până la uşile pe cari le închid fără zgomot (dealtfel, aici chiar chetările sunt foarte rare şi discrete). Par ei înşişi o asociaţie constituită, un cult deosebit, la al cărui ritual ţin cu reculeasă bucurie lăuntrică.

Dar unde s'a arătat în chipul cel mai stringent vrednicia religioasă a acestor credincioşi, a fost când unii dintre ei s'au împărtăşit. Împărtăşirea, unirea cu corpul şi sângele lui Christos şi repetarea sacrificiului de pe Golgotha, cea mai însemnată taină în creştinism, este nu numai o taină „viu-făcătoare", ci şi înfricoşată căci e „cărbune ce arde pe cei nevrednici". E păcat că cei ce ştiu înţelesul şi primejdia acestei taine nu luminează şi pe alţii, pentru a-i feri să greşească din neştiinţă. In manuale, se dau explicaţii abstracte, rezumative, fără ecou. Citarea rugăciunilor sau a fragmentelor de rugăciuni ca acelea ale marelui Vasilie, sfântului Ioan Damaschin, sfântului Simion noul Teolog, sfântului Ioan Chrisostomul, Simeon Metafrast, ar zgudui şi ar aprinde lumina: „...să nu-mi fie mie spre pedeapsă împărtăşirea prea curatelor şi de viaţă făcătoarelor tale Taine, nici să mă bolnăvesc cu sufletul şi cu trupul, pentrucă cu nevrednicie mă comunic cu dânsele"; „... pedeapsă mie mănânc şi beau nesocotind Trupul şi Sângele tău"; „...nu spre muncă, nici spre adăogirea păcatelor, ci spre curăţire şi sfinţire"; „... cel ce se împărtăşeşte din harurile cele dumnezeieşti şi îndumnezeitoare, negreşit, nu este singur, ci cu tine, Christoase al meu, lumina cea în trei sori, care luminează lumea. Deci ca să nu rămân singur fără tine, Dătătorule de viaţă, suflarea mea, viaţa mea, bucuria mea, mântuirea lumii, pentru aceea m'am apropiat de tine, cum vezi, cu lacrimi şi cu suflet înfrânt, rugându-mă să iau dela tine mântuire de greşalele mele, şi fără de pedeapsă să mă împărtăşesc cu dătătoarele de viaţă şi curatele tale Taine". Sau rugăciunele de după împărtăşire, pentru a mulţumi şi a solicita păstrarea vredniciei. Se pare că la schitul benedictinelor de pe rue Monsieur e o înţelegere şi un cult special al Împărtăşirii: veşnic, zi şi noapte, e o călugăriţă care se roagă pentru iertarea păcatelor celor ce, din neştiinţă, din uşurătate sau din dureroasă neputinţă, au făcut casă mincinoasă lui Iisus, întinând corpul şi sângele lui. In partea din urmă a slujbei, credincioşii ce aşteptau Împărtăşirea deveniseră oarecum uşor neliniştiţi şi mai atenţi. O undă nevăzută îi vizitase şi îi înştiinţase, lăsându-le pe buze rugăciunele de purificare. Cine a fost de faţă la acest moment nu-l mai poate uita. Credincioşii se desprindeau de la locurile lor ca nişte umbre concentrate în ele însele şi se aşezau pe câteva rânduri în genunchi, aplecaţi pe grilajul scund, ce desparte locul altarului de restul bisisericii: continuând să recite interior rugăciuni, în sunete de vis ale orgei, într'o tensiune nervoasă supremă, care dădea o linişte de halucinare, primeau împărtăşania, sub forma unei monezi de azimă albă, din partea preoţilor, ce treceau de la unul la altul. Clipele se opriseră, numai slujitorii se deplasau

© BCU Cluj

cultual, întreaga asistență de credincioși privea, într'o înmărmurire sacră, la săvârșirea Tainei și se purifica trăind starea sufletească și fapta celor asupra cărora se lăsa harul. Apoi aceștia se ridicau rând pe rând și, absenți pentru lumea de aici, identificați cu un alt plan de existență, curbați parcă, adun ți spre înăuntrul lor înșuși unde se găsea și radia lumina primită, pe care o păzeau cu un zel total, reveneau la locurile lor în chip mecanic. Pentru acești oameni, Împărtășirea, înfrățirea și spirituală și trupească cu Iisus, nu era un lucru ce se săvârșește cu inima ușoară, ci cu o liniște și cu o speranță venite în urma unei infinite drame inițiale. In tendința de a feri de orice diversiune în atingere cu realitățile exterioare și de a face să rodească desăvârșit principiul de viață, de care se făcuseră demni a-l primi, se întorceau cu putere spre ei înșiși cași când ar fi vrut să nu mai aibă suprafață.

Preoții, trei preoți tineri, în odăjdii verzi, terminaseră slujba. Au reapărut, peste câteva minute, în uniforma neagră, severă, s'au oprit un timp la altarul sfintei Fecioare din stânga bisericii, unde au îngenunchiat și s'au rugat — și apoi au plecat, hotărîți, demni, retrași în ei și în misiunea lor ca niște soldați ai credinței. Se vedea că ei erau aici numai pentru a face slujba. Lăcașul rămânea în seama călugărițelor. Una dintre ele a început să rânduiască lucrurile din altar, în ritm de rugăciune, alunecând de la un punct la altul, făcând gesturi de omagii religioase. La urmă, a așezat pe treptele altarului o glastră cu flori și clopoțelul. Și altarul a rămas deodată singur cu el însuș, izolat parcă pentru todeauna de rest. Se petrecuse o minune în acest loc al tainelor și nimeni nu mai putea pătrunde aici.

Mâini devote, din naosul călugărițelor, trăseseră o perdea de pânză neagră, o fâșie îngustă ce acum tivia partea de jos a peretelui de gratii. Umbre svelte și iluzorii, ici colo câte o dungă de lumină, se prevedeau înăuntru.

Lumea pleca.

Între timp, reîncepuse corul călugărițelor. La urmă, rămăseseră aproape singure. Pentru ele slujba nu se încheiase. Acum intonau rugăciuni numai pentru ele, pentru datoria lor, pentru mântuirea sufletului lor, pentru vocația lor în lume. Erau față în față cu Dumnezeu și i se închinau înainte de plecare. Cântecele lor păreau uneori un plâns recules, cristalin, senin și plin de speranță. Melodiile se filtrau prin lacrimi, în cari se irizau raze de melancolie și bucurie. Parcă plângeau izvoarele, vrăjite de evlavie, într'o poiană neștiută de munte, plâns etern al pământului și jubilare a speranțelor. In stranele lor, în cari nenumărate mirese ale lui Christos se rugaseră și cântaseră dealungul anilor, își cântau viața lor și gloria lui Iisus. Din când în când se înclinau ritual în acelaș ritm. Sau țineau lumânări mari, albe, aprinse, în mâini. Alteori se întorceau spre altar și îngenunchiau în dreptul stranei, în timp ce intonațiile deveneau mai tainice, mai expresive, un suflu mistic crescut abătându-se asupră-le precum vântul îndoaie holdele. Când îngenuncheau toate deodată, se auziau nesfârșite și spumoase valuri mici izbindu-se grăbite de mal: câteodată, cu capul în pământ, tăceau câteva momente dense de rugăciune mută. Apoi în loja de sus, una din ele, poate stareța, cânta, mai mult recitând, o temă și celelalte o repetau, întărind-o și înflorind-o ușor, repede, înaripat, sorbit și fluid — un cor în care se topiseră clopoței. La urmă de tot, ieșau câte una-una din strane, mergeau în șir până în dreptul altarului unde, câte două, se plecau și se închinau, apoi, iarăși, în șir, porneau spre chiliile lor.

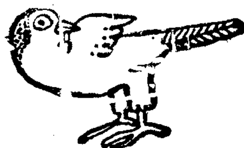
Pe măsură ce dispăreau, biserica își țesea singurătatea. Cu fiecare umbră, care se insinua afară pe un coridor tainic, simțeam cum se rarefiază atmosfera. După un timp, nu mai era nimic, nici un cântec, nici o mișcare, nici un semn de viață în jur. Dar spectacolul, la care fusesem martor, se mai continua în mine, și am rămas locului. Când

© BCU Cluj

cele din urmă ecouri s'au stins, am perceput deodată, pentru scurt timp, tăcerea absolută, afară de mine și în mine, senzație pe care n'am mai avut-o de multă vreme și mai cu seamă de când sunt în acest oraș, în care viața face impresia că s'a definitivat la paroxism. Simțeam cum merg repede spre anonimizare desăvârșită, mai mult — spre aneantizare. Și am avut un fior, repede convertit în voluptatea umilinții și renunțării complecte. Nu știam atunci că, ferită de ochii lumii, era de rând o soră, o călugăriță, care, dincolo de rețeaua de gratii, se ruga în fața lumânării veșnic aprinse, plângând pentru păcatele oamenilor. Conștiința vagă a prezenței unui singur suflet, care suferă pentru toată lumea și imploră iertare, ar fi suplinit conștiința implicită a prezenței comunității de închinare și, animând din nou biserica, dându-i, pe deasupra, beneficiul emoției singurătății și al punerii directe, aproape fizice, înaintea lui Dumnezeu, ar fi dat sufletului noui aripi pentru a trece, poate, la avântul religios ultim. După alt interval de timp, mi s'a părut că aud moleculele aerului cum se mișcau. La început ușor de tot, desțelenind o eternitate statică, apoi din ce în ce mai definit și unindu-se din mai multe părți ca niște râușoare de sunet, cari răsăreau din neant din ce în ce mai numeroase și sfârșind într'o confluență sonoră unică, continuă, crescândă, năvălitoare, apoape asurzitoare. Eram invadat de acest roiu de albine al tăcerii. In cele din urmă eu însumi deveneam sonor, celulele începeau să cânte ținând isonul sunetului infinit de afară, tot corpul cânta prin mii de sunete obsedant de identice, parcă mă dizolvam în marele sunet înconjurător. Era o morfină, o cloroformizare, eram covârșit și aiurit de sunete, parcă auzeam vibrațiile întregului univers, dela spațiile stelelor celor mai îndepărtate și până la lucrurile din jur. Tăcerea poate deveni mult mai asurzitoare decât cântecul sau zgomotul. Cine a spus că tăcerea există ? Sau, dacă există, e numai câteva momente, ori are nevoie de cântec, de murmur de foșnet... ca să se realizeze.

Dar tăcerea se realizează cel mai mult prin altceva : prin rugăciune. Și am revenit la atitudinea pur religioasă. In grabă, sunetele s'au mistuit. Se împachetau în fâșii ce dispăreau, lăsând în locul lor suluri de tăcere, cari veneau de undeva ca o apă vie suavă, până au ocupat totul cu solitudinea lor divină dătătoare de viață. Singur, m'am închinat în voie în legea părinților mei, m'a ispitit speranța că, venind după acest început, altădată voiu putea înainta și mai mult—și am ieșit.

Atmosfera avea acum numai reflexe aurii. Soarele miezului de zi se acorda cu ideia de sărbătoare. M'am îndreptat spre Domul Invalizilor, care era foarte aproape, spre multele, marile și geometricele spații libere ale bulevardelor, piețelor și grădinilor din partea locului. Era ceva distins, recules și definitiv peste tot. Lumea era de cristal viu. Nu mai era transcendent căci Dumnezeu se coborîse în natură. Am întârziat în aceste locuri, fiindcă mă simțeam ușor, purificat, înrudit cu razele fragede de soare. La distanță de atâția ani, iată că se reinstalase înăuntru-mi eul copilului, căruia, ieșind dela biserica din sat, i se părea că-și pierduse greutatea, că mai mult zbura decât mergea, că ulițele și casele erau o minune, pe care o vedea pentru întâia oară, că totul era fragil și luminos fără densitate și totuși plin de o fericire continuă ca niște hore aeriene de șăgălnicii divine, și că cerul și pământul se înfrățiseră și se apropiaseră atât de mult, încât oamenii, dacă ar fi avut ideia, ar fi putut să facă vizită lui Dumnezeu...

© BCU Cluj

C R O N I C I

IDEI, OAMENI & FAPTE

SCRIITORI ŞI VIAŢĂ SOCIALĂ

LA 30 Mai, 1877, Gustave Flaubert trimetea lui Leconte de Lisle o scrisoare amicală, ce cuprindea următorul pasagiu caracteristic pentru desinteresarea totală a autorului lui „Madame Bovary", cu privire la orice problemă sau atitudine politică şi socială:

„Sophocle" al tău, a ajuns până la mine... Mai nainte de-aţi admira cartea, admir publicaţia. Ce om practic eşti tu! *Nu se poate face dovadă, într'un mai strălucit fel, de dispreţul pe care se cade să-l avem cu privire la orice agitaţie politică"*.

Iar mai nainte cu câţiva ani, în vremea tragicelor ore pentru Franţa, tot Flaubert trimetea următoarea frază lui E. Feydeau (Iunie 1871): „Niciodată, scumpul meu, nu mi-a fost mai scârbă de oameni ca acum. ...N'am întâlnit la Paris, decât *doi* oameni cari şi-au păstrat minţile întregi: 1 Renan şi 2. Maury, care a menţinut pe Arhive, tot timpul Comunei, drapelul tricolor".

Am apropiat aceste două texte din „Corespondenţă", socotind că ele vor putea schiţa puţin în faţa problemei, ce ne interesează, pe Flaubert şi sentimentele lui. În general el apare absent, inactual, lipsit cu totul de spiritul oricărei întreprinderi militante; în schimb el e foarte dispus să critice, în particular, să acuze chiar, şi să facă să se audă printre rânduri un patriotism cald şi păstrat în adânc, fie din discreţie, fie din imposibilitate de a se acorda ca tonalitate, cu restul francezilor de-atunci.

Retragerea de la Croisset şi mai ales pasiunea meşteşugului îl făceau să ignoreze, suveran, tot ceeace se petrecea în jurul său. Aşa ni se înfăţişează Flaubert din „Corespondenţă", şi lucrul e de notat: astăzi el îşi are urmaşii de atitudine!

Nu demult, a apărut, tot cu interes mai întâi pentru Franţa, o carte care trage concluziile unei anchete întreprinse printre tinerii scriitori francezi, cu privire la amestecul scriitorului în viaţa publică a ţării sale. Broşura se numeşte: *„La jeunesse litteraire devant la politique: Roger Giron et Robert de Saint-Jean"*. Ea poartă triste concluzii, de desinteres total al tinerilor scriitori pentru politică, şi o admirabilă scrisoare a d-lui Henri Massis în care d-sa, scrie o scuză par'că pentru generaţia mai nouă de scriitori, şi o dojană pentru anchetatori:

„Să fie oare util, să fie oare drept a vroi să-i prinzi astăzi, în plină criză de formare pe tinerii scriitori?".

Într'adevăr, mărturisirile scriitorilor, sunt hotărâte. Astfel Jean Cocteau, îşi declară pe faţă absenţa totală nu numai din cercul preocupărilor sociale, dar din pasta însăş a vieţii de toate zilele din evenimentul ce circulă, senzaţional, prin lumea modernă. El scrie: „Nu votez niciodată, şi nu deschid niciodată un ziar". Joseph Delteil declară categoric: „Alegerea unui epitet, mă interesează cu mult mai mult decât alegerea preşedintelui Repubicei". Şi mai departe, anarhismul individualist ce se găseşte în proporţii diferite în temperamentul oricărui intelectual, îşi face loc, în mărturisirile lui: „Ceeace aş dori, ar fi să se suprime noţiunea de Stat, aşa cum o avem astăzi. În vremea noastră de-acum, se face din Stat un lucru suveran şi infailibil. Ca individ şi chiar ca individualist, sunt vrăşmaşul unei astfel de concepţii!"

Aceiaş simpatie pentru grupările politice cari garantează „libertăţile individuale" o întăreşte şi Jean Cassou.

Maurice Martin du Gard stă alături în linia convingerilor sale. „Ca individualist, socot că scopul ce tre-

© BCU Cluj

buie urmărit de orice politică este descătuşarea ființei omeneşti..."

Iată atitudinea ultimei generații de scriitori francezi, urmaşi direcți, subt raportul acesta, ai unui Flaubert, Leconte de Lisle, Hérédia, Mallarmé : dezinteresul total pentru viața publică, fie din cauza unei lipse de simpatii cu problemele pe care ea le pune, fie aproape dintr'un foarte desvoltat simț de conservare, ce nu permite să fie contrazisă cu nimic, excesiva personalitate a scriitorului.

Pentru cele câteva nume încheiate, de care tinerii, cu indiferența lor se leagă, atitudinea aceasta socială este aproape un corolar al operii. Materialul prelucrat de ele — şi o listă mult mai complectă se poate oricând întocmi şi în alte literaturi — nu are nici un contact cu realitatea. Viața circulă prin aceste opere, sub diferite formule, numai pe bază de experiență singulară şi personală. Colectivitatea nu lasă nicio urmă.

Cazul lui Flaubert ar cere să fie studiat aparte: ca poet epic el ar trebui să se lege dacă nu de scriitorii cu atitudine, cel puțin de acei cu preocupări sociale. Aşa ar fi dacă l-am urmări după materialul său. În viața lui însă forma şi pasiunea ei schimbă accentul şi face din autorul lui „Salammbo", pe unul dintre cei mai absenți scriitori, din cercul preocupărilor sociale. Personalitățile acestea hermetizate în literatură sunt tot mai rare în vremurile ce se apropie de noi şi chiar în literatura franceză modernă e suficient să amintim pe un Maurice Barrès, Léon Daudet, Charles Maurras pentru a trimite cu gândul la numele ce sunt împletite aproape în aceiaş măsură din pasiuni şi realizări politice şi literare.

Marea majoritate a scriitorilor realizați astăzi fac parte dintr'un ținut intermediar între aceste extreme, observând faptul social, urmărindu-l, integrându-l în opera lor, în măsura temperamentului şi a geniului fiecăruia, fireşte. Indiferența socială a acelor tineri, rămâne un lucru nedefinit şi o criză de creştere. Regula, pentru vremurile moderne şi marile personalități de scriitori din trecut, e alta. Şi pentru ea, o formulă şi o explicare magistrală a fost găsită de H. Massis:

„— Şi îmi vei obiecta — tinere scriitor —: eu mi-am ales literatura! Dar literatura cuprinde pe de-antregul pe om! Şi de eşti bun scriitor, regulile meşteşugului d-tale te vor împinge să descoperi adevăruri cari se pot aplica în toate direcțiunile activității omeneşti, căci, în realitate, totul se leagă. Cugetând asupra regulilor proprii esteticei, vei descoperi lineamentele unei arte de a trăi, şi pentru individ şi pentru societate. Şi apoi, trebuie să-ți mărturisesc, că odată trecută prima vâltoare, şi primele vanități satisfăcute, un scriitor, un „om de litere", se înăcreşte şi se secătueşte, dacă odată cu vârsta nu-şi alimentează inspirația cu vre-o mai mare îndeletnicire, care să-l depăşească şi să-l înalțe față de el însuş. Cântecul unui poet, muzica lui interioară, partea dumnezeiască ce i-a fost hărăzită, acea unicitate a geniului, ce iute se iroseşte şi ce puțintică rămâne dacă, pentru a o orchestra, a o susține şi a o desfăşura, scriitorul se lipseşte de nesfârşitele resurse pe care i le oferă evenimentele şi umanitățile concrete şi vii! Fie că ar fi vorba de progrese în certitudini filozofice, în înalte învățături politice, în rezultate morale, în credințe religioase, dacă scriitorul nu merge înainte cu una din aceste categorii, el se condamnă singur să se agite, să se frământe în toate părțile şi să se sleiască de puteri în jurul unei aceleiaşi teme, ca în jurul unei prade, care îi scapă".

În lumina acestor rânduri ale lui H. Massis, verificați substratul în marile creațiuni, individuale sau de grup, fie că ar fi vorba de un Dante, de un Shakespeare, de un Goethe, de un Dostoiewski, fie că ar fi vorba de obsedații „de ethos ai veacului al XIX-lea, indiferent subt ce formulă, fie că s'ar chema Tolstoi, Ibsen, Strindberg sau Wedekind!

Şi la noi chiar, Eminescu însuş, de unde îşi strânge adânca resonanță, dacă nu din pasiunea sa pentru problemele politice ce se puneau acestui neam românesc, pasiune ce printr'o adâncă şi misterioasă filtrare, se asocia inspirației directe şi personale, reacțiunei subiective a poetului cu lumea din afară, pentru a da urzeala întregei sale opere?

Cercul cel mai strimt, dar şi mai lesne de urmărit subt umbra operilor, din aceste preocupări politico-sociale, se găseşte la poeții renaşterilor naționale. Acelaş cerc, din ce în ce mai cuprinzător, mergând până a îmbrățişa una sau mai multe din acele catagorii de care vorbea Massis, dau amploarea, interesul, greutatea şi valoarea universală operei. Astfel numai un text, realizat în această puternică şi adâncă orchestrare, în oglindirea aceasta totală, poate să ajungă un document de preț, de reconstituire, cum ar fi de pildă Odiseea şi Iliada pentru întreaga civilizație prehelenică.

La noi „Semănătorismul" înscrie pentru totdeauna mişcarea pentru sat şi precede țărănişmul politic, literatura având astfel un pas înainte, în puternica ei intuire asupra evenimentelor sociale.

Fără îndoială că o clasificare a literaturilor, din acest singur punct al preocupărilor politice şi sociale se poate face pe şcoli. Nu numai în operă dar şi ca individ, un scriitor romantic sau naturalist se simte mult mai cetățean, decât un scriitor clasic sau simbolist. Un Hugo sau Zola, de pildă, iau poziție hotărâtă în privința aceasta față de un Racine sau Baudelaire. Dar valul cotropitor al literaturii ruseşti ce a bătut peste noi, încărcat de toate semințele şi rodniciile, cuprinzând în el toate problemele şi largile zări, a şters granițele subțiri şi totuşi clare ale acestor delimitări. Cred că sub aceste influențe cari au frământat nu numai materialul dar şi formele literare, manifestația centrală pentru vremea noastră, ca mare cetățean literator, rămâne apariția lui Romain Rolland.

După prima decadă a veacului al XX-lea e greu să mai găseşti o operă întregită lipsită de această preocupare. Şi cred că i se poate aplica, cu un aforțiori

© BCU Cluj

literaturei, ceeace Brecht a formulat pentru viaţa de azi, în general, când scria: „Fiecare Kuli chinez este obligat când se străduește pentru bucata lui de pâine, să facă politică mondială".

Smalţul şi arabescul sunt din technica altei arte şi ele nu pot niciodată acoperi complet cuvântul: Ele rămân elemente ajutătoare. Atunci când vor să cuprindă centrul, opera rămâne fără suflu, fără viaţă: poezia lui Oscar Wilde şi a lui Theophile Gauthier. Înspre niciunul din acele largi cuprinsuri, despre care vorbea Massis, nu poţi călători cu cuvântul, ajutat de pânza aceasta, de argintar!

Melodia e şi ea străină! E adevărat că versul închinat ei, te depărtează de frământarea maselor — simbolismul peste tot, invadat de muzică, a urmat regula aceasta, şi la noi — dar te apropie de marile întinderi neprecise şi totuş populate de fantomele altor lumi, din care îţi furi substanţa. In drămuiala aceasta, greu de generalizat, şi urmărită numai în jocul şi în voia temperamentelor, un lucru rămâne sigur: complexul violent al vieţii moderne, aruncă în cele mai pure personalităţi, din punct de vedere literar preocuparea, gândul social. Dacă opera, o operă anumită, nu cuprinde urme, activitatea în totalitatea ei va cuprinde cu siguranţă: vezi Paul Valéry şi André Gide, ca artişti şi esseişti, în acelaş timp.

Aşa dar, mărturisirile tinerei generaţii franceze, ar putea fi valabile pentru orice tânără generaţie, în general: „o criză de creştere".

Căci este puţin probabil ca, o generaţie întreagă de scriitori să se aşeze în linia de continuare a unui caz izolat şi surprinzător, acela a lui Flaubert, care mânuind un material epic, ce-l apropia mult de frământarea socială să rămână totuş un topitor de smalţ, inactual şi absent în mijlocul frământărilor ce au trecut pe lângă el!

ION MARIN SADOVEANU

ION MARIN SADOVEANU

(CU PRILEJUL „CÂNTECELOR DE ROB")

Avem oare dreptul să scriem despre cărţile prietenilor noştri şi prin urmare despre acei care ne sunt din capul locului ceeace trebue să devină toţi poeţii aleşi şi îndrăgiţi de noi? Ion Marin Sadoveanu este un tovarăş din anii tinereţii şi cărţile sale sunt nişte evenimente ale prieteniei noastre, întocmai ca acele volume ale altora, pe care setea noastră de cunoaştere sau elanul nostru de frumuseţe şi le înpărtăşeau în acele zile binecuvântate de Dumnezeu. Ion Marin Sadoveanu încerca atunci să fixeze pe pânză sau pe carton şi în culori de ulei, în acuarelă sau în pastel, unele din acele înfăţişări ale naturii, pentru care ochiul său este deschis şi înţelegător. Soarta n'a vrut ca Ion Marin Sadoveanu să devină un pictor. El deveni un poet. Incă de pe atunci, pana făcând concurenţă penelului, prietenul pe care îl admiram pentru atâtea daruri ale minţii şi inimii sale, încrusta pe hârtie mai mult pentru bucuria amicilor săi, unele din acele evocări din natură şi legendă, pe care le regăsesc acum cu emoţie în volumul său. Poesia parnasiană îşi sfărâma atunci ultimele sale valuri de ţărmurile noastre. Alexandru Macedonski îşi publicase „Florile sacre". Tipăritura o înlesnise un discipol fervent al maestrului, Ion Pillat cel de-atuncia, care publica la rândul lui „Eternităţile de-o clipă". In aceiaşi vreme, verva colosală a lui Horia Furtună găsia noui imagini, comparaţii şi metafore pentru „Balada Lunii". Cu toţii citeam pe-atunci elegantele şi densele volume ale editorului Alphonse Lemerre şi cele ceva mai îngrijorătoare ieşite de sub teascurile lui „Mercure de France", şi unii dintre noi isbuteau să întrerupă aceste lecturi cu momente consacrate compoziţiilor proprii. Vremurile s'au mai schimbat de-atunci.

Mă întreb ce a putut sta la origina interesului lui Ion Marin Sadoveanu pentru teatru, afară de anii petrecuţi la Paris, unde perspectiva proprie străinului şi excursionistului, sugerează adeseori impresia că viaţa marei metropole se resolvă în bună parte în scenele, spectacolele şi histrionii ei. Cititorii „Gândirei" ştiu ce om de teatru conştiincios şi asiduu a fost cronicarul dramatic al revistei şi ce judecător competent a devenit el. Prietenia mea pentru Ion Marin Sadoveanu nu se poate însă să nu se înduioşeze pentru destinul pe care el l-a acceptat de bună-voe! Într'o vreme în care teatrul românesc n'a produs nicio capodoperă şi nici măcar vreo lucrare de o valoare mai durabilă, Ion Marin Sadoveanu a fost analistul acestui drum prin pustietăţi, al acestei epoce fără istorie. Marele lui entusiasm pentru lucrurile scenei, cunoştinţele lui întinse, punctualitatea lui nedesminţită, n'au putut intra în slujba niciunui nume de seamă, n'au putut lupta pentru gloria niciunui talent necunoscut şi puternic. Elanul criticului nu s'a putut întâlni niciodată cu geniul unui făuritor de caractere şi conflicte şi această incoincidenţă fatală mă lasă pe gânduri şi mă umple de tristeţe. În culegerea de studii din „Dramă şi Teatrul", singurele cuvinte care vibrează sunt adresate unor poeţi care aparţin altor veacuri şi altor civilizaţii.

Ion Marin Sadoveanu a scris atunci el însuş teatru şi cele două piese ale sale, „Metamorfoze" şi „Anno Domini" înseamnă cele două drumuri care ne conduc către poesia sa. „Metamorfoze" sunt un poem liric, cuprinzând o întâmplare alegorică a sufletului, a copilei Psyche, care evoluează acolo printre astre şi flori. Poema este delicată, servită de acea imaginaţie a descriptivului parnasian, care acum ne este cunoscută, dar

© BCU Cluj

care nu mi se pare a se ridica, decât poate prin materia mai subțire pe care o întrebuințează, peste repertoriul de ferii și poeme al Teatrului nostru Național. Năzuința lui Sadoveanu a țintit însă mai sus și „Anno Domini..." a dorit să devină o dramă mistică, în care se întâlnesc și se înfruntă pasiunea spiritului cu mizeria cărnii. Tânărul de-acolo care nu se poate hotărî să-și revadă tatăl bolnav, pe muribundul care îl strigă totuși din prăpăstia teribilei sale descompuneri, înfățișează un conflict cu adevărat săgetător. Ce păcat că Sadoveanu ne-a dat numai o dramă de atmosferă și nu una de analiză și de motivare. Conflictul rămâne astfel neadâncit și mijloacele sumare din recusita expresionismului, țipătul și teroarea, ba chiar supărătorul procedeu convențional al transfigurării unui personagiu burghez în Isus, vin să înlocuiască ceeace gustul pentru simplitate, naturalețe și omenie ar fi dorit să vadă realizat altfel.

De ce nu răspunde ciudatul fiu din „Anno Domini..." la chemările deznădăjduite ale muribundului? Care este estetismul căruia îi repugnă urâțeniile boalei? Ce sacră teroare carnală îl ține departe de descompunerile trupului? Prietene, îmi dai voe să evoc una din serile petrecute altădată împreună? Aveau, în definitiv, farmecul lor întâlnirile în vestibulul teatrului, piesa, pauzele, comentariile, suveica activă țesând reputația piesei și acea agitație spirituală și intrigantă, care amintind atât de aproape culoarele parlamentului și redacțiile ziarelor trezește ideia că teatrul modern este o expresie, dacă nu o excrescență, a democrației și suveranității poporului. Viața este interesantă și veselă pentru theatrocrat. După piesă vine cina dela miezul-nopții, florile, șampania, actrițele și acea incomprehensibilă serie de oameni care trebue să fie folositoare întreprinderilor teatrale, de oarece numai miezul nopții și sfârșitul spectacolului îi liberează din culise ca pe niște duhuri tainice și hilare. Se formează atunci cu ușurință o societate de bărbați și femei, drăgălași, ingenioși și spirituali, fără prejudecăți, niște spirite cu adevărat libere, cu care ai dori să-ți petreci restul vieții... Ah, uricioasă posomoreală a inimei, tu ești aceia care m'ai împiedicat să mă asimilez cu această lume încântătoare! Simpaticul și inteligentul Victor Eftimiu (unul din cei mai puternici theatrocrați ai noștri) îmi făcea la începutul acestui an o invitație generală pentru toate spectacolele celor două teatre pe care le conduce, adăugând, cu maliția lui cunoscută, că sacrificiul este mic de vreme ce e foarte probabil că nu voi lua parte la niciunul din ele.

Pasiunea ta pentru teatru, prietene Ion Marin Sadoveanu, ne-a despărțit adeseori și ne-a răpit multe din ceasurile pe care împreună am fi dorit să le dăruim acelor disociații absurde și sublime, pentru care dealtfel numai tinerețea are priceperea deplină. „Cântecele de rob" ne apropie însă din nou. Nu voi spune că îmi plac toate bucățile volumului tău. „Ciclului morții" de pildă, mi se pare că îi lipsește *principiul spiritual* El mi se pare a fi numai o răsfrângere stângace, afectată și laică a marelui mister. Mai aproape de miezul lucrurilor te regăsesc în altă parte.

Dar ce priviri ascunse sunt în noi, ce noroc te-a păzit de atâtea primejdii cu care drumul ți-a fost presărat? Înțeleg acum că, în „Anno Domini..." ceeace îl împiedica pe eroul tău să se apropie de căpătâiul muribundului nu era numai desgustul estetului, afirmațiile și repulsiile implicite ale iubitorului de flori, de lumină, de veselie, de tot ce este ușor, neîncătușat și liber. Tu dovedești cum că prin tine, a putut să se strecoare în inima eroului tău, întreaga complexitate de sentimente și reacții pe care o trezește gândul morții, spaima, urîtul, obsesia, acceptarea ei, bucuria și speranța îndreptată către luminile de dincolo. Volumul tău are un subiect măreț. L-ai intitulat însă „Cântece de Rob", voind a ne face să înțelegem că adevărata lui temă este Dumnezeu, stăpânul nostru. Dumnezeu este în adevăr prezent într'un mare număr al bucăților tale, dar coordonat totdeauna cu ideia morții. Dacă nu mi-ar fi teamă că ating cine știe ce problemă necunoscută a teologiei, aș spune că Dumnezeul poemelor tale e o reprezentare corelativă cu moartea și un curcubeu răsărit peste corupțiile profunde ale materiei.

Nu voi face, după metoda probantă, citate și nu voi înjgheba argumente pentrucă rândurile de față nu vor să dovedească nimic și nu vor să fie altceva decât ceeace prietenia le face. Există însă o unitate mai adâncă între toate manifestările de scriitor ale lui Ion Marin Sadoveanu și împrejurarea dă autenticitate și adâncime problemelor sale. „Anno Domini..." se explică prin „Cântece de Rob" și dimpotrivă. Intr'o istorie a motivelor poetice românești, Ion Marin Sadoveanu va figura ca un poet al morții, ceeace în definitiv poate că nu înseamnă altceva decât că Ion Marin Sadoveanu nu e un poet al vieții...

Se pare că numai odată Ion Marin Sadoveanu a scăpat de obsesia gândului care alcătuește armătura volumului său și excepția pe care o face atunci înseamnă un caz unic și în mișcarea poesiei românești contimporane, căci bucata „Tril", care este singurul imn de bucurie neamestecată a volumului, este în acelaș timp și una din realizările cele mai de seamă ale poesiei noastre de azi. Dar „Tril", cu marea sa ploae de lumină și armoniosul tumult care o umple, înseamnă o poartă deschisă spre viață și prietenia ar dori să-l vadă pe Ion Marin Sadoveanu pășind mai hotărît prin ea, așa cum St.-Beuve, într'o scrisoare rămasă celebră, îi doria lui Baudelaire un brânci oportun și destul de puternic pentru a-l face să ia un contact regenerator cu undele fluviului celui mare.

TUDOR VIANU

© BCU Cluj

E L G A H E L

ION BARBU : „JOC SECUND"

„Când noi, a Turchiei floare,
„*Intr'o slavă stătătoare*
„Dăm cu sic
„Din Isarlik!"

JOC Secund: Joc secund, Uvedenrode, Isarlik, trei laturi ale unui triunghiu, *„Ochiu în virgin triunghiu tăiat spre lume"*. Două laturi ale lui sunt înşelătoare, a treia însă nu închide amăgire dacă nu te-ai încurcat în celelalte. Joc secund, Uvedenrode, două curse întinse pe rând de umorul şi sfiala poetului, în calea temerarului care, împreună cu el, ar încerca să strige din turnul lunii în pătrar: *„Deschideţi-vă, porţi mari! Marfă-aduc pe doi măgari, ca să vând acelor case, pulberi de pe lună rase, şi-alte poleeli frumoase; pietre ca apa de grele, ce fireturi, ce incle, opinci pentru hagialîk, — Deschide-te Isarlîk!"*

Te plimbă întâiu prin străfundurile oceanului, arătându-ţi *„meduzele sub clopotele verzi"*, te ademeneşte îmbiindu-te printr'un *„secol cefal şi apter"* şi prin *„Drumul Slăbitelor Feţe"* şi *„plânsul apos din eter"*, caută să te rătăcească *„într'o lumină mioapă"* isvorâtă din duhul lui Arhimed. Apoi, din această eră geometrică a condensării cristalelor pure, asociindu-se piticilor şi ciupercilor pădurii, traversând împărăţia lui *Rigă Cripto* şi a *Laponei Enigel*, printre gheizeri de sare şi sonde ţâşnind de păcură neagră, păzite de n'aude, n'avede, n'agreul pământului, te coboară *„Inutil pachet, sub timp, sub mode, în Uvedenrode"*. Prin subapă, prin subteran, călăuz înşelător, Effendi Barbu te îndrumă, doar-doar va scăpa de tine prin labirintul oceanului şi al pământului. Joc secund şi Uvedenrode, mari spaţii de ispită.

Şi eminenţi lectori, critici iscusiţi, au avut parte de amăgire. Am văzut pe unii oprindu-se asupra „jocului secund" şi glorificând hermetismul mallarméean şi valéryst al primei ispite. Pe alţii stăruind asupra lui Uvedenrode şi găsindu-i corespondenţe în teoria freudiană, reducându-i poezia la o strălucită sublimare a nocturnei instinctelor. Nimeni nu a văzut, însă, că originalitatea şi inima poetului însuş stăteau sub semnul *„Eptagon-ului cu vârfuri stelelor la fel, şapte semne, puse ciclic: El Gahel"*.

In adevăr, rătăceşte oricine voeşte să găsească lui Ion Barbu corespondenţe occidentale. Poezia lui stă sub egida orientului. Cine voeşte să-i înţeleagă versurile, şi să i le încadreze într'un sistem poetic, îndreaptă-se spre poeţii orientali, şi anume către persani şi către mauri, mai ales în spre aceştia din urmă.

In faţa celor două ispite ce mi le svârle Ion Barbu în calea mea spre *„Dunărea împărătească"*, eu aduc două mari descântece pe care confraţii mei întru critică nu le au. Am două chei prin cari tezaurele lui Barbu mi se deschid: cunoaşterea amănunţită a poeţilor arabi şi dragostea arzătoare a Dobrogei.

Trebuie să cunoşti toată fiinţa ciudată a acestui popor cu apucături nomade, devenit stabil întru Islam, trebuie să fi contemplat împreună cu el pustia şi să fi luat parte la jocul vântului mutător de dune, să fi trăit împreună cu el în corturile bătute de aerul aci liniştit, aci înfiorat şi înfuriat de capriciile mării. Să fi cercetat sutele de poezii şi poeme ce şi le spun personagiile fantastice ale celor o mie una nopţi. Să fi înţeles semnul poetic sub care îşi trăieşte maurul viaţa, fie în clipele ei erotice, fie în cele de filosofie abstractă, ori de îndeletnicire cu comerţul şi meşteşugul. Personagiul celor o mie nopţi şi una nu se scoală din somn fără să-şi aducă aminte versuri, nu gustă baclavaua fără să o premărească în ditirambe, nu îşi ridică mâinile spre cer fără să închidă pe Allah în strofe. Poematica la arab face parte din fiinţa lui, ca şi la ori ce oriental veritabil, ea nu este numai o clipă de distracţie în noianul cenuşiu al zilei. Arabul nu este poet, el este poezie. Effendi Barbu nu este poet, el este poezie.

Iar contactul cu Islamul, Ion Barbu l'a luat pe calea dobrogeană. S'a amestecat printre turcii umili, în casele durate din tizic, s'a tolănit pe rogojină, alături de ei, în cafeneaua satului, aşteptând tăcut să treacă ziua, să apună soarele şi să se ivească noaptea cu semnul Islamului gravată. Aci a înţeles ce e *cafeneaua*. Aci a învăţat el ce înseamnă să fii *cafegi perfect* şi *falş cafegi*. Aci s'a integrat *„în durata lumii turce."*

Numai astfel poţi ajunge să înţelegi ce spune poetul când te îmbie la o *„mai dreaptă cinstire a lumii lui Anton Pann"*. Ţi se desvăluie necesitatea absolută a cetăţii Isarlîk. Unde? Nu importă. Undeva trebuie să existe această cetate. Ion Barbu a întrezărit-o pe câmpiile Dobrogei, când, la nămiezi, aerul dilatat flutură sguduit de razele soarelui şi de liniştea azurului.

„La vre-o Dunăre turcească, pe şes veşted de tutun la mijloc de Rău şi Bun, până' la cer frângându-şi treapta, trebuie să înflorească Alba, Dreapta Isarlîk!" Determinarea aceasta indeterminată „La vreo Dunăre turcească", subliniată de acest *trebuie* implacabil, închide în sine toată originalitatea punctului de contemplaţie al poetului. Ci versul se mlădie şi se înflăcărează, ca o Cântare a Cântărilor. *„Ruptă din coastă de soare» «Isarlîk, inima mea"*, *"Isarlîk încinsă, Isarlîk mireasă"*. Poetul conjură această lume să rămână în slava-i stătătoare: *„Raiul meu, rămâi aşa! Fii un târg temut hilar şi balcan, peninsular"*. Căci Ion Barbu caută să păstreze tot ce are mai de preţ orientul: *„Hazul Hogii Nastratin"*.

Iar Nastratin care, *„la jar alb topeşte în, vinde'n leasă de copoi căţei iuţi de usturoi, joacă şi'n cazane sună când cadâna curge'n lună"* se ridică la înnălţime de simbol pentru poetul nostru, care, între'o viziune cu largă răsuflare dantescă, îl întâlneşte prin Isarlik. Aidoma poetului renaşterii, *„un drum băteam, aproape*

© BCU Cluj

de alba Isarlik, cu ziduri forfecate, sucite minarete și slujitori cu ochii rotunzi ca de crete", când îi apare Hogea Nastratin în cumplită revelație:

„*Sfânt trup și hrană sie-și, Hagi rupea din el*".

Prin aceasta, Ion Barbu depășește, însă, durata lumii turce. Iar făgăduiala creștinismului își înnalță crucea, făcând să pălească steaua eptagonului.

Ioane Barbu, poete al lumii turce, „*Ai văzut? muri oastea. Ca o smicură mustea*".

In locul idolului El Gahel, nu cumva voit-ai să aprinzi lumina Golgotei?

PAUL STERIAN

CRONICA LITERARA

ROMANUL URBAN ROMÂNESC

„CALEA VICTORIEI", ROMAN DE CEZAR PETRESCU
„BAL MASCAT", ROMAN DE IONEL TEODOREANU
„LA PARADIS GENERAL" DE CEZAR PETRESCU

RESPECTÂND legile unui mers firesc, literatura românească a evoluat normal, dela liric spre epic. Sonora „criză literară", de acum câțiva ani, avea în fond cu totul alt înțeles decât acela care i-se acorda imediat: nu era o criză în sensul strict al cuvântului, cât un moment de trecere literară dela un gen la altul. La această impresie de criză colabora, în plus, și faptul că, exact cam în acelaș timp, o generație poetică trecea torța alteia, mai tânără și în formație, dar deopotrivă bogată în valori și individualități puternice.

Epoca noastră este, într'adevăr, a romanului. Nu însă prin diminuarea artistică a producției poetice. Ci prin completarea peisagiului creației contemporane cu prezența romanului: apărând altădată accidental, el izbutește astăzi să fie un gen organizat și în plină desăvârșire.

De unde odinioară nu se putea scri decât, cel mult despre Roman, pur și simplu, în ultimul timp a devenit posibilă chiar o distingere de diviziuni în interiorul lui: psihologic, social, politic ș. a. Natural că toate aceste clasificări, în raport cu alte literaturi, sunt încă numai începuturi; dar începuturi îndeajuns de reprezentate pentru a avea dreptul să vorbim, fără teama desmințirei, de o definitivă înscăunare epică la noi.

* * *

In legătură cu această problemă a clasificărilor romanului, considerat sub unghiul mediului în care acțiunea lui este situată, Thibaudet stabilea cândva această erarhie, în sens literar ascendent: în primă fază romanul rural, apoi cel provincial și, în al treilea rând, romanul urban.

Aplicată nouă, clasificarea lui Thibaudet se dovedește tot atât de valabilă cât oricărei alte literaturi evoluată normal: urmând acelaș fir, ca și poezia sau nuvela autohtonă, romanul românesc a tins de la rural spre urban. Fără să fi ajuns la o separare desăvârșită a acestor elemente, el năzue hotărît către ea prin aceia că, prezentarea lor comună, în cadrul aceleiaș cărți, este făcută astăzi numai spre a creia o opoziție între ele: fapt care semnifică o tendință de simplificare și eliminare a unuia în favoarea celuilalt.

Această antiteză între rural și urban a fost, dealminteri, una dintre cele mai frecvente teme ale literaturii românești. Rezolvat mai totdeauna tendențios, conflictul dintre rural și urban, prin acceptarea lui în domeniul epicei mari, poate servi încă drept inepuizabil izvor pentru romanul de astăzi. Continua revărsare a vastului fluviu rural în matca strâmtă a orașului rămâne, și pentru scriitorul contemporan, o sursă literară tot atât de bogată și nouă cât a fost altădată pentru semănătoriști.

Mult mai evoluat și plin phsihologic, individul plecat din popor sau din pătură imediat apropiată lui, și ajuns la oraș, este cu atât mai capabil de reacțiuni inedite și infinit mai puternice: corespunzând unei realități mereu alimentată, procesul desrădăcinării ruralului prin oraș ori primenirii mediului urban prin altoiul rural va fi multă vreme încă de o neistovită actualitate. Ceiace trebue să adauge, necesar, „Romanul Urban" acestui conflict este, pe lângă amploarea phsihologică, un tipar nou, mai complex și cuprinzător: adică tocmai ceiace se strădue să înceapă noul roman al D-lui Cezar Petrescu.

În literatura românească, autorul „*Căii Victoriei*", lăsând la o parte celelalte multiple puncte de vedere sub care ar putea fi privit, înfățișează una dintre cele mai serioase râvne scriitoricești cunoscute: pornind inițial din descrierea mediului rural, trecând apoi la viața de târg provincial, D-l Cezar Petrescu ajunge astăzi, în chip cu totul firesc, la aceia a marelui oraș. „*Calea Victoriei*" este, prin urmare, rezultatul unei creșteri naturale și a unei experiențe de viață dintre cele mai metodice.

Încă într'o epocă de formare, orașul românesc nu are până acum definit un tip specific și o psihologie

© BCU Cluj

a sa: ca să ajungă la un roman al acestui oraş, care rezumă în sine toate păturile unui anume moment social, scriitorului i-se impunea, deci, o trecere şi o cunoaştere anterioară a fiecăreia dintre ele.

Romancierul este adesea, pentru a folosi un cuvânt al lui Massis, un geolog: săpând, fie în straturile care alcătuesc un suflet izolat, fie în acela care, pe o cale lentă sau eruptivă, au dus la formarea unei societăţi, scriitorul trebue să i-se asemene întru totul, ca siguranţă de ochi şi capacitate de reconstituire.

Ca şi în *„Întunecare"*, D-l Cezar Petrescu pune în *„Calea Victoriei"* problema unei declasări. Dar dacă la Radu Comşa declasarea venea din imposibilitatea lui de reîntoarcere la viaţa rurală, pe care o trezise în conştiinţa lui războiul, eroii din *„Calea Victoriei"* suportă o influenţă total diferită. Declasarea nu se mai explică printr'o cauză interioară. Ea este provocată de o acţiune, tot atât de viguroasă şi susţinută, însă din afara indivizilor: *oraşul.*

D-l Cezar Petrescu urmăreşte această acţiune, modificatoare social şi sufleteşte, a oraşului asupra individului singur cât şi a indivizilor grupaţi în cadrul familiei: cobaiul izolat se chiamă Ion Ozun — tânăr, plin de visuri, scriitor şi venit în Capitală să cucerească facil o glorie literară; familia este aceia a magistratului Lipan — om integru, judecător fără nici o pată sau concesiune făcută până acum vieţii, decurând mutat în Bucureşti.

Romanul are trei părţi: prima cuprinde, clasic, o prezentare a eroilor (inclusiv cel principal: oraşul), a doua întâii paşi ai noilor veniţi şi începutul capitulărilor, iar a treia triumful oraşului.

Ion Ozun după ce îndură toate privaţiunile, dela cele fizice până în cele interioare, văzându-şi închisă orice posibilitate de afirmare prin sine, recurge la un disperat act de îndrăzneală care cucereşte, în cele din urmă, interesul unui atotputernic, şi isprăveşte prin a-şi face o situaţie.

Lipan ajunge procuror general şi serveşte inconştient interesele incorecte ale uni ministru. Restul familiei se pleacă tot mai mult în cursul vieţei oraşului cu două excepţii: Sabina şi fratele ei Costea. Ultimul, mai ales, reprezintă reacţiunea intransigentă a unei conştiinţe nealterate împotriva acestei situaţii. Strigătul viguros al unui suflet, prea tare ca să consimtă voluntar capitulărilor. Părăseşte casa şi devine socialist. Pentru a-l salva de o iminentă arestare, pricinuită de un pretins complot în care Costea era amestecat, procurorul Lipan acceptă o tranzacţie care îi anulează tot trecutul lui cinstit iar Sabina, prizând din curiozitate stupefiante, adoarme şi este violată de un beţiv; din care pricină îşi ridică viaţa.

Acestor două fire, al individului singur şi al familiei, din care se împleteşte acţiunea romanului, se adaogă alte câteva secundare. Cartea este o multiplicitate de siluete şi personagii. Toate cu meşteşug desenate şi abil conduse în această luptă, dramatic angajată cu oraşul şi în care el birue. Din tot romanul rămâne, întreg sufleteşte, în ultimile pagini, singur Costea: ca o ameninţare pentru o *altă* luptă care va reîncepe cândva şi cu alt rezultat, în acest proces rămas deschis dintre rural şi urban.

„Calea Victoriei" este întregită, în cadrul romanului urban, de cartea cu puţin mai înainte apărută a D-lui Ionel Teodoreanu, *„Bal mascat"* — cu această diferenţă: în vreme ce D-l Cezar Petrescu descrie peisagii şi conflicte bucureştene, *„Bal Mascat"* înfăţişează, ca o prelungire diferită dar necesară pentru completarea oraşului românesc văzut prin roman, un alt mare centru de viaţă urbană: *Iaşul.*

Faţă de Bucureşti, oraş al tumultului, imense fălci care strivesc necruţătoare totul, forţă dizolvantă individual şi colectiv — aşa cum l'a văzut D-l Cezar Petrescu — Iaşul *„Balului Mascat"* este un centru obosit, bătrân, dezagregant: oraşul tristeţilor lui Demostene Botez şi singurul în care s'ar putea vreodată amplu monta toată drama poeziei bacoviene.

Iaşul D-lui Teodoreanu este un oraş care se cufundă în apele trecutului, asemeni acelor insule de coral pe care oceanul şi le ia îndărăt de îndată ce au scânteiat peste larguri.

In *„Calea Victoriei"* conflictul indivizilor cu oraşul venea din afară. In *„Bal Mascat"* el este chiar oraş.

Există în romanul D-lui Teodoreanu, ca şi la D-l Cezar Petrescu aceiaş tendinţă, mai amplificată şi ţinând de un procedeu comun tuturor romancierilor străini, de a urmări un individ izolat şi, în acelaş timp, o familie întreagă. Eroii nu mai vin însă de dincolo de zidurile oraşului. Sunt chiar ieşeni: atât Andi cât şi familia D-lui Justin Danielescu s'au născut şi îşi duc viaţa dela început sub aceleaşi frunzişuri de salcie plângătoare ale Iaşului.

Justin Danielescu, reputat profesor universitar, este pentru lume un Apostol al Neamului. In fond, asemeni celorlalţi oameni, cu toate măruntele lor preocupări. La fel D-na Danielescu şi, mai ales, Dudia, fiica ei mai mare. Toţi anume aleşi pentru a creia, şi întreţine, cel puţin până la un punct al romanului, un contrast cu Andi: adolescent de o sensibilitate excesivă, torturat de melancolii şi de crize; autentică odraslă a vechiului Iaşi patriarhal.

Romanul unei adolescenţe, notează într'unul din esseurile sale Thibaudet, este totdeauna romanul unei crize. Într'adevăr, urmărind linia sufletească în formaţie a lui Andi, D-l Teodoreanu urmăreşte, de fapt, procesul unei crize, firească adolescentului, constând dintr'o nevoie de vis şi o prea mare acuitate a observaţiei.

Mâhnit de vulgaritatea traiului familiar, Andi se închide în el şi în amintirea Iaşului de altădată, aşa cum îl intuise şi descifrase el în lucrurile pe care D-l Danielescu le aruncase într'o încăpere de la mansardă: „hulubăria" de acum a lui Andi; luntre

© BCU Cluj

minunată care îl poartă spre împărăţia ireală a trecutului.

Această parte, de izolare a lui Andi în vis, este şi cea mai bună a romanului, din pricină că D-l Teodoreanu este încă un liric. Toate încercările sale de a se depăşi n'au dat până acum rezultate suficiente epic. Genul, cel mai propriu resurselor sale, este tocmai acesta, al îngemănării dintre vis şi realitate. Între ochiul D-lui Teodoreanu şi ea, atunci când autorul „Balului Mascat" vrea să vadă în mare, stau încă lentilele deformatoare ale unei imaginaţii literare greu de stăpânit: crizele lui Andi, fireşti până la un punct fiindcă sunt, cum spune Taine, ale tânărului în clipa când începe să gândească, devin uneori anevoe de explicat, iar renunţarea lui la Iaşul închipuirii pentru Iaşul contemporan este nedestul motivată. Aceasta, poate, şi pentru că D-l Teodoreanu lucrează, confuz, pe două planuri psihologice: cel individual al lui Andi şi cel colectiv al Iaşului, în aşa fel că lectorul nu mai ştie totdeauna dacă actele sufleteşti ale eroului se explică printr'un proces psihic personal sau sub influenţa acelei „psihologii ieşane" de care vorbeşte repetat D-l Teodoreanu.

În ansamblu considerat, *„Bal Mascat"* nu este un roman suficient construit; mai întâi, pentru întretăerea continuă a materialui subiectiv cu cel exterior şi, apoi, pentru lipsa de preciziune a lucrurilor. Iaşul pe care îl descrie D-l Teodoreanu, ca şi personagiile romanului, au în tot ce spun şi fac, prelungiri nefireşti şi contururi imprecise: sunt parcă văzuţi într'un adânc de apă, asemeni unor inconsistente alge marine. Cele două imagini, necesare romanului, intimă şi exterioară, se confundă, se întâlnesc şi împletesc astfel încât urmărirea firului lor izolat devine adesea imposibilă.

Tot atât de supărător ajunge uneori excesul de „ieşan" al D-lui Teodoreanu: *„pace ieşană"*, *„somn ieşan"*, *„minciuna ieşană"*, *„văzduhul ieşan"*, *„grup ieşan"*, *„presa ieşană"*, *„toamna ieşană"*, *„prezenţa ieşană"*, *„agravare ieşană"*, *„ecou ieşan"*, *„apoteoză ieşană"*, — toate noţiunile devin astfel ieşene.

Nevoia de metaforă, dorinţa exagerată a D-lui Teodoreanu de a „figura" totul, duc adesea la repetiri, capabile să-i diminueze serios prestigiul său de cel mai avut Rockefeller al imaginei româneşti. Bunăoară, la pagina 391, Luki are sufletul *„desprins de pe crengile unui măr domnesc"* iar, opt rânduri mai jos, tot Luki este *„cu sufletul înflorit ca o creangă de cireş"* etc.: repetiri care nu pot să adauge nimic la gloria prodigioasei inventivităţi verbale a D-lui Teodoreanu.

* * *

Înfăţişând, fie un Bucureşti violent real, fie un Iaşi imaginar, cărţile D-lor Cezar Petrescu şi Ionel Teodoreanu, cărora trebue să le adunăm recent apăruta frescă a vieţii frivole ieşene din *„La Paradis General"*, prin apariţia lor aproape simultană, marchiază cert începutul romanului urban românesc: pentru desvoltarea epicei noastre mari, momentul acesta literar, se cade insistent subliniat şi reţinut...

AL. BĂDĂUŢĂ

CRONICA PLASTICA

GRUPUL CELOR PATRU

DEŞI nu se sprijină pe o tradiţie îndelungată, grupul celor patru a ajuns să reprezinte interese destul de serioase în mişcarea artistică a ţării, a devenit un fel de instituţie artistică, al cărei rol înalt educativ nu poate rămâne străin mult timp cercurilor largi de cultură românească. Inrâurirea binefăcătoare a acestui grup ca agent de cultură porneşte dela înalta conştiinţă a faptului de artă ce-i însufleţeşte, deopotrivă, pe compunătorii grupului; conştinţă care se reflectă în toate lucrările expoziţiei menţinute la un nivel ridicat. Francisc Şirato, O. Han, N. N. Tonitza şi Şt. Dimitrescu sunt patru talente reale, dublate de un discernământ sigur al valorilor plastice. Toţi patru s'au manifestat cu necontestată autoritate în domeniul criticei de artă, dând dovadă nu numai de pricepere profesională, dar şi de cea mai largă înţelegere a faptului artistic. Este de aşteptat ca spiritul critic al celor patru să se fi exercitat şi faţă de realizările proprii, atât în decursul procesului de creaţă prin propunerea spre soluţionare a unor probleme precise, cât şi după, prin stricta selecţionare a lucrărilor ce urmau să fie înfăţişate publicului. Expoziţia din sălile „Regina Maria" justifică pe deplin aceste aşteptări. Fiecare lucrare înseamnă o reuşită, soluţionarea vre-unei probleme de ordin pictural sau plastic; întreg ansamblul trădează în alcătuirea lui activitatea spiritului auto-critic, proclamă eficacitatea acestei atitudini în ce priveşte determinarea nivelului general al expoziţiei.

Dacă de la consideraţiile generale de mai sus, păşim la analiza oricât de sumară a aportului adus de fiecare din cei patru participanţi, vom avea fără întârziere verificarea aşteptată. Astfel, bunăoară, reuşita de anul acesta a lui *Francisc Şirato* trebue atribuită unui efort de concentrare desfăşurat pe o durată de câţiva ani. Nici astăzi nu se poate afirma hotărât că momentul critic a fost depăşit, dar problemele pe care pictorul şi le-a propus cu atâta încăpăţânare dealungul ultimilor ani capătă, deastădată, parţial, o soluţionare valabilă. In toată căutarea lui Şirato, un principiu a fost necontenit avut în vedere: integritatea formei. Pentru

© BCU Cluj

cine cunoaşte structura intelectualităţii lui Şirato, existenţa acestei constante în desvoltarea expresiei sale picturale, apare de o necesitate incontenstabilă. Mijloacele folosite de pictor au variat, pe măsură ce problematica sa îşi însuşia inedite puncte de vedere. Principiul integrităţii formei a rămas totuşi până la urmă nesdruncinat. Dela profilarea formelor şi culorilor în scheme lineare până la sinteza de formă, culoare şi atmosferă a stadiului ultim, este drum îndelungat, este drumul ce uneşte începuturile clasicizante cu expresia de astăzi a unui integralism de caracter contemporan ce îndreptăţeşte deopotrivă aspectele sensoriale ale materiei, cât şi valorile spiritului pur. Câştigul cel mare în arta lui Şirato îl aduce acum substanţa îmbogăţită a picturei sale, atmosferizarea largă a aspectelor prinse între cadre dreptunghiulare. In câteva portrete şi naturi moarte, subtilitatea technicei lui Şirato realizează o atmosferă extrem de fluidă şi cristalină. Procedeul degradărilor de tonuri şi particularitatea trăsăturilor de pensulă, minunata jonglare cu cele mai diferenţiate teinte, contribue la acel rafinament optic, ce cârmue infăptuirea unei ambianţe de senină şi înobilată umanitate. Pentru gradul de complexitate pe care îl atinge astăzi technica picturală a lui Şirato, este deajuns să vorbim de procedeul pur sintetic pe care artistul îl stăpâneşte cum puţini alţii, de polivalenţa funcţională atribuită elementelor picturei. Alăturarea, aparent întâmplătoare, a două trei pete de culoare exprimă, în acelaş timp, un precis raport cromatic, o anumită valoraţie a luminei, construeşte o formă, traduce vibraţia intimă a atmosferei. Pictura astfel înţeleasă capătă mai multă substanţă, adânceşte mai mult realitatea lumei din afară. Dar planurile pure ale spiritului se sprijină şi acum cu fanatism pe geometria înaltă a formelor, comandă, şi de data aceasta, acea reculegere caracteristică în arcana raporturilor numerice. Francisc Şirato este magicianul care a reuşit aventura unică a concilerei dintre două expresii ireductibile: permanenţa ideală a tipurilor abstracte — nestabilitatea plină de încântări a dăinuiri în timp.

N. N. Tonitza, prin farmecul apropiat al expresiei, prin comunicativitatea caldă a armoniilor de culoare, se aşează la un pol opus, peisagiile sale ne apar ca în ritmul nepervertit al naturei. O neistovită vervă coloristică îşi desfăşoară registrul surprizelor şi ispitelor. Ne aflăm în faţa unui temperament artistic excepţional. În adevăr, rareori se întâlneşte atâta spontaneitate la un artist, puţini dovedesc o egală inventivitate, o asemănătoare efervescenţă a imaginaţiei picturale. Nu ne putem împiedica totuşi dela unele precise înclinaţiuni profesionale, care ne îndeamnă să descoperim sub gestul, în aparenţă cel mai firesc, un calcul implicat, fie că artistul şi l-a mărturisit sieşi, fie că de bună credinţă l-a ignorat. „Spontaneitatea" lui Tonitza ni se pare mai degrabă efectul unei cultivări atente a sensibilităţii şi expresiei artistice. Privite sub un alt unghiu, peisagiile sale din ultimul timp nu mai pot fi socotite fragmente, ci întreguri autonome, centre de adeziune a eficientelor picturale. Totuşi punctul de vedere al sensibilităţii imediate şi al dinamismului vitalist continuă să rămână singurul la care sunt raportate în mod obişnuit realizările artistice ale lui Tonitza Eroarea este veche şi într'o măsură popularizată de cronicarul plastic. Bunăoară se insistă asupra calităţii sensibile a alburilor lui Tonitza. Nu ştiu însă dacă s'a subliniat vreodată rolul lor centralizator, simplicitate. uimitoare cu care construesc o pânză. Deasemenea violenţele coloristice ale artistului, încetează de a mai impresiona ca atare, îndată ce renunţă la considerarea lor izolată. Pacificate în superior echilibru ele îşi află o limită controlabilă artisticeşte în expresia pur picturală a întregului de culoare.

Ştefan Dimitrescu îşi situiază efortul la o medie valoroasă, căreia nu i se îngădue nici strălucirea facilă cu nuanţă accentuată de sociabilitate, nici izolarea desăvârşită. Prin aceasta Şt. Dimitrescu este al pământului nostru, ale cărui reflexe le şi surprinde cu predilecţie în carnanţia dogorită de soare a nudurilor sale. Există un sentiment tainic de adeziune la elementele naturii, ca bază omenească a picturi sale. De aici sinceritatea aproape umilă a expresiei, anonimatul acestei arte care se dispensează în majoritatea cazurilor de efecte uşor conciliabile. Şt. Dimitrescu lucrează în sensul naturei. Un nud înseamnă întotdeauna în reprezentarea sa artistică, un trunchiu de vitalitate, existenţă vegetativă în cadrul unui peisagiu sau interior. Modelajul frust al planurilor de culoare, senzualitatea sănătoasă, sobrietatea paletei, sunt tot atâtea indicaţii pentru sensul de cuminţenie şi calmă mistică naturistă, pe care îl afirmă artistul. Dela sinceritatea artistică a lui Şt. Dimitrescu, mai avem încă mult de aşteptat.

Sculptorul *O. Han* este şi el în necontenit progres. Spre deosebire de unii înaintaşi pe care literatura i-a prins şi rătăcit în lanţurile ei de himere şi năluciri stoarse de orice sevă, sculptorul Han condus de conştiinţa sigură a valorilor plastice, pătruns de legătura ideală dintre sculptură şi arhitectură, construeşte în spaţiul tridimensional volume perfect definite, realizează din raportarea lor reciprocă o expresie statică, inalţă monumente timpului nostru, lipsit altminteri de o caracteristică precisă. Monumentele acestea nu exprimă năzuinţe colective. Ar fi şi greu în zilele noastre. Ele întrupează de cele mai multe ori o idee poetică pe care o obiectivează astfel în alegorii cât se poate de inspirate sau definesc un caracter omenesc prin fixarea în material durabil a trăsăturilor fizionomice esenţiale, prin care se lasă indentificate personalităţile excepţionale. Portretele lui Han merg mai departe de asemănarea fizică cu modelul. Ele sunt sinteza unor caractere, traduc ceva din energia spirituală care însufleţeşte orice personalitate omenească deosebită. Bustul lui Gheorghe Buzdugan înseamnă astfel nu numai o desăvârşită înfăptuire artistică dar şi o mărturie mişcătoare a timpului nostru despre una din cele mai frumoase figuri ale vieţei româneşti contemporane.

© BCU Cluj

EXPOZIŢIA IOAN THEODORESCU-SION

CU fiecare expoziţie nouă, Ioan Theodorescu-Sion aduce confirmarea însuşirilor ce-au făcut din acest artist, un reprezentant fruntaş al generaţiei de pictori români în viaţă. Theodorescu-Sion şi-a obişnuit până într'atât publicul cu valorile superioare ce înfăptueşte, încât nici o realizare, oricât de înaltă, nu reuşeşte să mai surprindă, când e venită din partea sa. Totuşi cercetătorul expoziţiei păşeşte şi astăzi pragul atelierului domnului Theodorescu-Sion, cu aceiaşi emoţie reţinută pe care o încearca în faţa primelor compoziţii româneşti ale artistului, în a căror atmosferă recunoştea pentru întâia oară răsfrângerea unei sensibilităţi precis caracterizate etniceşte.

Nici unul din pictorii români în viaţă nu a pătruns mai mult în conştiinţa publicului, pentrucă nici unul nu s'a împărtăşit în aşa mare măsură din fondul comun de simţire al rasei, niciunul nu şi-a însuşit cu aceeaşi convingere ca Theodorescu-Sion, modurile de expresie apropriate structurei spirituale specific româneşti. S'a insistat îndeajuns asupra apropierilor ce se pot stabili între ceramica populară şi pictura lui Theodorescu-Sion, sau asupra raporturilor strânse ce o leagă de arta icoanelor pe sticlă şi de stilizarea scoarţelor ţărăneşti. Prin transpunerea, în cuprinsul altor mijloace technice de o complexitate incomparabil mai mare a problemelor de formă şi culoare pe care artistul necunoscut din popor le observa cu predilecţie în făurirea atâtor chipuri neuitate de artă, Theodorescu-Sion a deschis posibilităţi infinite de expresie picturală în sensul unei tradiţii de artă populară românească.

De data aceasta este vorba de o expresie cultivată, crescută din asimilarea în complexul meşteşugului a unor pilde valoroase, desprinse din ansamblul picturei contimporane franceze. Un portret de femee şi câteva naturi moarte, realizează încă o culme în opera artistului, reprezintă valori rare pentru întreg cuprinsul picturei româneşti. Niciodată o simplicitate mai mare în expresia întregului pictural nu s'a sprijinit pe atâta supleţe a meşteşugului, nici nu a fost însoţită de evidenţierea atâtor raporturi valoroase în tratarea detaliilor Este vorba de o subtilitate vizuală rară, unită cu o putinţă technică, pe care nu exgerăm numind-o prodigioasă. Puţini sunt artiştii contiporani din toate ţările, despre care s'ar putea spune, pe bună dreptate, acelaş lucru

Cu asemenea insuşiri şi pornind dela o precisă atitudine în artă, Theodorescu-Sion a abordat compoziţia, ale cărei legi le stăpâneşte ca nimeni altul la noi în ţară Aceasta îi şi permite să varieze problemele de compoziţie, aducând de fiecare dată o nouă formulă, lărgindu-şi necontenit cadrele. Tripticul înfăţişa în ultima expoziţie se prezintă într'o rigiditate de unghiuri drepte, prezintă o desăvârşită asceză formulă care contrastează cu revărsarea numeroasă a motivelor în matca de frăgezime a culorilor vii, trecute parcă — prin ce minune ? — din bătătura unei scoarţe ţărăneşti, în cadrul ritmic repetat al Tripticului. Subiectul unei asemenea compoziţii poate să lipsească, nimeni nu mai cere astăzi subiecte pictorului. Totuşi unitatea ideală, centrul de interes al compoziţiei, subsistă. Dacă ni se permite această imagine, subiectul unei compoziţii ne pare a fi însăşi compoziţia, sistemul de legi la care se supune în alcătuirea ei. In cazul lui Theodorescu-Sion, subiectul poate fi şi o temă: găsirea echivalentului pictural al unui mod de a simţi colectiv.

Fiind o temă, subiectul atrage cu sine o precisă ritmică a decorativului, după cum fiind expresia unei sensibilităţi colective, el duce la un stil supra-individual, într'un cuvânt: la «stil».

AUREL D. BROŞTEANU

DRAMA ŞI TEATRU

DIBUIRI

Legătura strânsă cu care vremurile nouă ne-au dăruit, ne aduce din Apusul ce nu mai e decât la câteva clipe departe de noi, graţie tuturor progreselor technice, nu numai criza teatrului, dar îndoiala însăşi asupra acestei arte — din punct de vedere al marelui public, cel puţin.

Filmul vorbit şi cântat, categorie intermediară, fără drum bine precizat, făcut din orchestră, teatru şi cinematograf trunchiat, chiamă înspre el, lăsând într'o mare desnădejde arta dramatică şi înjghebările ei. Ceeace este de netăgăduit e faptul că în această categorie specială a spectacolului de ecran, care de mult a început, aiurea, lupta cu scena, accentul cade tocmai pe teatru, pe o iluzie de teatru mai degrabă, care are însă avantagiul de-aşi lăţi şi înflori cadrul, mult mai mult, decât ar îngădui cel mai bine utilat şi mânuit teatru modern.

Fireşte că cei credincioşi şi increzători în puterea cuvântului creator de lumi şi de înalte valori de frumos, şi mai ales cei ce nu şi-au pierdut cu totul speranţa că, pe curând, se va recunoaşte că omul şi numai omul real poate adânci prin jocul său înfăptui-

© BCU Cluj

rile de mare artă — după cum omul, realitatea lui de volum viu şi armonios strunguit, a alungat geometria constructivistă depe scenă, de care nu se putea lega — vor aştepta poate mâhniţi, dar vor aştepta ca marele gust unanim să se reîntoarcă la dramă. Până atunci însă, în vechile arte, tehnica artistică, fără îndoială, din zi în zi tot mai perfecţionată face un mare gol, de care se resimt teatrele.

Dezorientate, întrecute de film, în ajutorarea miraculoasă pe care o pune la îndemână oricui pentru evadarea din sine, copleşite de fast şi de ample desfăşurări de bogăţii, şi, mai ales, de curând întrecute de chiar o minunată artă de teatru— teatrele dibuesc, încearcă formule după formule, înscriind într'un acelaş repertoriu, de la piesa de atmosferă până la piesa de suflu tăiat a urmăririlor poliţieneşti. În această goană grozavă după sensibila coardă rodnică, pentru conducători. încrederea în literatura nouă fie ea chiar încercată dispare. Şi în locul unei activităţi ce ar putea încerca forţe nouă, care să le controleze tocmai prin realizarea lor, se recurge la trecut. E mai puţin o încredere în formulele încercate şi îndeobşte primite, în această întreprindere a directorilor, şi e mai mult o scontare, un apel la anumite predilecţii, la anumite zone de suflet ce sunt socotite eterne şi deci etern binevoitoare şi subt raportul aprobării morale şi acel al cassei.

Pornite din astfel de gânduri şi drămueli, două din teatrele noastre, în lupta lor cu alte elemente pe terenul spectacolului, s'au ancorat în marile construcţii romantice, cu chezăşii solide de succes. *„Dama cu camelii“* a lui Dumas şi *„Pui de vultur“* al lui Rostand, reluări târzii, au fost hărăzite să umple golul lăsat în jurul teatrelor de apriga luptă. S'a mers, în încrederea aceasta a pieselor sigure, până a se servi aceiaş piesă în două variante aproape: Teatrul Naţional are gata întotdeauna două „Dame cu camelii“, una montată în costumul epocii, alta în costume moderne. Cea din urmă desfăşurată într'o impresionantă bogăţie, e ultimul cuvânt.

„Puiul de vultur“ piesa cu greoaie tăietură în şase acte, cu o abilitate scenică impalidată, cu avânturi din altă epocă şi cu altă lume lăcrimândă în parter, luptă cu greu, luntre impracticabilă aproape pe hula sufletului modern, stîrnită pe un alt ritm, din valuri mărunte, sacadate, repede trecute. Frunţile se întunecă, eforturile cele mai mari nu isbutesc decât pe jumătate!

Teatrul adevărat, uitat poate de public, într'un răstimp neprielnic va trăi atât cât poate şi cum poate, aşteptând să treacă furtuna. Nicio desesperare nu e definitiv la locul ei. Ca orice lucru temeinic şi vechiu de mii de ani, teatrul va răsbate, învingând de va fi dăruit aiurea mai ales de iluminarea unei îndrumări noui, în cadrul mijloacelor sale, va răsbi aşteptând pur şi simplu să-i cadă duşmanul, ce se va slei şi ce nu se va putea întregi, în ziua în care sufletul unei epoci dezorientate şi muncite îşi va găsi răgazul şi exigenţa unei adânciri în sine!

„CUIB DE VIESPI“ DE AL. KIRIŢESCU

SUCCESIUNEA, în doi ani consecutivi, a operilor d-lui Kiriţescu, dovedeşte sau o neobicinuită fecunditate sau o rezervă impunătoare de manuscrise. In orice caz, deosebirea de formulă dintre Marcel & Marcel“ şi „Cuib de Viespi“, ne arată un autor abil, atent, priceput, ce-şi încearcă resursele materialului său în cel mai apropiat fel de exprimare. „Cuib de Viespi“ este descrierea naturalistă, cu ajutorul unei idile realizate în menaj, a unui mediu provincial. Multe fire se amestecă în problemele d-lui Kiriţescu, fire de viaţă românească, pe care le-am fi vroit poate ceva mai îndelung şi în deaproape toarse.

Din calităţile scriitorului, două se precizează, hotărât, cu ocazia ultimei sale lucrări: o notaţiune precisă şi de multe ori tăioasă a evenimentelor şi un fel de pathos de calitate minoră, un fel de lirism exuberant, un fel de efervescenţă a sufletului pe spuma unor anumite teme, ce nu se lămuresc precis nici pentru autor.

Să începem cu cea din urmă. Sufleteşte, d-l Kiriţescu se simte un european estetizant. Tema e mai veche, şi vine deadreptul din inima veacului al XIX-lea îmbelşugat în smălţuitori şi mici zei de atitudine. Ritmul modern şi mai ales marile privelişti deschise de toate înlesnirile şi vitezele epocei noastre, le-a trecut printr'o centrală mai apropiată de noi, pe care o văd mai degrabă în poeziile lui Bornabooth decât în romanul său, transcris de Valéry Larbaud. E cântecul lucrurilor sugestive, larg evocatoare, create de o industrie rafinată şi înmuiate într'o anumită viaţă.

Din această temă, poate chiar de multe ori mai bagatelizată e făcută acea primă caracteristică de care vorbeam. Din ea se construeşte aproape în întregime „Marcel & Marcel“ şi un fragment din „Cuib de viespi“. Cupletul romăncei aventuriere înmuiat în stilul acesta, ce umple jumătatea din urmă a primului act, se datoreşte acestor calităţi ale d-lui Kiriţescu.

E lucrul cel mai străin marelui public şi, desigur, şi lucrul cel mai străin frământărilor clipei pe faţă!

Dar d-l Kiriţescu mai are încă o coardă la lira sa, şi poate cea mai de preţ! E, după cum spuneam, aparatul fin şi precis de înregistrare, care abil mânuit poate da temelia unei frumoase cariere de scriitor.

Dar ceeace regretăm, este o prea mare libertate pe care d-l Kiriţescu o acordă acestei uzine de preţ, minunat utilate. Temperamental, d-sa pare a nu vroi să se supună acelei necesare *constrângeri* din care ies lucrurile echilibrate. Un prea mare belşug de note

© BCU Cluj

şi notule, în înţelesul înregistrării lor, fireşte, din viaţă viaţă iar nu a unei greoaie elaborării,dau un difuz şi un proaspăt de multe ori deconcertant.

„Cuibul de viespi" s'a creat prin eliminarea unui stagiu preparator de macerare a materialului. Şi atunci şi ca întindere şi ca adâncită calitate, acest material se resimte!

Alături de toate aceste intervin însă netăgăduite calităţi de construcţie dramatică. Actul întâi, actul prezintării, este magistral condus. Al doilea e mult mai şubred, ducând cu el problema dramei. De al treilea însă, deadreptul d-l Kiriţescu a vroit să se scape. N-a isbutit să nu facă să se vază lucrul acesta.

Un lucru, iarăş foarte atrăgător ca psihologie de creaţie este antrenamentul fatal al materialului asupra unei voinţi mai slabe, ce nu ştie şi poate nu vrea să-l stăpânească. Astfel rolul central al bătrânei boeroaice, văzut, fragmentar notat, dar nu *zămislit unitar* nu croit la un moment dat, pe o latură a lui, se încordează atât de mult, încât îl fură pe autor şi îl duce până în pragul unei greşeli de neverosimil.

Latura aceea e o anumită insensibilitate, o anumită inconştienţă a personagiului. Trecut prin focul unor anumite nenorociri, — personajul — autohton şi prin aceasta foarte valoros — de-odată capătă culori nouă chiar în ochii autroului. Corespondenţe inconştiente şi personagiul intră într'un registru de artificios,de creat de alţii la altă scară, mai înainte de înrudiril iterare, ce-l proectează în absurd.

Bătrâna ce se lasă furată de câţiva paşi de vals ai visului, în actul final, pe un vag ecou al muzicei militare chiar în clipa în care, tămăiază pentru parastas coliva fiicei sale, nu aparţine d-lui Kiriţescu! Ea nu e nici în cadrul tonalităţii nici a sufletului nici a mijloacelor d-sale. Scena aceasta vine de aiurea!

Ceeace am putea obiecta „Cuibului de viespi" atât de interesant prin tot ce aduce cu el, ca observaţie, es'e lipsa de creare de centre de sinteză, de raze de ochiri în suflete şi largi perspective sociale.

De notat e, că şi opera d-lui Kiriţescu duce mai departe galer a atât de obicinuită şi întâlnită în literatura noastră dramatică de femei rele şi mai ales primitive sufleteşte.

Piesa a fost jucată de teatrul Regina Maria, în cadrul căruia, d-na *Lucia Sturdza-Bulandra*, a făcut prin măsură şi inteligentă interpretare, o remarcabilă realizare. Poate ceva prea mult stil, firesc jocului artistei a depărtat, pentru înţelegere, întrucâtva rolul de înţeegerea celor mulţi.

Alături de piese felurite, încercate după cum spuneam de înfrigurarea acelor dibuiri, literatura dramamatică românească, îşi dă duhul, în această stagiune. Ultimul eveniment, dureros a fost înfrângerea, pe scena Studio-ului a unui debutant, d-l *N. Milcu* autorul piesei „*Chip cioplit*".

Fără cunoaşterea tehnicei, fără cunoaşterea teatrului, lasă impresia, nici măcar din fotoliul oricărui spectator, că autorul întreprinde o piesă de atmosferă cu ţesătura muzicală, plină de interpretări. simboluri, cântece sufleteşti şi . pericole.

Fatalitatea şi directorul de scenă au vroit ca aceste pericole să nu poată fi vitate.

Şi o groasnică prăbuşire a întristat lumea scenei, şi a parterului, pentru o bună bucată de vreme!

ION MARIN SADOVEANU

CRONICA MARUNTA

D. HORIA TECULESCU, directorul liceului românesc din Sighişoara, dă la lumină o voluminoasă şi însemnată culegere de poezii populare din ţinutul indicat in titlu: *Pe Mureş şi pe Târnave.* Florile rare ale culegerii le cunoaştem de astăvară, dintr'un luminos popas în maiestosul şi tăcutul burg săsesc ce evoacă la poalele Carpaţilor ardeleneşti Nürenbergul german. Cine trece prin Sighişoara trebuie să cunoască burgul saşilor şi pe Horia Teculescu al nostru, inteligenţă şi nerv românesc E dintre acei cărturari tineri de peste munte, cari se văd mai puţin la Bucureşti şi mai mult acolo, la grelele lor treburi între care aceea de-a adânci în sufletul generaţiei noi ideea culturii naţionale unitare nu e nici cea mai mică nici cea mai puţin nobilă. In biblioteca lui Horia, unde Paul Claudel stă alături de Eminescu, între Letopiseţii editaţi de Kogălniceanu şi vechi bucoavne bisericeşti, şi afară din ea, sus, pe coamele dealurilor înalte ce cuprind la mijloc oraşul medieval, am ascultat o bună parte din cântecele surprinzătoare ale colecţiei de faţă Horia Teculescu are un instinct poetic fără greş, luminat de o largă lectură literară şi filosofică. Poezia populară îl interesează şi ca simplu document, dar nu numai atât; el e pasionat de revelaţia frumuseţii veşnice în cântecul de ţară. Şi sub acest unghiu al gustului subţire e alcătuită, după studii de migală îndelungată, culegerea lui. Ea nu e o colecţie documentară în sensul istoricismului romantic, ci o strălucită antologie populară a regiunii. Proza versificată şi „modernismele" slutitoare sânt eliminate. A rămas numai lamură de frumuseţi, numeroase şi ingenioase. Oricât de mult folklor ai cunoaşte, colecţia aceasta e o comoară de inedite.

Conştiinţa care a cules, a ales şi organizat te întâmpină din pragul volumului, în *Predoslovia* de 70 de pagini, care e un studiu cuprinzător şi clar al problemelor folklorului. Istoria folklorismului european, a celui românesc, geneza poeziei populare, influienţa ei

© BCU Cluj

asupra literaturii culte, transformarea baladei în colindă, noțiunile de dor și doină, iată câteva din aspectele înfățișate în studiul documentat al lui Horia Teculescu. Nu e, cred, fără interes să reproduc aceste considerații despre influiența folklorismului asupra culturii naționale, mai ales când aceste considerații sânt scrise de un condeiu ardelenesc: „El a înviorat sufletul românesc, a regenerat literatura cultă, a fost o puternică reacțiune împotriva curentului latinist, pe care l-a înlăturat, și'n epoca de pronunțată imitație a ferit literatura noastră de exagerarea influențelor străine. Reacțiunea aceasta prin arta poporană, a însemnat îndrumarea literaturii, culturii și vieții sociale pe căi sănătoase. Deși admirația față de literatura poporană a fost uneori exagerată, ea a servit ca element moderator în epoca de imitație pripită a tot ce era străin. A urmat o epocă de asimilare măsurată a culturii europene și de selecție a literaturii poporane".

Colecția lui Horia Teculescu e dovada prețioasă a acestei selecții.

REVISTE NOI au isbucnit pe neașteptate în ultima lună. Și la margini de țară și'n București. Semn că spiritul nu se dă bătut sub violența materialistă a vremii acesteea dominate de larma „economiștilor" pe cât de savanți pe atât de neputincioși. Dela postul nostru unde ne încăpățânăm să rămânem de aproape zece ani le primim cu sentimentul că nu mai sântem singuri și nu navigăm în vid. Nu știm câte din ele vor dura. Ceeace ne bucură e năzuința de artă și frumos care le îmbrâncește în lumină ca un protest împotriva duhului scăzut ce se târâie peste viața publică și ca o evadare spre culmile cu orizont albastru.

Orientări se intitulează una din aceste noi reviste. Tipărită frumos, și atentă spre autohtonism:

„Din torentul de ocară și negațiune ce se prăvale peste noi — zice articolul program — cu greu putem scăpa de glasul sirenelor pentru a urma îndemnul firei noastre de popor cuviincios și muncitor. Fumul atâtor mirodenii cosmopolite arse la picioarele mediocrităților, încrucișarea multicoloră a atâtor reflectoare, trâmbițarea atâtor genii improvizate și prăbușirea atâtor zei adevărați împrumută societății românești o înfățișare de trivial caracteristică doar balurilor mascate...

Nu putem admite declinul înaintea apogeului. Nu ne poate fi indiferentă batjocura ce se aruncă peste bietele noastre pagini de cronică. Rostul unei tipărituri în această țară de tradiție a cuviinței nu poate fi decât în continuarea aceluiaș spirit. Valorificarea unei culturi nu se poate realiza decât în măsura în care ea slujește unui ideal de rasă, iar literatura și arta trebue să poarte fisionomia poporului său pentru a se putea integra universalității".

Revista conține două articole politice ale d-lor S. Mehedinți și Octavian Goga, o discuție asupra operei de artă semnată de Mihail Cruceanu, proză de G. M. Vlădescu, poesii de I. Pajură și George Lesnea. Ultimul publică un duios cântec de leagàn proletar. E un poet care s'a remarcat întâia oară în paginile *Gândirii*. Spunem aceasta pentru cei cari ne învinuiesc de indiferență față de scriitorii începători, și pentru un cronicar de ziar cu memoria scurtă (cum îi șade bine unui cronicar) care a afirmat că Viața Românească l-ar fi lansat pe George Lesnea. Dar jumătate din colaboratorii noștri au debutat la *Gândirea* numai în ultimii trei ani.

Pleiada e o altă apariție nouă. Alcătuită aproape numai din tineret: Radu Gyr, G. Talaz, Radu Boureanu, D. Murărașu, Vasile Grecu, George Dumitrescu (acesta cu un vers frumos ce dă tonul unei romanțe simple: *Foșnirea vremii ce-a zburat*). Un tineret cuminte care declară în „cuvânt înainte": „Sântem prea conștienți și prea geloși de legăturile noastre vitale cu trecutul, cu înaintașii, cu sufletul întreg al marelui nostru Eu colectiv. Nu ne putem desprinde fără primejdie de moarte".

Printre notițele cronicelor ce nu desmint programul *Pleiadei* găsim una care, vizându-ne, are nevoie de o rectificare. Ea se referă la evenimentele recente din sânul Societății Scriitorilor Români. Regretându-le, redactorul pledează pentru solidaritatea profesională indiferent de... „cinstea personală". E o poziție pe care, oricât de curată i-ar fi intenția, o respingem categoric. Și iată dece: o societate, fie ea chiar de artiști, este și trebue să fie o grupare *morală* din moment ce e societate. O solidaritate, oricât de profesională, nu se poate concepe decât tot pe temeiuri morale. Altfel, societatea întemeiată pe solidaritate de altă natură decât cea morală, e o simplă bandă de tâlhari sau în cel mai bun caz — un partid politic. Cât privește *reprezentanța* S.S.R. ea nu se alege pe criteriul talentelor ierarhizate, fiindcă, din moment ce au fost admiși în sânul societății, *toți* membrii sânt egali în drepturi și obligații. Dintre ei se aleg ca reprezentanți cei cari vădesc vrednicii pentru societate și garanții morale, — de corectitudine în rândul întâiu. Când cineva, *ca reprezentant al colectivității* s'a abătut dela aceste reguli elementare, *în detrimentul ei*, societatea, în virtutea principiilor morale ce-i stau la bază, înfierează abaterea. Tocmai solidaritatea morală o cere, indiferent de valoarea artistică a celui pus în cauză. La S.S.R. s'a întâmplat invers. S'a încălcat cu bună știință principiul moral și s'a creat o solidaritate cu o abatere definitiv demonstrată. Situația anormală și imorală creată azi la S.S.R. e opera unei minorității de 50 de membri entusiasmați de un trist caz de recidivă. Cum membrii societății sânt 165, regimul de lamentabilă uzurpare se poate dărâma oricând voiți... N'am fi atins nici azi aceste lucruri dureroase dacă *Pleiada* nu ne-ar fi vizat.

© BCU Cluj

KLINGSOR, revista confraţilor saşi, îşi închină numărul de April problemelor religioase şi bisericeşti. Comunitatea evangelică din Sibiu, constrânsă de jena financiară, şi-a scos în vânzare vesmintele sacre din secoli străvechi. Ernst Jekelius, Erwin Wittstock şi Heinrich Zillich scriu articole mâhnite de această restrişte. Ministrul german din Bucureşti, d. Gerhard von Mutius, publică un interesant esseu asupra „Religiei ca structură", Emil Neugeboren discută ideea de „Evoluţie religioasă şi credinţa în revelaţie" cu Erwin Reisner, profundul gânditor care a onorat şi paginile *Gândirii* cu studiul său „Istoria ca păcat original". Tânărul Georg Maurer contribuie la atmosfera numărului cu trei frumoase poezii religioase, de inspiraţie Rilkeană:

Ich will das Reich des Sterbens tief erkennen.
Ich will es wissen, was es heisst: nichts sehn
Und doch in Deinen Armen weiterbrennen
Zu einem unbekannten Auferstehn.

REÎNCREŞTINAREA intelectualităţii româneşti evoluiază din faza aspiraţiei programatice spre o realizare pe care o nădăjduim fecundă şi amplă. Impotrivirile furibunde de acum câţiva ani au obosit. Rânjetele zeflemiştilor de cafenea, cari nu şi-au scrutat poate niciodată propriul suflet, şi-au muiat siguranţa în apele îndoielii. Iarna cu zilele ei prielnice reculegerii şi conferinţelor ne-a adus un remarcabil ciclu de „filosofie creştină" cu probleme puse îndrăzneţ şi despicate cu înnaltă ardoare şi inteligenţă. D. Stelian Mateescu a vorbit despre „Metafizica laică şi metafizica sfinţilor", d. Mircea Vulcănescu despre „Logos şi Eros", d. Sandu Tudor despre „Sfânta Noapte a Muntelui Athos", d. Paul Sterian despre „Filosofia Răstignirii", d. Nae Ionescu despre „Trup şi Întrupare". Idei şi aspecte ale doctrinei creştine, innoite de sensibilitate şi intelect modern, urmărite cu încredere de elita tineretului studios, dornic de orientări spirituale.

Ciclul a fost încheiat de magistrala conferinţă a P. S. Arhiereu Tit Simedrea despre „Cult şi Taine", scrisă şi citită, cum se cuvenea unui subiect greu ca acesta care nu e altceva decât ideea de sfinţenie a vieţii omeneşti. O documentare vastă din istoria comparată a religiunilor şi o sinteză a dogmei ortodoxe, expuse într'o formă literară de claritatea şi fineţea unui cărturar de rasă. Şi mai ales certitudinea de sentiment ce se degaja din toată această desfăşurare doctrinară că cele rostite sânt totdeodată cele trăite intim şi adânc de conferenţiar. Căci într'o mişcare ca aceasta, simpla teorie metafizică poate mulţumi curiosităţile intelectului, dar aderenţele sufleteşti nu le poate stârni decât imponderabila flacără a iubirii şi a credinţii vii şi nemincinoase. Conferinţa despre „Cult şi Taine", era doctrină mărturisită de un suflet cutremurat. P. S. Tit Simedrea a răscumpărat în ochii noştri o întreagă ierarhie ce ignoră încă ridicarea intelectuală către Hristos şi a pus mirul Bisericii pe fruntea acestei mişcări.

PACIFISM. În articolul cu care se deschide numărul de faţă al revistei noastre, exprimăm părerea că fundamentul pe care caută să se aşeze actualele tendinţe de pace europeană şi de unitate continentală este greşit din pricină că e un fundament materialist. Bunurile materiale, ele singure, nu unesc popoarele, ci le desbină împingându-le la măcel. Epoca noastră e însă obsedată de teoriile economice. Uniunea vamală propusă ca stadiu premergător al Suprastatului continental european e o soluţie născută din obsesia economistă. Sânt însă şi economişti de seamă cari consideră această soluţie ca irealizabilă. Şi ne pare bine că, înainte de a încheia numărul de faţă, primim dela Paris *Bulletin franco-roumain*, în care d. Mihail Manoilescu discută problema Statelor-Unite ale Europei sub aspectul economic. D. M. Manoilescu respinge soluţia uniunii vamale din motive pur economice şi o socoteşte un dezastru pentru ţările agricole. Citãm:

„Prin uniune vamală, concurenţa liberă între industrii stabileşte o strictă selecţie naturală, ajutând ţările ce ocupă o poziţie dominantă şi sacrificând pe cele slabe şi pe cele începătoare.

Într'o uniune vamală, ţări ca: România sau Peninsula Balcanică sânt osândite să trăiască din slaba cultură de cereale. Pentru tot ce e produs superior, ele trebuie să recurgă la marile centre industriale ca: Anglia, Germania, etc. În acest soiu de formaţiune, contrastul dintre bogăţia ţărilor industriale şi sărăcia ţărilor agricole nu va face decât să crească din ce în ce mai mult.

Dacă ţările agricole ar renunţa la dreptul de a se îmbogăţi prin industrie, ele n'ar primi nicio compensaţie întrucât economia lor întreagă ar continua să rămână separată de aceea a ţărilor industriale, dat fiind că singurul punct comun existent între ele e libera circulaţie a mărfurilor peste barierele vamale abolite."

Deci din punct de vedere economic, uniunea vamală prezentată de pacifişti tocmai ca o soluţie economică, ar însemna un nou dezastru. D. Mihail Manoilescu respinge această soluţie şi se declară pentru cea politică: Statele-Unite ale Europei. Dar prin ce secret s'ar putea realiza această grandioasă unitate politică?

RECTIFICARE. În numărul din Martie al *Gândirii*, discutând, în acest loc, observaţia d-lui Eugen Lovinescu asupra criticului-pivot care ne-ar lipsi, încheiam

© BCU Cluj

notiţa respectivă cu o frază care, din motive tehnice şi în lipsa noastră, a fost comprimată astfel: „Până atunci, scriitorii acestei reviste au câteva idei cardinale, lămurite din scrisul şi din cultura lor şi le socot *în orice caz mai presus de orice critică.*"

Cum ne bucurăm de normalitatea judecăţii şi nu ne trece prin minte să ne decretăm infailibili, proza trebuia să apară cum a fost redactată: ...„*şi le socot, dacă nu mai presus de orice critică, în orice caz mai presus de orice critic.*"

Ea se referia la d. E. Lovinescu, iar nu la critică.

NICHIFOR CRAINIC.

ZUGRĂVIND mai departe fresca vieţii monahale româneşti, începută cu „*Călugări şi ispite*" şi continuată în „*Necazurile Părintelui Ghedeon*", d-l Damian Stănoiu, acest Clement Vautel al literaturii noastre, a tipărit în editura „*Cărţei Româneşti*" încă un volum: „*Duhovnicul Maicilor*".

Călugărul Macarie, noul erou al d-lui Damian Stănoiu, întregind parcă peregrinările Părintelui Ghedeon, descrise în volumul anterior acestuia de faţă şi schimbând numai de nume, dar păstrând în fond aceiaşi psihologie simplistă, ajunge duhovnic într'o mânăstire de maici.

Om umblat pela Sfântul Munte, trăit în reculegere aspră de schivnic, pătruns definitiv de canoane şi de lectura amănunţită a „*Vieţei Sfinţilor*", Părintele Macarie este surprins de apucăturile, neconforme lor, ale călugăriţelor. Cearcă atunci să le îndrepte cu mijloacele pe care i-le puneau la îndemână canoanele: post, mătănii şi „afurisenii".

De aici, conflictul cărţei: de o parte Părintele Macarie reprezintând spiritul necruţător al vechei tradiţii bisericeşti — de altă parte călugăriţele, întrupând noul aspect al vieţii monahale.

Intransigent, Părintele Macarie caută să recucerească tot ceiace această viaţă călugărească a pierdut ca puritate. Dar o întoarcere la curăţenie desăvârşită, la starea cerească de odinioară a acestei vieţi, este imposibilă. Zadarnice sunt toate discursurile şi pedepsele Părintelui: călugăriţele vor continua să se îmbăieze, să poarte ciorapi subţiri şi alte lucruri femeieşti, cu toată interdicţia canoanelor. Părintele Macarie este biruit şi nevoit să părăsească Mânăstirea.

Nu ştim până unde d-l Damian Stănoiu a vroit să acorde un tâlc acestor fapte şi stări. Pentru noi însă autorul „*Duhovnicului Maicilor*" se situează printre cei doi-trei scriitori români care consideră, rămânând totuş în limitele liniştite şi obiective ale artei, viaţa călugărească sub un unghiu creştin: prin aceasta, scrisul d-lui Damian Stănoiu ne este, şi mai aproape şi mai de preţ.

Ca „tip", eroul din această ultimă carte a d-lui Damian Stănoiu este creionat cu un mare meşteşug şi simţ de observaţie. Întrupează ideal călugărul trăit şi format în realitatea canoanelor, dincolo de care nu vrea să mai recunoască altceva: superba lui rezistenţă morală vine tocmai din această pricină; şi la fel pedantismul său firesc, raportarea fiecărui lucru la un text sau la o pildă din viaţa unui sfânt şi rezolvarea lui întocmai lor.

Cuvântarea erudită pe care Părintele Macarie o rosteşte, drept prefaţă a viitoarei sale activităţi, în faţa călugăriţelor alarmate de ceiace le aşteaptă, constitue unul dintre cele mai savuroase momente de certă naivitate şi pasionată convingere călugărească.

Scrisă în genere vioi şi antrenant, cartea d-lui Damian Stănoiu, suficientă din punct de vedere literar, are un singur cusur: nu e, cum se subintitulează, un „*roman*". E mai mult prologul unui roman. El ar fi început abia acolo unde sfârşeşte cartea şi ar fi reieşit din necapitularea Părintelui Macarie şi din urmărirea peripeţiilor în care l'ar fi purtat intransigenţa lui.

Aceaata nu scade însă cu nimic din meritele cărţii. Mai mult. Suntem convinşi că d-l Damian Stănoiu nici nu urmăreşte cel puţin să facă din fiecare carte un roman — ci să alcătuiască *din toate* unul: marele roman al vieţii monahale româneşti...

LITERATURA românească sărbătoreşte acum „*Săptămâna Poeziei*", organizată odată cu întâiele cântece albe pe care le rostesc naiv crengile pomilor, de la 6 la 13 April.

S'au spus pentru ea numai cuvinte bune. Şi le merită. Dacă n'ar fi decât această schimbare a vitrinei librăriilor în pajişti de vis şi gând autohton, prin prezenţa pretutindenească în ele din această săptămână, a cărţilor de versuri, şi încă ar fi destul!

Dar „*Săptămâna*" a fost gândită complet şi întregită frumos de Direcţia Educaţiei Poporului, prin festivaluri, ore de poezie în şcoală, în teatre şi chiar în cazărmi; iar prin acest glas al nevăzutului, care este radiofonia, versul românesc a căpătat aripi şi a fâlfâit, ca o pasăre a eternităţii, peste întreg cuprinsul ţării.

Revistă care a găzduit permanent şi întotdeauna la loc de cinste Poezia, „*Gândirea*" se asociază acestei „*Săptămâni*", pe care îşi îngădue să creadă c'a anticipat-o în fiecare număr al său.

AL. BĂDĂUŢĂ

Secretar de Redacţie: Al. Bădăuţă

© BCU Cluj

N. N. TONITZA *PIAȚĂ (MANGALIA)*

© BCU Cluj

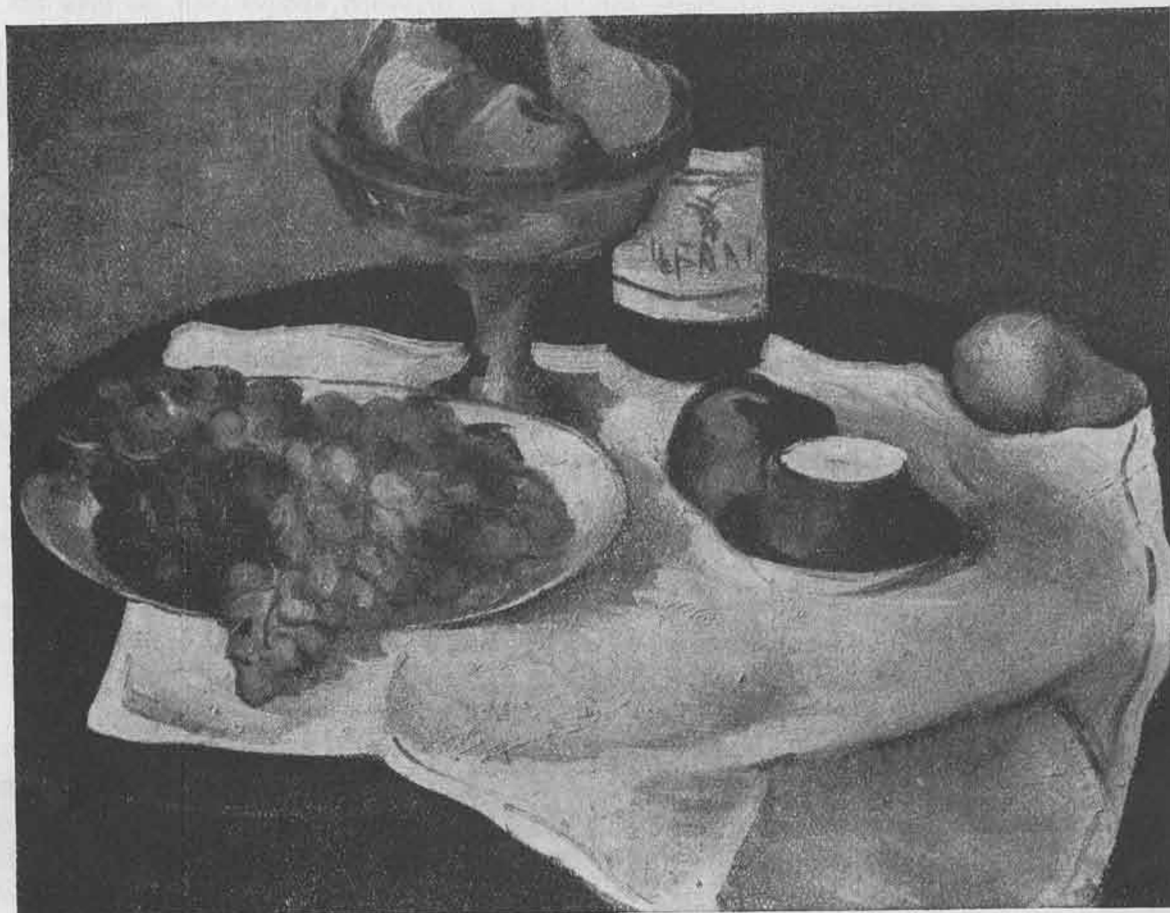
THEODORESCU-SION PROFIL

© BCU Cluj

N. N. TONITZA *ATENANȚELE HANULUI (MANGALIA)*

© BCU Cluj

THEODORESCU-SION *NATURĂ STATICĂ*

© BCU Cluj